

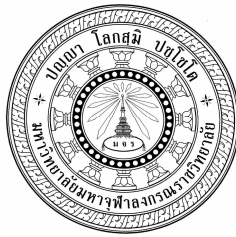
การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

AN APPLICATION OF GOOD GOVERNANCE OF SANGHA ADMINISTRATION
FOR SANGHA ADMINISTRATORS IN DAMNOEN SADUAK DISTRICT,
RATCHABURI PROVINCE

พระมหาประกอบ โชติปัญโญ (จ้อยเย็น)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

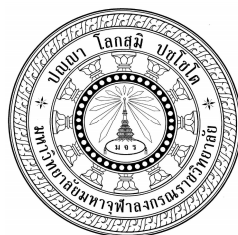
การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

พระมหาประกอบ โชติปัญโญ (จ้อยเย็น)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

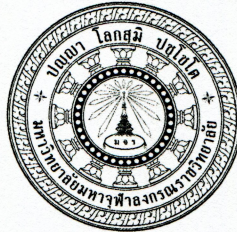
An Application of Good Governance of Sangha Administration
for Sangha Administrators in Damnoen Saduak District,
Ratchaburi Province

Phramaha Prakob Jotipunño (Juyen)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์เรื่อง
“การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระครูวาทีวรรณ, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร.บุษกร วัฒนบุตร)

กรรมการ

(พระครูสังรักษ์ทองพรหม ชยพุดโต, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(พระสมุทรวิชรโสภณ, ดร.)

กรรมการ

(รศ. ดร.สุรพล สุษะพรหม)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระสมุทรวิชรโสภณ, ดร.

ประธานกรรมการ

รศ. ดร.สุรพล สุษะพรหม

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาประกอบ โชติบุญโณ)

- ชื่อสารนิพนธ์** : การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- ผู้วิจัย** : พระมหาประกอบ โชติบุญโณ (จ๋วยเย็น)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์**
- : พระสมุทรพรชัยโสภณ, ดร., พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
 - : รศ. ดร.สุรพล สุยะพรหม, พธ.บ. (สังคมวิทยา), M.A. (Politics), Ph.D. (Political Science)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยในส่วนของ การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามจากพระสงฆ์ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน ๒๓๓ รูป วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๗ รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐) ด้านหลักคุณธรรม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕) ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙) ด้านหลักความมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒) ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑) และด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘)

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ ได้แก่ อายุ และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม

แผนกธรรม มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ แต่ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ ได้แก่ พรรษา และวุฒิการศึกษาสามัญ ไม่พบความแตกต่างกัน

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ บางวัดไม่ประกาศกฎระเบียบหรือข้อปฏิบัติภายในวัดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ขาดความเสมอภาค พระสังฆาธิการบางรูปปกครองโดยรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ตนเอง บางวัดเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ น้อยกว่าที่ควร พระสังฆาธิการบางรูปสั่งการไม่ชัดเจน การก่อสร้างตามโครงการต่าง ๆ ของบางวัดไม่คำนึงถึงหลักความคุ้มค่า ส่วนข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรสนับสนุนให้พระสังฆาธิการประกาศกฎระเบียบและข้อปฏิบัติภายในวัดไว้อย่างชัดเจนในลักษณะที่เป็นทางการ ควรส่งเสริมให้พระสังฆาธิการยึดถือคุณธรรมในข้อการปราศจากอคติเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ควรสนับสนุนให้พระสังฆาธิการทำงานร่วมกันในลักษณะของหมู่คณะ เน้นกระบวนการกลุ่มที่เสริมสร้างความสามัคคี ควรส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดมากยิ่งขึ้น ควรส่งเสริมให้พระสังฆาธิการการมอบหมายภาระหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรแก่ผู้ใต้ปกครองบังคับบัญชา และควรสนับสนุนให้พระสังฆาธิการดำเนินการก่อสร้างเสนาสนะโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่คุ้มค่า

Research Paper Title : An Application of Good Governance of Sangha Administration for Sangha Administrators in Damnoen Saduak District, Ratchaburi Province

Researcher : Phramaha Prakob Jotipunño (Juyen)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phra Samutrawachirasophon, Dr., B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

: Assoc. Prof. Dr. Surapon Suyaprom, B.A. (Sociology), M.A. (Politics), Ph.D. (Political Science)

Date of Graduation : February 18, 2019

Abstract

The objectives of research paper were: (1) to study an application of good governance of Sangha administration for Sangha administrators in Damnoen Saduak district, Ratchaburi province, (2) to compare the opinion of monks toward an application of good governance of Sangha administration for Sangha administrators in Damnoen Saduak district, Ratchaburi province, classified by personal data, and (3) to study the problems, obstacles and suggestions for an application of good governance of Sangha administration for Sangha administrators in Damnoen Saduak district, Ratchaburi province. The research methodology was the mixed method research, that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from 233 monks in Damnoen Saduak district, Ratchaburi province. The statistics were used for the data analysis through frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.), F-test, One-way Analysis of Variance. And the qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data in the field study from 7 key informants and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of this research were as following:

1. An application of good governance of Sangha administration for Sangha administrators in Damnoen Saduak district, Ratchaburi province, overall, that in high at mean of 4.00, when considering the aspect found that the aspect of the rule of law was in high level (at mean of 4.10), the aspect of the ethics was in high level (at mean

of 4.05), the aspect of the transparency was in high level (at mean of 3.99), the aspect of the participation was in high level (at mean of 3.92), the aspect of the responsibility was in high level (at mean of 4.01), the aspect of the worthiness was in high level (at mean of 3.98).

2. The comparison of opinion monks toward an application of good governance of Sangha administration for Sangha administrators in Damnoen Saduak district, Ratchaburi province, classified by personal data, found that age and Dhamma education had the opinions to toward an application of good governance of Sangha administration for Sangha administrators in Damnoen Saduak district, Ratchaburi province were different, the significantly at 0.01. But, years of being monk and general education were not different.

3. The problems, obstacles and suggestions for an application of good governance of Sangha administration for Sangha administrators in Damnoen Saduak district, Ratchaburi province, as following: problems and obstacles found that some temples do not publish rules regulations and internal practices in writing, lack of equality, Some Sangha administrators rule by centralizing the decision-making power on their own, some temples allow villagers to participate in various activities less than they should, Some Sangha administrators ordered unclear, construction of various projects of some temples regardless of the value principle. And, suggestions found that should support the Sangha administrators to declare rules and regulations within the temple clearly in a formal manner, Should encourage the Sangha administrators to adhere to virtue in the absence of prejudice as the basic qualities of the position, should encourage the Sangha administrators to work together in a group style that emphasizes group processes that strengthen unity, Should encourage the Sangha administrators to open opportunities for people to participate in the activities of the temple more, should encourage the monk to assign a clear obligation in writing to the subordinate, and, Should encourage the Sangha administrators to construct the building By taking into account the cost-effective benefits.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์ ได้แก่ พระสมุทรวชิรโสภณ, ดร. และ รศ. ดร.สุรพล สุษะพรหม ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์ ซึ่งประกอบด้วย พระครูวาทิรวัดน์, ดร., ผศ. ดร.บุษกร วัฒนบุตร, พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร., พระสมุทรวชิรโสภณ, ดร. และ รศ. ดร.สุรพล สุษะพรหม ที่กรุณาให้ข้อแนะนำ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระครูวิสุทธาณันทคุณ, ดร., พระครูวาทิรวัดน์, ดร., พระมหากังวาล ธีรธมโม, ผศ. ดร., พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร. และพระสุรวุฒิ สิริวิฑฒโก, ดร. ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม พร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ พระปิฎกโกศล รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, พระครูอมรวิสุทธาภรณ์ เจ้าคณะตำบลท่ง, พระปลัดประชุม ญาณสมฺปนฺโน เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก, นายสนธยา เสนเอี่ยม ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, นายชนพล ส่งเสริม นายอำเภอดำเนินสะดวก, นายวสันต์ หงส์สุภาวงศ์พันธ์ ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) และนายอภิชาติ ปานมณี ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม และพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก ที่ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อการวิจัย อีกทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอญบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดรมารดา ตลอดจนครูบาอาจารย์ รวมถึงคณะญาติโยมและผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระมหาประกอบ โชติปัญโญ (จ๋วยเย็น)

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ด
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ต
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล	๗
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์	๔๑
๒.๓ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๗๗
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๘
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๘
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๙๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๖
๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๗
๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	๙๘
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๑๐๕
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	๑๔๘
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	๑๔๙
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๕๘
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๖๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๖๐
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๖๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๙
บรรณานุกรม	๑๗๐
ภาคผนวก	๑๗๗
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย	๑๗๘
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล	๑๘๔
ภาคผนวก ค ตัวอย่างเครื่องมือวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	๑๙๔
ภาคผนวก ง ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์	๒๐๑
ภาคผนวก จ ผลการวิเคราะห์ค่า IOC และผลการวิเคราะห์ค่า Alpha	๒๐๕
ประวัติผู้วิจัย	๒๑๐

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (พระภิกษุที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ) จำแนกตามสังกัดตำบล	๙๐
๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๙๗
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม	๙๘
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม	๙๙
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม	๑๐๐
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส	๑๐๑
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความร่วมมือร่วม	๑๐๒
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ	๑๐๓
๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า	๑๐๔
๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัด ราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ	๑๐๖
๔.๑๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้ หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดย ภาพรวม จำแนกตามอายุ	๑๐๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
๔.๑๑ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๐๗
๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามอายุ	๑๐๘
๔.๑๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามอายุ	๑๐๘
๔.๑๔ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๐๙
๔.๑๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามอายุ	๑๑๐
๔.๑๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามอายุ	๑๑๐
๔.๑๗ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๑๑
๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามอายุ	๑๑๒
๔.๑๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามอายุ	๑๑๒

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
๔.๒๐ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๑๓
๔.๒๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามอายุ	๑๑๔
๔.๒๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามอายุ	๑๑๔
๔.๒๓ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๑๕
๔.๒๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามอายุ	๑๑๖
๔.๒๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามอายุ	๑๑๖
๔.๒๖ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๑๗
๔.๒๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามอายุ	๑๑๗
๔.๒๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามอายุ	๑๑๘

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
๔.๒๙ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๑๙
๔.๓๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามพรรษา	๑๒๐
๔.๓๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามพรรษา	๑๒๐
๔.๓๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามพรรษา	๑๒๑
๔.๓๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามพรรษา	๑๒๑
๔.๓๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามพรรษา	๑๒๒
๔.๓๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามพรรษา	๑๒๒
๔.๓๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามพรรษา	๑๒๓
๔.๓๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามพรรษา	๑๒๓
๔.๓๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามพรรษา	๑๒๔

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
๔.๗๗ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๔๖
๔.๗๘ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย	๑๔๗
๔.๗๙ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	๑๔๘

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
๒.๑ หลักการสำคัญของหลักนิติธรรม	๒๒
๒.๒ หลักการสำคัญของหลักคุณธรรม	๒๕
๒.๓ หลักการสำคัญของหลักความโปร่งใส	๒๘
๒.๔ หลักการสำคัญของหลักการมีส่วนร่วม	๓๐
๒.๕ หลักการสำคัญของหลักความรับผิดชอบ	๓๔
๒.๖ หลักการสำคัญของหลักความคุ้มค่า	๓๖
๒.๗ การปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย	๕๕
๒.๘ การปกครองคณะสงฆ์สมัยอยุธยา	๕๙
๒.๙ การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๑-๓	๖๒
๒.๑๐ การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๖-๗	๖๖
๒.๑๑ การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔	๖๙
๒.๑๒ การปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบัน	๗๑
๒.๑๓ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๗
๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๕๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/ ๒๑๖/๑๖๔ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๒๑๖ หน้าที่ ๑๖๔ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิงค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
อ.จ.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.มหา.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	สมันตปาสาทิกา	มหาวิงค์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
-----------	-------	---	-----------	---------------	-----------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำคัญศาสนาหนึ่งของโลกที่มีศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติและเป็นสถาบันหลักที่สำคัญเหมือนสถาบันชาติและพระมหากษัตริย์ ศาสนาพุทธจึงเจริญรุ่งเรืองคู่กับประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัย นับถึงปัจจุบันมีอายุกว่า ๗๐๐ ปี ศาสนาพุทธจึงนับเป็นศาสนาที่มีคุณค่าต่อสังคมและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ประชากรไทยร้อยละ ๙๕ นับถือ พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทยทั้งทางด้านคตินิยม เนติธรรม วัตรธรรม และสทธรรม ล้วนมีหลักพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานและเป็นแกนทั้งสิ้น พระมหากษัตริย์ซึ่งคนไทยเคารพเทิดทูนเป็นมิ่งขวัญและหลักชัยของชาติทรงเป็นพุทธมามกะและเอกอัครศาสนูปถัมภก

ประเทศไทยมีวัดประมาณ ๓ หมื่นกว่าวัด และมีพระสงฆ์สามเณรประมาณ ๓ แสนกว่ารูป^๑ เป็นศูนย์รวมจิตใจ ศีลธรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของประชาชนในสังคม ทั้งวัฒนธรรมและศาสนา วัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำเอาหลักธรรมมาอบรมสั่งสอนแก่ประชาชนเพื่อให้มีความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตด้วยความสุขและยุติธรรม เมื่อพุทธศาสนิกชนได้มีความเข้าใจในพุทธธรรมแล้วจึงเกิดความศรัทธา มุ่งมั่นอุทิศตนเข้ามาอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดยตามประเพณีของชาวไทยเรากำหนดไว้ว่าชายไทยผู้ที่มีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไปควรอุปสมบทในพระพุทธศาสนา และที่ต้องกำหนดอายุเช่นนี้เพราะสามารถมองเห็นประโยชน์แห่งการบวชได้และอาจจะสามารถปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์สุขแห่งผู้อื่นได้เต็มที่

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี กำหนดให้ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยดีงาม (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ (๔) รักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น^๒

^๑กรมการศาสนา, ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗

^๒กนก แสนประเสริฐ,ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๕.

การคณะสงฆ์หรืองานพระศาสนา มีพระสังฆาธิการทุกระดับ ทำหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา ๖ ประการ ได้แก่ การปกครอง (การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม) การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยวิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการนี้ บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีต ก็มีอยู่^๓ คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นการกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัย จะเป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข^๔

ปัจจุบัน มีแนวคิดทางการบริหารจัดการที่ดี เรียกว่า Good Governance หรือ ธรรมาภิบาล หรือธรรมรัฐ ซึ่งมีกำเนิดมาจากพระพุทธศาสนา ที่ยึดหลักความเชื่อมั่นในเรื่องเจตนาซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำ เรื่องความสุขของมนุษย์อันถือว่าเป็นเป้าหมายของมนุษย์ทั้งที่เป็นปัจจุบันและอนาคต

พระพุทธศาสนา ไม่ได้เน้นถึงอำนาจหรือความยิ่งใหญ่ของผู้ปกครองเป็นเป้าหมายที่สูงที่สุดของการมีอำนาจ แต่กลับถือว่าเป็นเป้าหมายของการมีอำนาจก็คือการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่สังคม เน้นย้ำให้ผู้ปกครองหรือผู้บริหารใช้ธรรมมาเป็นอำนาจมากกว่าใช้อำนาจมาเป็นธรรม และในขณะ เดียวกัน ก็มีหลักธรรมสำหรับผู้ใต้ปกครองพึงยึดถือปฏิบัติด้วย

การบริหารจัดการที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการการบริหารที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริการงาน แต่เป็นหลักการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อบริหารงานแล้ว จะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุด^๕ การนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติให้เป็นผล จำเป็นต้องมีเครื่องชี้วัดที่เหมาะสมและเชื่อถือได้ ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานได้พยายามสร้างตัวชี้วัดธรรมาภิบาลและใช้ในหน่วยงานของตน แต่ตัวชี้วัดนั้น ๆ ยังเป็นที่ถกเถียงและไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นตัวชี้วัดกลาง เนื่องจาก ความหลากหลายของตัวชี้วัดและมิติที่แตกต่าง ซึ่งมิติเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และกรอบการรับรู้ของผู้นำเสนอแต่ละบุคคลหรือองค์กร^๖

^๓ กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗๑.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า คำนำ.

^๕ สถาบันพระปกเกล้า, **วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

^๖ บุชบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี, **ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance)**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

หลักธรรมาภิบาลนี้เมื่อกระจายเป็นข้อวัตรปฏิบัติดี-ปฏิบัติชอบสำหรับพระราชามหา กษัตริย์ทรงใช้ปกครองพระราชอาณาจักร ให้อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข ชื่อว่า ทศพิธราชธรรม และนอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ อันโบราณบัณฑิตได้กล่าวแสดงไว้โดยปริยายอีก ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร และพละ คือ กำลังของพระมหากษัตริราชเจ้า เป็นต้น เหล่านี้ก็นับรวมอยู่ในหลักธรร มาภิบาล อันผู้ปกครอง/ผู้บริหารประเทศชาติ ทุกระดับและแม้ผู้บริหารองค์กรอื่น ๆ ได้แก่ องค์กรธุรกิจ เอกชน องค์กรทางศาสนาและสังคมต่าง ๆ พึงใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุความสำเร็จ ตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวม ได้เป็นอย่างดี^๗

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาการปกครองคณะสงฆ์ พบว่า มีปัญหาหลากหลายประการ อาทิ (๑) ผู้ปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละระดับชั้น ขาดการออกไปเยี่ยมเยียน ดูแล ให้คำปรึกษา บำรุง ขวัญกำลังใจ แก่ผู้ใต้ปกครองในสังกัดของตน การปฏิบัติในปัจจุบันเป็นเพียงการรอคอยให้ผู้ใต้ ปกครองประสบปัญหา แล้วจึงลงพื้นที่มาสะสางปัญหานั้น ๆ ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาจึงไม่เข้าใจปัญหา โดยถ่องแท้ เนื่องจากขาดความเข้าใจในสถานการณ์ของพื้นที่นั้น ๆ (๒) กฎระเบียบภายในแต่ละวัด ออกโดยผู้ปกครองเพียงผู้เดียว ไม่มีการประชุม ปรึกษาหารือ ผู้ใต้ปกครอง (๓) การร่วมประชุมกันมี น้อย การประชุมเพื่อพบปะ ปรึกษาหารือ กิจกรรมคณะสงฆ์มีน้อย ไม่เพียงพอ ไม่ทันกับสถานการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นต้น^๘

จากปัญหาดังกล่าวนี้น หากมีการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ใช้กับการบริการกิจการคณะสงฆ์ ผู้วิจัยเชื่อว่าจะสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จึงสนใจศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะ สงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้สำหรับการบูรณาการศาสตร์ สมัยใหม่ใช้กับการบริการกิจการคณะสงฆ์ ต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัย ส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระ สังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

^๗พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**, (กรุงเทพมหานคร: ชัยมงคลพรินต์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔-๓๕.

^๘พระครูพัฒนจริยาภรณ์ (สาโชติ อาภาธโร), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๔.

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์แนวคิดของ **สถาบันพระปกเกล้า**^๙ รวม ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านหลักนิติธรรม (๒) ด้านหลักคุณธรรม (๓) ด้านหลักความโปร่งใส (๔) ด้านหลักความร่วมมือร่วมใจ (๕) ด้านหลักความรับผิดชอบ และ (๖) ด้านหลักความคุ้มค่า

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี รวม ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านหลักนิติธรรม (๒) ด้านหลักคุณธรรม (๓) ด้านหลักความโปร่งใส (๔) ด้านหลักความร่วมมือร่วมใจ (๕) ด้านหลักความรับผิดชอบ และ (๖) ด้านหลักความคุ้มค่า

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน ๕๕๘ รูป^{๑๐} (พระภิกษุที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ)

^๙สถาบันพระปกเกล้า, **วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี**, หน้า ๑๗.

^{๑๐}สำนักงานเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก, **สถิติภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ภาค ๑๕ พุทธศักราช ๒๕๖๑**, (ราชบุรี: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๑), หน้า ๑-๕. (เอกสารอัดสำเนา).

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๗ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมเป็นระยะเวลา ๙ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การประยุกต์ หมายถึง การนำหลักการหรือความรู้มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสอดคล้อง และเหมาะสมกับสถานการณ์

หลักธรรมาภิบาล หมายถึง หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือการปกครองที่เป็นธรรม มี ๖ ประการ ได้แก่

๑. นิติธรรม คือ การตรากฎ ระเบียบข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรมตลอดจนเป็นที่ยอมรับและมีการยินยอมพร้อมใจ และถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาค และเป็นธรรม

๒. คุณธรรม คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงามโดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงาม

๓. ความโปร่งใส คือ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้

๔. ความมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ โดยเปิดโอกาสให้มีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกัน

๕. ความรับผิดชอบ คือ การตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันท่วงที

๖. ความคุ้มค่า คือ การตระหนักรู้ถึงควมมีจำกัดของทรัพยากร มีการบริหารจัดการที่ยึดหลักความประหยัดเป็นสำคัญ

การปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง ภารกิจของพระสังฆาธิการในการสอดส่องดูแลความเรียบร้อยให้ภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดปฏิบัติตามกฎ ระเบียบข้อบังคับ ตามพระธรรมวินัย และกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เท่านั้น

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุที่ไม่ใช่พระสังฆาธิการ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เท่านั้น

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑.๗.๔ ผลการวิจัยนี้ เป็นสารสนเทศสำหรับคณะสงฆ์และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปใช้ในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นี้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์

๒.๓ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

๒.๑.๑ หลักธรรมาภิบาลในพระไตรปิฎก

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าหลักธรรมาภิบาลในพระไตรปิฎก จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ธรรมาภิบาลนี้ ผู้ปกครอง/ผู้บริหารประเทศชาติ ทุกระดับและแม้ผู้บริหารองค์กรอื่น ๆ ได้แก่ องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรทางศาสนาและสังคมต่าง ๆ พึงใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยรวม ได้เป็นอย่างดี^๑ โดยที่ธรรมาภิบาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้ง ๖ หลักการ มีดังนี้

๑. นิติธรรม

พระภิกษุสงฆ์ผู้มีฐานะพิเศษจากคฤหัสถ์ มีพระธรรมวินัยเป็นธรรมานุญการปกครอง/การบริหาร โดยเฉพาะต่างหากจากตัวบทกฎหมายของบ้านเมือง^๒ ดังพุทธพจน์ความว่า

^๑พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร: ชัยมงคลพรินต์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔-๓๕.

^๒พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

“อานนท์บางที่พวกเธอคิดว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา
 ข้อนี้นักเธอไม่ฟังเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเรา
 ล่วงลับไปแล้ว ก็จะเป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๓ ซึ่งตามพุทธพจน์นี้ วินัย คือ การจัดตั้งระบบ
 และระเบียบแบบแผน กับทั้งบทกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์กติกา ที่เป็นข้อกำหนดในการจัดตั้ง
 รวมทั้งการจัดการให้คนประพฤติปฏิบัติ หรือให้กิจการดำเนินไปตามตัวบทกฎหมาย เมื่อคนตั้งอยู่ใน
 วินัยโดยปฏิบัติตามสิกขาบทก็เป็นผู้มีศีล ศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคน เป็นสภาพการฝึกฝนพัฒนาที่อยู่
 ในตัวคน^๔

ตอนแรกมีวินัยโดยไม่มีสิกขาบท พระก็อยู่กันได้ด้วยดีโดยถือหลักการปฏิบัติไปตาม
 หลักการ มีหลักการเป็นเครื่องรักษาควบคุม ดังปรากฏว่าในวันอุโบสถเมื่อพระภิกษุทั้งหลาย ประชุมกัน
 พระพุทธเจ้าก็ทรงแถลงหลักการของพระศาสนาเป็นการทบทวนว่าพระพุทธานุศาสนามีอุดมการณ์อย่าง
 นี้ มีหลักการอย่างนี้ ทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมาเป็นเวลา ๒๐ ปี จนกระทั่งเมื่อมีการบัญญัติสิกขาบท
 จึงทรงบัญญัติให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันทบทวนตรวจสอบความประพฤติด้วยสิกขาบทเหล่านั้น^๕
 พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์พิจารณาบัญญัติขึ้นนับแต่ช่วงตอนกลางแห่งการอุบัติขึ้นของ
 พระพุทธานุศาสนเป็นต้นมา ไม่มีการจัดเป็นหมวด ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญ และไม่มีการจัด
 เรียงลำดับข้อ ต่อเมื่อมีการสังคายนาครั้งที่ ๑ ภายใต้การนำของพระมหากัสสปะเถระจึงได้มีการ
 พิจารณาจัดแบ่งออกเป็นหมวด ๆ เรียงลำดับความสำคัญโดยแบ่งออกเป็นข้อๆ รวมเรียกว่า พระ
 วินัย^๖ คือ สิกขาบทสำหรับภิกษุ ๒๒๗ ข้อ^๗

โดยปกติพระภิกษุผู้ละเมิดพระวินัยจะพึงมีโทษจากการล่วงละเมิดสิกขาบท ที่พระพุทธเจ้า
 ทรงบัญญัติไว้อยู่แล้ว ที่เรียกว่า อาบัติ แปลว่า ความต้อง โดยทรงปรับโทษไว้หนักและเบา ตามสมควร
 แก่ความผิด อาบัติมีโทษ ๒ ทาง คือ (๑) โลกวัชชะ คือ อาบัติที่มีโทษทางโลก หมายถึง สิกขาบทบาง
 ข้อภิกษุต้องเข้าแล้วมีโทษทางพระบัญญัติด้วย และผิดกฎหมายบ้านเมืองด้วย เช่น ฆ่าคนตาย เป็นต้น
 หรือไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง แต่เมื่อภิกษุทำแล้วถูกชาวบ้านติเตียน เช่น ดื่มสุรา เป็นต้น (๒) ปิณณัต
 ตวัชชะ คือ อาบัติที่มีโทษทางพระบัญญัติอย่างเดียว ภิกษุทำแล้วไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง และไม่ถูกติ
 เตียน เช่น ห่มจีวรที่ไม่พินทุ เป็นต้น^๘

^๓ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๔พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท
 พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๑.

^๕พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่หยั่งถึงธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร:
 บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

^๖คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒-๒๓.

^๗ว.ม. (ไทย) ๒/๖๕๕/๔๒๗.

^๘คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร: เสียง
 เชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๐๔-๔๐๘.

๒. คุณธรรม

สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดระเบียบแบบแผนในการอยู่ร่วมกันตลอดจนดำเนินกิจกรรมเพื่อให้คนในสังคมตัวอย่างนี้ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่นั้น ทรงกำหนดรูปแบบของการปกครองไว้ว่าเป็น “ธรรมาธิปไตย”^๙ คือ การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ยึดธรรมคือหน้าที่ที่สำคัญ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๑๐} พระพุทธเจ้าทรงนำเอาธิปไตยมาอธิบายให้เป็นไปในแง่ของการปฏิบัติธรรมของภิกษุ โดยพระองค์ได้ตรัสเรื่อง ธิปไตย ๓ ประการ^{๑๑} ดังนี้

ประการที่ ๑ อัตตาธิปไตย หมายถึง การให้อำนาจไว้กับคนๆ เดียว อาทิเช่น มอบให้แก่พระราชา หรือผู้ยิ่งใหญ่คนใดคนหนึ่ง^{๑๒}

ประการที่ ๒ โลกาธิปไตย หมายถึง ความมีโลกเป็นใหญ่ หรือปรารถนาโลก (คนหมู่มาก) เป็นใหญ่^{๑๓} คำว่า โลกาธิปไตย มาจากศัพท์ “โลก” สันนิษฐาน “อธิปไตย” โลก ณ ที่นี้หมายถึงราชกรหรือสังคมในอินเดีย โลกสภาหมายถึง สภาประชาชน คือสภาล่าง (ในอินเดียมีสองสภา อีกสภาหนึ่งคือ ราชยสภา หรือสภาสูง) โลกาธิปไตยจึงอาจถือได้ว่าเป็นการปกครองที่ใกล้เคียงกับประชาธิปไตย เพราะมีความหมายว่ายกพลให้พลเมืองเป็นส่วนใหญ่^{๑๔}

ประการที่ ๓ ธรรมาธิปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ หรือปรารถนาธรรมเป็นใหญ่ ดังพุทธพจน์ความว่า “เธอยกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมาธิปไตย”^{๑๕}

การปกครองที่ดีเลิศตามนัยแห่งพุทธศาสนา คือ ธรรมาธิปไตย ได้แก่ การยกย่องธรรมะให้เป็นใหญ่ทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนทั่วไป มีการเทิดทูนผู้มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน การปกครองสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชหลังจากที่ทรงยอมรับนับถือพุทธศาสนาแล้ว ถือว่าเป็นแบบธรรมาธิปไตย ธรรมาธิปไตยยกย่องผู้มีธรรมะ และเป็นการปกครองที่อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม และมุ่งให้ราษฎรยึดธรรมะเป็นเกณฑ์^{๑๖}

^๙ วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๑๐} วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

^{๑๑} วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๑๒} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาคุหาบรรณาการ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕๓.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๘.

^{๑๔} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, หน้า ๒๕๔.

^{๑๕} วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๓.

^{๑๖} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, หน้า ๒๕๔.

๓. ความโปร่งใส

พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลสำคัญต่าง ๆ ต่อหมู่คณะหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังที่ มหาปรินิพพานสูตร แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ตามหลักอปริหานิยธรรม^{๑๗} แปลว่า ธรรมที่ทำให้เจริญโดยส่วนเดียว อยู่มี ๗ ประการ คือ (๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พบปะปรึกษาหารือกิจการงาน (ที่พึงรับผิดชอบตามระดับของตน) โดยสม่ำเสมอ (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน (๓) ไม่ถือความอำเอื้อใจใครต่อความสะดวก ปัญญาติวาทข้อกำหนดกฎเกณฑ์ ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว และถือปฏิบัติมันอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ (๔) ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน พึงให้เกียรติเคารพนับถือท่านเหล่านั้น มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง (๕) ให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการข่มเหงรังแก (๖) เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปุชนียสถาน อนุสาวรีย์ ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เราให้ทำดี และเป็นที่รวมใจของหมู่ชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี และ (๗) จัดการให้ความอารักขา บำรุงคุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน ทั้งเต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก^{๑๘}

๔. ความมีส่วนร่วม

การบัญญัติวินัยในแต่ละข้อ พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติตามพระทัยของพระองค์แต่อย่างใด แต่จะทรงคิดถึงประโยชน์ที่จะพึงเกิดขึ้นตามความมุ่งหมายของวินัย คือ การจัดระบบความเป็นอยู่ สร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศตลอดจนระบบความสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมทุกอย่างให้เอื้อต่อการที่แต่ละบุคคลผู้เข้ามาสู่ชุมชนนี้จะมีโอกาส จะเรียนรู้พัฒนาตนเองให้ดีขึ้น^{๑๙} วินัยหรือสิกขาบทนี้ประกอบด้วยสิกขาบทต่าง ๆ มากมาย มีทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับ ความเป็นอยู่ส่วนตัว ข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก คือพระภิกษุด้วยกัน และความสัมพันธ์ระหว่างคนภายนอก^{๒๐}

๕. ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรับผิดชอบในฐานะหน้าที่ทำอะไรแล้วต้องสนองตอบต่อสังคม มีองค์กรหน่วยงานพร้อมที่จะถูกตรวจสอบ มีหลักคุณธรรม แต่งตั้งโดยสุจริตเที่ยงธรรม มีอะไรต่าง ๆ มีถูกต้องชอบธรรม^{๒๑}

^{๑๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๖๘/๘๖-๘๘.

^{๑๘} Phra Phomkhunaphon (P.A. Payutto), *A Constitution for Living Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life*, (Bangkok: Office of National Buddhism Pres, 1997), p. 29.

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๕๓.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๓.

^{๒๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “พระพุทธศาสนากับหลักธรรมาภิบาล”, ใน *พุทธจักร*, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๙ (กันยายน ๒๕๕๐): ๑๑.

พระพุทธเจ้าทรงตั้งตนอยู่บนความสุจริตเที่ยงธรรม ดังหลักฐานที่ คราวหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอิทธิคุณหรืออิทธิฤทธิ์แก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคราวภิกษุฉันทะเข้าข้างพวกภิกษุฉินแล้ว วิวาทกับพวกภิกษุ ชักชวนพวกภิกษุให้ไปเข้าข้างภิกษุฉิน โดยหลังจากที่ทรงสอบสวนและตำหนิภิกษุฉันทะแล้ว จึงทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายถึง อิทธิฤทธิ์ทั้ง ๔^{๒๒}

๖. ความคุ้มค่า

หลักความคุ้มค่า หมายถึง ตระหนักถึงความจำกัดของทรัพยากร ยึดหลักความประหยัด และคุ้มค่าเพื่อประโยชน์โดยรวม โดยนัยนี้ พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักความประหยัดและคุ้มค่า ดังที่ทรงบัญญัติพระวินัย ในสิกขาบทปาจิตติยหมวดกฏมคคาวรรค ในข้อที่ ๔ ความว่า “ภิกษุเอาเตียง ตั้ง พูก แก้ว ของสงฆ์ไปตั้งในที่แจ้งแล้วเมื่อหลีกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้องปาจิตติย”^{๒๓}

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลได้ปรากฏมีในพระไตรปิฎก ซึ่งแม้มิได้จัดจำแนกเป็นประเภท ดังที่กระทำอยู่ในปัจจุบัน แต่ก็มีระบุอย่างชัดเจน ดังเช่น หลักนิติธรรมหรือการตรากฎหมาย และกฎข้อบังคับที่เป็นธรรมนั้น พระพุทธเจ้าวางพระธรรมวินัยไว้เป็นธรรมนุญสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ พระภิกษุผู้ละเมิดพระวินัยจะพึงมีโทษจากการล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น ๆ เป็นต้น

๒.๑.๒ ความเป็นมาของหลักธรรมาภิบาล

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าความเป็นมาของหลักธรรมาภิบาล จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

แนวคิดเรื่อง Governance ได้ปรากฏมาตั้งแต่อารยธรรมการปกครองของกรีก สมัยโบราณ มาจากศัพท์ของ คำว่า Kubernan ที่บัญญัติโดยปราชญ์ที่ชื่อ Plato ซึ่งก็คือระบบการปกครอง (System of Governing) คำว่า Gubernare ซึ่งหมายถึง Rule making or Steering การกำหนดหรือถือทางเสือในการปกครอง แต่เดิมในภาษาอังกฤษคำนี้หมายถึง รัฐบาล (Government) ในเชิงนามธรรม (Act of Governing หรือ Manner of Governing) ซึ่งก็คือ การจัดการปกครอง

ปัจจุบัน ทั้งในด้านการศึกษาและวิชาชีพทางรัฐประศาสนศาสตร์ถือว่า Governance หรือการจัดการปกครองเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญของการบริหารภาครัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ การเน้นบทบาทของการบริหารภาครัฐ กรอบแนวคิด Governance เป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาถึงความสัมพันธ์และความรับผิดชอบระหว่างรัฐกับประชาชน^{๒๔}

^{๒๒}วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๐-๓๓๑.

^{๒๓}คณาจารย์เลี้ยงเชียงจางเจริญ, นวโกวาท ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียงจางเจริญ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^{๒๔}พระจักรพงษ์ กิตติภทโท, “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอเกาะช้าง จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๐-๓๑.

แนวคิดธรรมาภิบาลทำหน้าที่เป็นกลไก เครื่องมือ และแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเน้นความจำเป็นของการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่องเพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรมของกฎหมาย เสถียรภาพ มีโครงสร้างและกระบวนการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน^{๒๕}

แนวความคิด Governance ได้มีการศึกษากว้างขวางขึ้น และคำนี้ก็ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการ และองค์การเครือข่ายของธนาคารโลก โดยในระยะแรก ๆ ธนาคารโลกกำหนดความหมายตามกรอบความคิดของการดำเนินงานที่เกี่ยวกับขอบเขตของธนาคารโลกว่าด้วย Governance and Development

ดังนั้น คำว่า Governance จึงเป็นที่เข้าใจกันว่า หมายถึง การกำหนดกลไกอำนาจของภาครัฐในการบริหารทรัพยากรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนา ในระยะเริ่มแรกนั้นธนาคารโลกได้พยายามอธิบายความหมายของ Governance ว่าครอบคลุมถึงความหมาย ๓ ลักษณะ คือ

๑. โครงสร้างและรูปแบบของระบอบการเมือง (Political Regime)
๒. กระบวนการ และขั้นตอนที่ผู้มีอำนาจในการเมืองใช้ในการบริหารทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อพัฒนาประเทศ
๓. ชีตความสามารถของรัฐบาลในการกำหนดนโยบายและการดำเนินการตามนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๖}

ความคิด Governance หรือ ธรรมรัฐ จึงเป็นการมอบอำนาจการปกครองแบบใหม่ที่แข็งทื่อตายตัว แต่ให้ปฏิสัมพันธ์กับภาคประชาชนและให้มีลักษณะแยกย่อยมากขึ้นแนวคิดธรรมรัฐ คือการเป็นหุ้นส่วนกันในการบริหารและการปกครองโดยรัฐ ประชาชนและเอกชน ซึ่งกระบวนการนี้ทำให้เกิดความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความยุติธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนดี ซึ่งแนวคิดนี้เกิดจากการที่ประชาชนเห็นว่า ระบบราชการที่ล้าหลังทุกส่วนต้องการการปฏิรูปต้องมีการปรับโครงสร้างราชการให้ดีขึ้น ให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และประชาชนต้องการให้มีการตรวจสอบโดยสื่อมวลชนและนักวิชาการในการสร้างธรรมาภิบาล โดยกระบวนการความสัมพันธ์ (Interactive Relation) ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส ยุติธรรม ตรวจสอบได้ มีความร่วมมือของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

^{๒๕} บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี, ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance), (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐.

^{๒๖} เอเจอร์ แชม, ธรรมาภิบาลการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์น้ำฝน, ๒๕๔๕), หน้า ๓๑.

การนำแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้ในประเทศไทย เมื่อครั้งแรกที่มีการอ้างถึงคำว่า Governance ตามความหมายที่ใช้กันในวงวิชาการนั้น คำว่า Governance ถูกใช้ในหนังสือแสดงเจตจำนงกู้เงินของประเทศไทยจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IMF (IMF: International Monetary Fund เป็นองค์การระหว่างประเทศที่ก่อตั้งขึ้นพร้อมกับธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการฟื้นฟูและการพัฒนา (International Bank for Reconstruction and Development หรือ IBRD) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๔ ตามกรรมสารสุดท้ายของที่สหประชาชาติ ๔๔ ประเทศที่เมืองเบรตตัน วูดส์ มลรัฐนิวแฮมป์เชียร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะที่สงครามโลกทางยุโรปยังคงรุนแรงอยู่ และ IMF เริ่มเปิดดำเนินการในเดือนมีนาคมปี ค.ศ. ๑๙๔๗ โดยมีสำนักงานใหม่ตั้งอยู่ ณ นครวอชิงตัน ดี.ซี. โดยมีฐานะเป็นทบวงการชำนัญพิเศษของสหประชาชาติ มีหน้าที่รักษาเสถียรภาพทางการเงินโดยส่งเสริมความร่วมมือทางการเงินระหว่างประเทศ และอำนวยความสะดวกในการขยายตัวทางการค้าเพื่อก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น และส่งเสริมภาวะเศรษฐกิจที่ดีในประเทศสมาชิก ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๒) มีรัฐบาลที่เป็นสมาชิกจำนวน ๑๘๒ ประเทศ)^{๒๗} ในปี ๒๕๔๐ เมื่อคราวประเทศไทยเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ การกู้เงินในครั้งนั้นจำนวน ๑๗.๒ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายหลังการแสดงเจตจำนงของรัฐบาลไทยนี้เอง ที่ทำให้นักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ เริ่มหันมาสนใจ Governance ในบริบทของสังคมไทยมากขึ้น^{๒๘}

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ธีรยุทธ บุญมี เป็นผู้ที่ทำให้คำว่า ธรรมรัฐ เป็นคำที่ใช้แทนคำว่า Governance โดยให้คำจำกัดความว่า หมายถึง การปกครองประเทศที่มีการบริหาร ที่เน้นการกระจายอำนาจ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากขึ้น ทั้งยังเป็นการเปลี่ยนเป้าหมาย วิธีการ ทศนคติของการบริหารของประเทศมาเน้นที่ประชาชนผู้รับบริการ เน้นความเป็นพลเมือง เน้นความเป็นชุมชน เน้นผลงานมากกว่าเน้นผู้ผลิต ฝ่ายของผู้มีอำนาจ

อย่างไรก็ตาม การจะเกิดธรรมรัฐได้ต้องมีการปฏิรูปสังคม คำว่า ธรรมรัฐ จึงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง โดยการเปิดแถลงข่าวเมื่อ วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๑ เรียกร้องให้รัฐบาลนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีขณะนั้นสร้าง ธรรมรัฐแห่งชาติ หรือ Governance โดยการระดมผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำสถาบันหลักและเครือข่ายทางสังคมมาร่วมกันแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจไทย^{๒๙}

มีการใช้คำว่า ธรรมรัฐ เป็นคำแปลของคำว่า Good Governance ในภาษาไทย ในช่วงแรกจะสร้างความคลุมเครือมากกว่าความกระจ่างชัด ด้วยความไม่ครอบคลุมของศัพท์ที่ใช้เป็นการผสมคำว่า ธรรม กับคำว่า รัฐ และต่อมาคำว่า ธรรมาภิบาล ถูกบัญญัติใช้เป็นความหมายของคำว่า Good Governance หรือธรรมาภิบาล โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ได้กำหนดเรื่อง ธรรมาภิบาลในสังคมไทยให้เป็น ๑ ใน ๔ ของหัวข้อหลัก และมีข้อเสนอเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลของไทยออกมา โดยนิยามว่า หมายถึง กฎเกณฑ์การปกครองบำรุงรักษาสังคมบ้านเมืองที่ดี

^{๒๗} สมพงษ์ ชูมาก, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ทศวรรษ ๑๙๙๐ และแนวโน้ม)*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๓.

^{๒๘} ธีรยุทธ บุญมี, “ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมไทยในขั้น ๒”, ใน *วารสารกรมประชาสัมพันธ์*, (๘ มกราคม ๒๕๔๑): ๑๐.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

กฎเกณฑ์การปกครองบำรุงรักษาสังคมบ้านเมืองที่ดี คือ การจัดการบริหารสังคมที่ดีในทุก ๆ ด้านและทุก ๆ ระดับ รวมถึงการจัดระบบองค์การและกลไกของคณะรัฐมนตรี ส่วนราชการ องค์การของรัฐและรัฐบาลที่ไม่ใช่ส่วนราชการ การบริการราชการส่วนภูมิภาค และองค์กรท้องถิ่น องค์การอิสระ (Independent Organizations) องค์การภาคเอกชน ชมรม และสมาคมเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ นิติบุคคล ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม (Civil Society) และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐบาลไทยได้บัญญัติความหมายที่เป็นทางการของคำว่า Good Governance ว่าหมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี และให้นิยามว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคี และร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบวาระแห่งชาติสำหรับการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ โดยทุกส่วนราชการต้องถือปฏิบัติและรายงานผลการปฏิบัติต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา ตามระเบียบนี้ได้ระบุถึงหลักสำคัญของธรรมาภิบาล ๖ หลัก^{๓๐} คือ

๑. หลักนิติธรรม เป็นการตรากฎหมายและกฎข้อบังคับให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมอันจะทำให้สังคมยินยอมพร้อมใจกันปฏิบัติตามกฎหมายและกฎข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่อำนาจอใจหรืออำนาจของบุคคล

๒. หลักคุณธรรม เป็นการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

๓. หลักความโปร่งใส เป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์การทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความชัดเจน

๔. หลักการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ ประชาพิจารณ์ และการแสดงประชามติ

๕. หลักความรับผิดชอบ เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจในปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

^{๓๐}ธีระพล อรุณะกสิกร, ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๒), หน้า ๘-๑๐.

๖. หลักความคุ้มค่า เป็นการบริหารและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้ในเวทีนานาชาติ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

ในส่วนของประเทศไทย ภาครัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในสังคมไทย การนำระบบบริหารตามหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารภาครัฐ รวมถึงในแวดวงวิชาการได้ให้ความสำคัญต่อแนวคิดธรรมาภิบาลอย่างแพร่หลาย ดังนั้น การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๔๗^{๓๑} ได้มีการกำหนดหลักการพิจารณาเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลดังนี้

๑. หลักนิติธรรม หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีกฎหมายเป็นรองรับ โดยไม่ให้กฎหมายล้าสมัยเอง

มีการบังคับใช้ได้

ผลการใช้กฎหมายมีความถูกต้อง โดยไม่ให้สนองเป้าหมายของผู้ถือและใช้กฎหมายเองเหนือกว่าเป้าหมายของกฎหมาย

๒) หลักคุณธรรม หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีการกำหนดจรรยาบรรณที่เป็นรูปธรรม โดยไม่เพียงแต่คาดหวังเฉพาะจากจิตสำนึกในความเป็นคุณธรรมที่เป็นนามธรรมเท่านั้น

มีมาตรการกำกับควบคุมให้ต้องยึดถือปฏิบัติตาม โดยไม่เพียงแต่พึ่งพาอาศัยเฉพาะบรรทัดฐานของข้อห้ามและความเชื่อทางศีลธรรม

มีมาตรฐานพิสูจน์ความผิดกำหนดความผิดและการลงโทษ โดยไม่เพียงแต่การใช้มาตรฐานทางความรู้สึกเป็นเครื่องวัดและไม่มีบทลงโทษ

๓. หลักความโปร่งใส หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีการจัดโครงสร้างองค์การ การจัดการและขั้นตอนไหลเวียนของงานแบบเปิด โดยออกแบบโครงสร้างและการทำหน้าที่ขององค์การแบบเปิด ครอบคลุมทั้ง องค์การ

มีการจัดระบบงาน และข้อมูลข่าวสารแบบเปิด โดยการออกแบบระบบงานและข้อมูลข่าวสารแบบเปิดกระจายทั่วทั้งระบบ และมีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ

^{๓๑} การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นการประชุมระดับชาติ เรื่อง “การเมืองการบริหารของไทยในยุคโลกาภิวัตน์” ดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ และสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการจัดการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ วันที่ ๑-๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า คำนำ.

มีกระบวนการทำงานและกระบวนการตัดสินใจแบบเปิด โดยการออกแบบกระบวนการทำงานและการตัดสินใจให้เป็นแบบเปิดตลอดในทุกขั้นตอนที่สำคัญ

๔. หลักการมีส่วนร่วม หลักการที่ควรพิจารณา คือ

การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร นโยบาย แผนงานและงบประมาณ โดยการเข้าร่วมในมิติของข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นเนื้อหาของการเข้าร่วมในระดับของการรับรู้

การเข้าถึงการปฏิบัติงาน และการตัดสินใจ โดยการเข้าร่วมในมิติของการตกลงใจ ซึ่งเป็นเนื้อหาของการเข้าร่วมในระดับของการกระทำหรือการปฏิบัติการ

การเข้าถึงการกำกับควบคุมผลกระทบ มาตรฐาน เป้าหมาย และผลกระทบ โดยการเข้าร่วมในมิติของการคาดหวังผล ซึ่งเป็นการเข้าร่วมในระดับของการปกป้องและคุ้มครองผลประโยชน์

๕ หลักความรับผิดชอบ รับการตรวจสอบสาธารณะ มีหลักประกันสามารถตรวจสอบได้ หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีการกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานที่ชัดเจนเป็นพันธสัญญาโดยวางกรอบความรับผิดชอบให้มีขอบเขตชัดเจนและมีข้อมูลพื้นที่แน่นอน

มีมาตรการกำกับควบคุมที่แน่นอนสม่ำเสมอ โดยสามารถรักษากรอบที่กำหนดไว้ให้ดำเนินอย่างต่อเนื่องได้

มีการติดตามประเมินวัดผลที่ต่อเนื่องและน่าเชื่อถือ โดยรักษามาตรฐานไว้ให้อยู่ในกรอบที่ยอมรับได้

๖. หลักความคุ้มค่าหรือหลักการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีการเพิ่มความสามารถในการทำงาน โดยให้มีการเพิ่มของความสามารถมีสัดส่วนที่มากกว่าการเพิ่มของต้นทุนที่เป็นมูลค่าและเป็นคุณค่า

มีการวัดการสร้างความสามารถและศักยภาพการทำงาน เพื่อผลิตผลโดยให้การเพิ่มของผลิตผลมีสัดส่วนที่ผันไปในทางบวกตามต้นทุนในการเพิ่มความสามารถ

มีการวัดเพิ่มผลิตผลการทำงาน การควบคุมความเสี่ยงและการลดความสูญเสียเพื่อเพิ่มมูลค่าและประโยชน์ที่ได้^{๓๒}

^{๓๒} เขาวนระ ไตรมาศ, การนำระบบบริหารธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหาร มุ่งผลสัมฤทธิ์กับการบูรณาการการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเป็นเลิศทางพิสัยสามารถของคนในองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑-๘.

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล หรือ Governance ได้ปรากฏมีมาตั้งแต่อารยธรรมการปกครองของกรีก สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบันนี้ แนวคิดเรื่องหลักธรรมาภิบาล Governance หรือการจัดการปกครองเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญของการบริหารภาครัฐ โดยมีการเน้นบทบาทของการบริหารภาครัฐเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ กระบวนการนี้ทำให้เกิดความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความยุติธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ซึ่งในส่วนของประเทศไทยได้มีการกำหนดเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ โดยทุกส่วนราชการต้องถือปฏิบัติและรายงานผลการปฏิบัติต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา ตามระเบียบนี้ ซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า

๒.๑.๓ ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าความหมายของหลักธรรมาภิบาล จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ธรรมาภิบาลเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดิน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส ยุติธรรมและตรวจสอบได้^{๓๓๓} โดยนัยนี้ ธรรมาภิบาล คือ ประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึง (๑) ประชาธิปไตย หมายถึง กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชนและประชาชนโดยทั่วไปในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมีคุณภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ (๒) ประชาธิปไตย หมายถึง การที่กลไกของรัฐทั้งทางการเมืองและการบริหารมีความเข้มแข็ง แก่มีประสิทธิภาพ สะอาดโปร่งใส รับผิดชอบหรือ และ (๓) ประชาธิปไตย หมายถึง การบริหารหรือการปกครองที่ดี หรือการปกครอง หรือการบริหารที่เป็นธรรมโดยมีองค์ประกอบ ๓ ประการ ความโปร่งใส (Transparency) ตรวจสอบได้ (Accountability) และความมีประสิทธิภาพ (Efficiency)^{๓๓๔}

ธรรมาภิบาลเป็นผลลัพธ์ของการจัดการกิจกรรมซึ่งบุคคลและสถาบันทั่วไป ภาครัฐและภาคเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกันได้กระทำลงไปหลายทาง มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจนำไปสู่การผสมผสานผลประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งกันได้โดยสาระธรรมาภิบาลหรือ Good Governance คือองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้แน่ใจว่านโยบายที่กำหนดไว้จะได้ผล หมายถึงการมีบรรทัดฐาน^{๓๓๕}

^{๓๓๓}ธีรยุทธ บุญมี, **ธรรมรัฐแห่งชาติยุทธศาสตร์สู่หายนะประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๓๓๔}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, **แผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ**, (กรุงเทพมหานคร: กองกลาง สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙-๒๐.

^{๓๓๕}อานันท์ ปันยารชุน, **ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัย**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

ธรรมาภิบาลเป็นกลไกของรัฐที่มุ่งความดีงามความมีศีลธรรมเป็นจุดหมายสูงสุด ความมั่งคั่งของรัฐมิใช่เพื่อกระจายทรัพย์สินไปสู่คนทุกหมู่เหล่า ไม่ให้เดือดร้อนด้วยเรื่องการอุปโภคบริโภค ในนโยบายเรื่องเศรษฐกิจนั้น ต้องได้ทรัพย์สินมาด้วยความชอบธรรม และมีส่วนเกื้อกูลประชาชนการใช้ทรัพย์สินก็ต้องใช้โดยธรรม มุ่งสิ่งที่เป็นธรรมเป็นความดีสนับสนุนให้คนเป็นคนประพฤติดี คนควรบูชาความดีไม่ใช่ทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้ธรรมาภิบาลจึงมุ่งเน้นสร้างคนให้มีคุณงามความดี ให้บูชาคุณงามความดีมากกว่าจะเน้นระบอบการปกครอง^{๓๖}

สำนักนายกรัฐมนตรีได้ตราระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยได้ระบุหลักการของ คำว่าบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ไว้ว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการฝ่ายปฏิบัติการฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนส่งเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤตภัยอันตรายที่อาจจะมีมาในอนาคตเพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสอดคล้องกับความเป็นไทยและกระแสโลกปัจจุบัน^{๓๗}

ธรรมาภิบาล หรือ Good Governance หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาของประเทศ โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนของสังคม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคมการเมืองอย่างสมดุล ส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติให้เป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืน และมีเสถียรภาพ^{๓๘} เป็นกลไกของรัฐทั้งการเมืองและการบริหารที่มีความแข็งแกร่ง มีประสิทธิภาพ สะอาด โปร่งใส และรับผิดชอบ เป็นการให้ความสำคัญกับภาครัฐและรัฐบาลเป็นด้านหลัก^{๓๙} เพื่อการบริหารราชการให้บรรลุเป้าหมาย ๗ ประการ ดังนี้

๑. เกิดประโยชน์สุขของประชาชน

๒. เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ

^{๓๖} ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ธรรมรัฐ ธรรมราชา**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๓.

^{๓๗} สถาบันพระปกเกล้า, **ธรรมาภิบาล**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

^{๓๘} ปัญญา ฉายะจินตาวงศ์ และรัชณี ภูตระกูล, **ธรรมาภิบาล (Good Governance) กับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^{๓๙} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **การปฏิรูปการศึกษา-การปฏิรูปการเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๔.

๓. มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจรัฐ
๔. ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น
๕. มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์
๖. ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ
๗. มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ^{๔๐}

ธรรมาภิบาลเป็นระบบโครงสร้างกระบวนการและความสัมพันธ์ของภาครัฐภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคมในการบริหารจัดการเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของรัฐซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่ดี^{๔๑} เป็นการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ของชาติบ้านเมือง และยังหมายรวมถึงกระบวนการ ความสัมพันธ์ และสถาบันต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน ซึ่งประชาชนพลเมืองใช้เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางในการบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับชีวิตประเทศซึ่งมีองค์ประกอบร่วม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างหลักธรรมาภิบาล อันได้แก่ การรับผิดชอบ ความโปร่งใส การปราบปรามทุจริตและการประพฤติมิชอบ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กรอบกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม^{๔๒}

ธรรมาภิบาล มีหลากหลายความหมาย เช่น ในต่างประเทศใช้คำว่า Good Governance มีความหมายตามกลุ่มผู้ใช้อย่างแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มธรรมาภิบาลอำนาจนิยม กลุ่มธรรมาภิบาลเสรีนิยม และกลุ่มธรรมาภิบาลชุมชนนิยม แม้จะแตกต่างกันด้านกรอบความคิดแต่ทุกกลุ่มมีเป้าหมายตรงกันที่จะนำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้เพื่อปฏิรูปเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง ดังนั้น การเร่งรัดหาข้อยุติสำหรับกรอบความหมายของหลักธรรมาภิบาลโดยผสมผสานแนวคิดเพื่อสร้างหลักการที่ชัดเจนและมีเอกภาพ ซึ่งจะเป็นกรอบแม่บทในการสร้างตัวชี้วัดที่มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องจำเป็น ส่วนการเรียนรู้การใช้ธรรมาภิบาลจากต่างประเทศ และนำสาระที่เป็นข้อดีมาปรับใช้อย่างเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตัวชี้วัดธรรมาภิบาลแม้ในบางกรณีอาจมีข้อจำกัดเกี่ยวกับลักษณะบางประการของวัฒนธรรมไทยที่ไม่เอื้อต่อการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลในสังคมไทย แต่ก็อาจผ่อนคลายนโยบายดังกล่าวได้โดยมีการปรับให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย นอกเหนือจากการให้ความสำคัญกับขั้นตอนการวิเคราะห์ความจำเป็นในการสร้างตัวชี้วัดธรรมาภิบาลและวงจรการสร้างตัวชี้วัดแล้ว ควรที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาข้อมูลตัวชี้วัดการจัดทำฐานข้อมูลของตัวชี้วัดธรรมาภิบาลโดยเฉพาะการทบทวนจัดทำหมวดหมู่ตัวชี้วัด

^{๔๐}พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖, เล่ม ๑๒๐ ตอนที่ ๑๐๐ ก วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๖.

^{๔๑}บรรศักดิ์ อูวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^{๔๒}มหาธีร์ โมฮัมหมัด, อังโน ไชยวัฒน์ คำชู, การบริหารการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: น้ำฝนการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

การคัดเลือกดัชนีกลางของตัวชี้วัดที่เหมาะสมโครงสร้างคณะกรรมการสร้างตัวชี้วัดเป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน ต้องมีขนาดกะทัดรัดประกอบด้วยทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความชำนาญ เพื่อผลักดันให้มีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ให้มีผลทางนโยบายและภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง^{๔๓}

สรุปได้ว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นกลไกในการบริหารงานของภาครัฐในทุก ๆ ด้านโดยชอบธรรม และมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการใช้กระบวนการ การมีส่วนร่วมจากทุกส่วนของสังคมไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรมด้านกฎหมาย มีเสถียรภาพมีโครงสร้างการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้

๒.๑.๔ องค์ประกอบ ๖ ประการของหลักธรรมาภิบาล

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบ ๖ ประการของหลักธรรมาภิบาล จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ระบุว่า หลักการของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี มี ๖ ประการ ได้แก่หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า^{๔๔} โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ก. หลักนิติธรรม

นิติธรรม คือ การใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานและทุกคนเคารพกฎหมาย โดยที่กรอบของกฎหมายที่ใช้ในประเทศต้องมีความยุติธรรมและถูกบังคับใช้กับคนกลุ่มต่างๆ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน^{๔๕} หลักนิติธรรม หมายถึง ระเบียบและกฎเกณฑ์ที่ใช้เป็นข้อตกลงในระดับต่าง ๆ ของหน่วยงาน โดยระเบียบและหลักเกณฑ์และการบังคับใช้เหล่านั้นต้องเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับจากสมาชิก และระเบียบและหลักเกณฑ์เหล่านั้นต้องนำมาซึ่งความเสมอภาคของสมาชิกในหน่วยงานและผู้รับบริการ รวมทั้งสภาพเอื้อต่อการควบคุมและพัฒนาผู้รับบริการด้วย^{๔๖}

^{๔๓}บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และคณะ, *ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล*, (กรุงเทพมหานคร: ครุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๕๒.

^{๔๔}สำนักนายกรัฐมนตรี, *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๔๕}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, “การพัฒนาประชาคมเมืองเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่”, ใน *รัฐสภาสาร*, ๔๙ (กันยายน ๒๕๔๑): ๑.

^{๔๖}สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อ้างใน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, *หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี*, (สิงห์บุรี: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

หลักนิติธรรม ประกอบด้วย กฎหมาย กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ความเป็นธรรม สามารถปกป้องคนดีและลงโทษคนไม่ดีได้ มีการปฏิรูปกฎหมายอย่างสม่ำเสมอให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป การดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว โปร่งใสและตรวจสอบได้ และได้รับการยอมรับจากประชาชน^{๔๗}

ทั้งเจตนารมณ์ สาระ และการบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย เพื่อประโยชน์ต่อคนหมู่มาก ไม่ใช่เพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ต้องเสมอภาค ชัดเจน และคาดการณ์ได้^{๔๘} การปกครองประเทศจะใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานและทุกคนเคารพกฎหมาย โดยกรอบของกฎหมายที่ใช้ในประเทศต้องมีความยุติธรรมและบังคับใช้กับคนทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน^{๔๙}

การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาลต้องมีกฎเกณฑ์เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ของทุกภาคในสังคม ซึ่งกฎเกณฑ์นี้อาจหมายถึงรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงกฎเกณฑ์ที่ได้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎเกณฑ์ทางธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และศีลธรรมด้วย^{๕๐} หลักนิติธรรมนี้ ความสำคัญอยู่ที่การวางข้อกำหนด ให้ประชาชนในแต่ละสังคมยึดถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน และมีการวางข้อห้ามมิให้ปฏิบัติที่ทุกคนต้องยึดถือเหมือน ๆ กัน อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน^{๕๑}

การดำเนินการตามหลักนิติธรรม (Operating by Rule of Law) คือ การพัฒนาปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมกฎหมายให้มีความทันสมัยและเป็นธรรม^{๕๒} หลักนิติรัฐ หรือ หลักนิติธรรม เป็นหลักที่มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของรัฐ มีหลักการอันเป็นสาระสำคัญ คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลักไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย และหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ^{๕๓}

^{๔๗} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๔๘} อานันท์ ปันยารชุน, นานาทัศนะว่าด้วยการบริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, หน้า ๗.

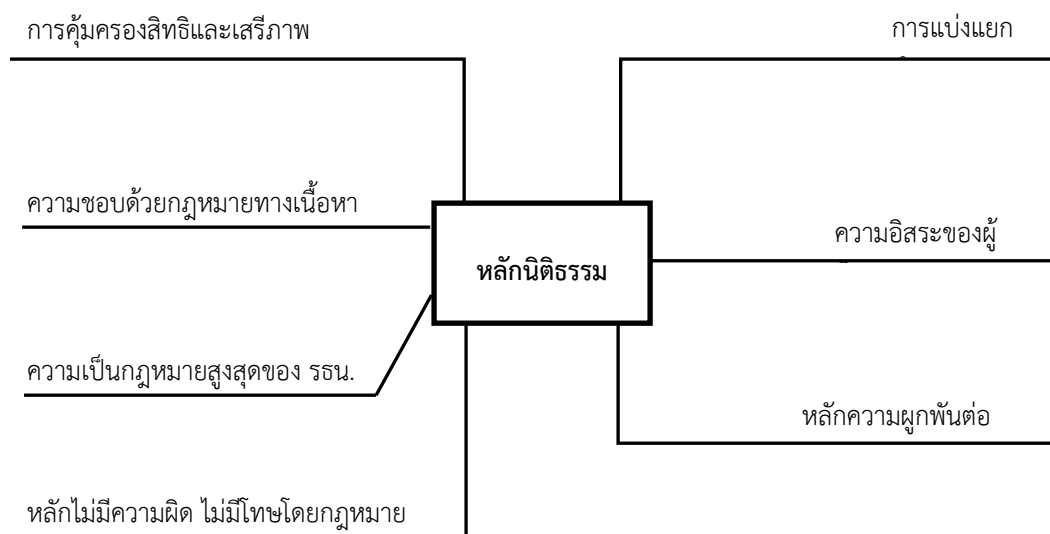
^{๔๙} บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี, ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance), หน้า ๒๓.

^{๕๐} วนิดา แสงสารพันธุ์, “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”, ใน วารสาร นักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๓๙.

^{๕๑} เจริญ เกษภาพวลย์, ทางสู่ธรรมาภิบาล (Good Governance to Be), (นนทบุรี: บริษัท พอดี จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๖.

^{๕๒} สุจิต นิमितกุล, การปกครองที่ดี (Good Governance), (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

^{๕๓} สถาบันพระปกเกล้า, วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖.

ภาพที่ ๒.๑ หลักการสำคัญของหลักนิติธรรม^{๕๔}

หลักการสำคัญของหลักนิติธรรม (Rule of Law) มีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๗ ประการ ดังนี้

๑. หลักการแบ่งแยกอำนาจ คือ ไม่ให้มีอำนาจเบ็ดเสร็จโดยสิ้นเชิง เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ

๒. หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ คือ กฎหมายนั้นต้องระบุบทบัญญัติอย่างชัดเจนโดยมิให้กระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลบนพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และต้องบังคับใช้ด้วยความเสมอภาค ไม่จำเพาะเจาะจงแก่บุคคลหนึ่ง ๆ หรือกรณีใดกรณีหนึ่งเท่านั้น

๓. หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง คือ จะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย และจะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

๔. หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา คือ ต้องบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรด้วยความชัดเจน และมีให้มีผลย้อนหลังไปเอาโทษกับเหตุการณ์ที่ได้สิ้นสุดลงไปแล้ว

๕. หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา คือ หลักประกันว่าศาลนั้นจะสามารถชี้ขาด ตัดสินคดีความได้โดยอิสระจากอิทธิพลภายนอกอย่างแท้จริง เป็นการคุ้มครองการกระทำของผู้ทำหน้าที่พิพากษาหรือตัดสิน

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

๖. หลักไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย คือ โทษที่ได้รับนั้นต้องเกิดจากผลของการกระทำ ที่เป็นการกระทำความผิดตามที่ระบุไว้ในกฎหมายเท่านั้น กล่าวคือ หากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายไว้แล้ว ย่อมไม่มีความผิด จะตรากฎหมายขึ้นมาบังคับเอาผิดย้อนหลังหรือเพิ่มโทษให้สูงขึ้นไม่ได้

๗. หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ คือ การยึดถือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งหากมีกฎหมายใด ที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับใช้^{๕๕}

ข. หลักคุณธรรม

คุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ผู้สนใจพัฒนาบุคลิกภาพจะต้องสนใจฝึกฝนคุณธรรมให้มั่นคงในการประพฤติ ใครไม่ปลูกฝังคุณธรรม ก็เลวจะเกิดขึ้น ยิ่งปลูกฝังคุณธรรมมากขึ้นเท่าใดยิ่งมีความโน้มเอียงที่จะทำความดีมากยิ่งขึ้น^{๕๖}

คุณธรรม หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย คือทำให้จิตใจยินดีก็เรียกว่าคุณ ทำให้จิตใจยินร้ายก็เรียกว่าคุณ ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วด้วยประการทั้งปวงจะอยู่เหนือความหมายของคำ ๆ นี้ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมาย ๔ อย่าง ดังนี้

ธรรมะ คือ ธรรมชาติ

ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้

ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ

ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่ที่จะต้องทำหรือใช้มันอย่างถูกต้อง

คุณธรรม คือ สมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่น ความรักความเมตตา ความสงสาร อยากรู้ให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความยินดี การวางตัวเป็นกลาง ความมีน้ำใจ เสียสละ ความกตัญญูกตเวที ละอายและเกรงกลัวต่อบาป ความเคารพนบนอบ และความสุภาพอ่อนโยน เป็นต้น^{๕๗}

คุณธรรม หมายถึง ความดีสูงสุด ปลูกฝังอยู่ในอุปนิสัยอันดีงาม อยู่ในจิตสำนึก ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี อันเป็นเครื่องหมายเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อสนองความปรารถนา^{๕๘}

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔-๓๕.

^{๕๖} กิริติ บุญเจือ, **จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๘๔.

^{๕๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘.

^{๕๘} พระมหาดิศร ถิรสีโล, **คุณธรรมสำหรับครู**, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๗.

คุณธรรมเป็นคุณงามความดีที่วิญญูชนพึงสำนึกในจิตใจของตน ในด้านความจริง ความดี ความงาม และใช้เป็นหลักในการดำรงชีวิต^{๕๙} หลักคุณธรรม หมายถึง หลักปฏิบัติในการทำในสิ่งที่ถูกต้อง ด้วยความซื่อสัตย์ จริงใจ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงามบนพื้นฐานของศีลธรรมจริยธรรม ภายใต้ระเบียบข้อบังคับของผู้รับบริการ สามารถยังประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ^{๖๐} หลักคุณธรรม ประกอบ ด้วยการร้องเรียนหรือร้องทุกข์ในการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในและนอกองค์กรลดลง คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้น มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรในชาติอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด สังคมมีเสถียรภาพ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขด้วยความมีระเบียบวินัย^{๖๑} ความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity) ก็เป็นคุณธรรมอีกประการหนึ่ง เป็นการบริหารกิจการอย่างตรงไปตรงมา ในการรายงานผลการดำเนินงานต้องมีความถูกต้องและครบถ้วน ซึ่งความน่าเชื่อถือของรายงานจะขึ้นอยู่กับความซื่อสัตย์สุจริตของผู้บริหาร^{๖๒}

ปราชญ์ชาวตะวันตก ๓ ท่าน มีแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม ที่แตกต่างกันตามยุคสมัย ดังนี้

แนวคิดของ โซคราตีส (Socrates) ระบุว่า คุณธรรม เป็นสิ่งดีเด่นที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและเปลี่ยนแปลงได้บ้างเมื่อได้รับการศึกษา และถือว่าความรู้นั้นคือคุณธรรม หรือคุณธรรมนั้นสอนกันได้

แนวคิดของ เพลโต (Plato) ระบุว่า คุณธรรมเป็นความรู้ ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในตัวคน โดยบังเอิญ คุณธรรมเกิดจากความรู้ ไม่ใช่ความรู้ภาคทฤษฎี แต่เกิดจากการปฏิบัติ

แนวคิดของ อริสโตเติล (Aristotle) ระบุว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี ซึ่งเป็นสภาวะจิตใจที่มั่นคงและแสดงออกมาในรูปการกระทำในทางสายกลาง ความรู้กับคุณธรรมแยกกันไม่ออก แต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน^{๖๓}

หลักคุณธรรม มีหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ ปลอดจากการทุจริต ปลอดจากการทำผิดวินัย และปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพ นิยมจรรยาวิชาชีพ^{๖๔}

^{๕๙} เทวี วัฒนา และคนอื่นๆ, *กรณีศึกษาเพื่อการเรียนการสอนเวชจริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘.

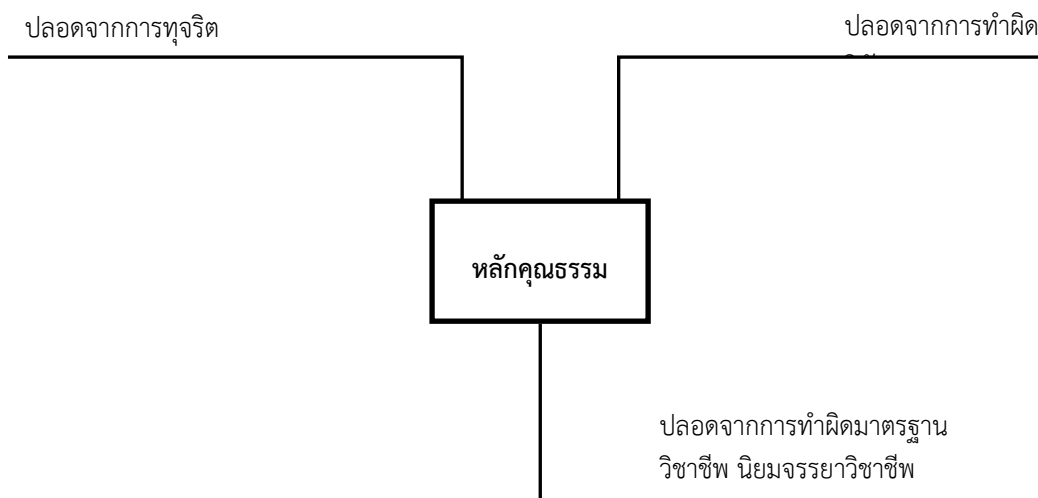
^{๖๐} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อ้างใน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, *หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี*, หน้า ๗.

^{๖๑} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, *รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓*, หน้า ๒.

^{๖๒} โสมนัส ณ บางช้าง, “Good Governance: การกำกับดูแลที่ดี”, ใน *วารสารนักบริหาร*, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๔๘-๕๐.

^{๖๓} สุพล วังสินธุ์, “คุณธรรมสำหรับการพัฒนาวิชาชีพครู”, ใน *ประชาศึกษา*, ๔๑ (มิถุนายน ๒๕๓๔): ๘.

^{๖๔} สถาบันพระปกเกล้า, *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี*, หน้า ๒๗.

ภาพที่ ๒.๒ หลักการสำคัญของหลักคุณธรรม^{๖๕}

หลักการสำคัญของหลักคุณธรรม ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๓ ประการ ดังนี้

๑. ปลอดจากการทุจริต หมายถึง ไม่มีการทุจริต หรือไม่มีการแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบ ปราศจากการคอร์ปชั่นหรือฉ้อราษฎร์บังหลวง ปฏิบัติงานให้เป็นตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ไม่ต่ำกว่าหรือเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด

๒. ปลอดจากการทำผิดวินัย คือ ให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบและวินัยของเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งในด้านการทำงานในหน้าที่ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล พฤติกรรมส่วนตัว และการสนองตอบความต้องการของประชาชน รวมถึงการลงโทษทางวินัยแก่ผู้กระทำความผิดตามกฎระเบียบ เพื่อความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของราชการ ความเจริญของ ประเทศ ความมั่นคงของชาติ และความผาสุกของประชาชน

๓. ปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพ นิยมจรรยาวิชาชีพ ซึ่งเป็นจรรยา มารยาทมีปรากฏอยู่ในวงการวิชาชีพทั้งหลาย เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำรงชีวิตของผู้อยู่ในอาชีพนั้นๆ โดยไม่มีกฎหมายบ้านเมืองมาบังคับ กล่าวคือ เกิดจากสำนึกและยอมรับร่วมกันเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องควรกระทำ จรรยาวิชาชีพจึงเป็นอุดมคติที่สูงกว่ากฎหมาย ซึ่งจรรยาวิชาชีพหรือนิยมจรรยาวิชาชีพหรือจรรยาบรรณนี้ มีองค์ประกอบในด้านผลลัพธ์หรืออรรถประโยชน์ ด้านปฏิสัมพันธ์ ด้านการยึดมั่น คำสัญญา ธรรมเนียม ระเบียบ ศาสนา และการทำงานตามขั้นตอน^{๖๖}

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^{๖๖} อ้างแล้ว, หน้า ๕๖-๕๗.

ค. หลักความโปร่งใส

ความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง กระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์กติกาต่างๆ ที่เปิดเผยตรงไปตรงมา ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในสังคมสามารถถ่ายโอนได้อย่างอิสระ (Free Flow of Information) ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะของทางราชการได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ^{๖๗} เป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กร ทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้^{๖๘} สาระสำคัญอยู่ที่การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้ประชาชนเข้าถึงได้สะดวก และมีส่วนร่วมตรวจสอบความถูกต้องในการดำเนินงาน^{๖๙} ความโปร่งใส เป็นการเปิดเผยการดำเนินงานและรายงานทางการเงินของกิจการอย่างถูกต้อง ครบถ้วน เพียงพอ มีความชัดเจนและเรียบง่าย^{๗๐} และการพิจารณาว่าการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย กระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์กติกา และความตั้งใจจริงในการบริหารงานของรัฐต่อสาธารณชน ความเป็นอิสระในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การค้า สังคม และสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง หรือการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับทราบข้อมูลข่าวสารสาธารณะของทางราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ รวมถึง ความทันสมัยของข้อมูล และความรวดเร็วของการเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อประชาชน เช่น ในการทำธุรกิจประกอบกิจกรรมสังคม หรือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในนโยบายของรัฐ นับเป็นสาระสำคัญที่แสดงถึงความโปร่งใสของการบริหารประเทศ^{๗๑}

ธรรมาภิบาลจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้ากระบวนการปกครองและการบริหารขาดความโปร่งใส และองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดความโปร่งใสประกอบด้วย สังคมต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ทันท่วงที และครบถ้วนสมบูรณ์ สังคมต้องมีกลไกที่ตรวจสอบได้ มีกระบวนการยุติธรรมที่เป็นอิสระ มีสื่อที่เป็นอิสระ และสังคมต้องสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนรัฐต้องมีเหตุผลที่สามารถอธิบายการตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ ได้^{๗๒}

^{๖๗} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, “การพัฒนาประชาคมเมืองเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่”, ใน รัฐสภาสาร, ๔๙ (กันยายน ๒๕๔๑): ๑.

^{๖๘} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อ้างใน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, **หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี**, หน้า ๗.

^{๖๙} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

^{๗๐} เจริญ เจษฎาวัลย์, **การตรวจสอบธรรมาภิบาล ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ (Governance Audit Theory and Practice)**, (นนทบุรี: บริษัท พอดี จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖.

^{๗๑} บุซบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี, **ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance)**, หน้า ๖๔.

^{๗๒} อานันท์ ปันยารชุน, **นานาทัศนะว่าด้วยการบริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี**, หน้า ๗.

ความโปร่งใสจะทำให้การทุจริตและการบิดเบือนผลประโยชน์สาธารณะเกิดขึ้นได้ยาก^{๗๓} หลักการบริหารราชการที่มีความสุจริตและโปร่งใส (Honesty and Transparency) เป็นการบริหารราชการที่มีความสุจริตและโปร่งใส รวมถึงการมีระเบียบและการดำเนินงานที่เปิดเผย ตรงไปตรงมา ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเสรี เป็นธรรม ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลหรือประชาชนสามารถเข้าตรวจสอบและติดตามผลได้^{๗๔} ผู้บริหารต้องมีความโปร่งใสในการบริหาร ไม่ซ่อนเร้น ปิดบัง รวมทั้งต้องเต็มใจอำนวยความสะดวกให้มีกลไกในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของทุกส่วน^{๗๕}

หลักความโปร่งใส เป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของหลักธรรมาภิบาลที่ทั่วโลกให้ความสำคัญและพยายามหาทางส่งเสริมให้ทุกประเทศบริหารกิจการบ้านเมืองด้วยความโปร่งใส และได้มีการจัดตั้งสถาบันเพื่อความโปร่งใสระหว่างชาติ (Transparency International : TI) ขึ้น มีสำนักงานอยู่ที่กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน มีหน้าที่พิจารณาจัดอันดับความโปร่งใสในการบริหารงานเป็นประจำทุกปี สำหรับประเทศไทย จากการจัดอันดับความโปร่งใสในปี ๒๕๕๔ อยู่ในอันดับที่ ๖๒ จากทั้งหมด ๙๑ ประเทศ เฉพาะในทวีปเอเชีย ประเทศไทยมีอันดับความโปร่งใสดีกว่าเพียง ๓ ประเทศเท่านั้น คือ ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศอินเดีย และประเทศอินโดนีเซีย^{๗๖} ความโปร่งใสมุ่งถึงความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และเป้าหมายของแต่ละฝ่ายที่พึงมีภาระ หน้าที่รับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้อง ผู้บริหารต้องสื่อสารให้เจ้าหน้าที่เข้าใจนโยบาย เป้าหมาย และทิศทางการดำเนินงานได้ตรงกันกับที่คาดหวังอย่างทั่วถึง^{๗๗}

ความโปร่งใสในการปฏิบัติงานควรเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรให้โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ประชาชนมีอิสระในการสื่อสาร และสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เมื่อทุกคนมีความเข้าใจก็พร้อมที่จะปฏิบัติเพื่อชุมชนและประเทศชาติต่อไป^{๗๘}

^{๗๓} วนิดา แสงสารพันธ์, “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”, ใน วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๔): ๔๒.

^{๗๔} สมาน รังสิโยภุชญ์, การบริหารราชการไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐.

^{๗๕} โสมนัส ณ บางช้าง, “Good Governance: การกำกับดูแลที่ดี”, วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๔): ๔๘.

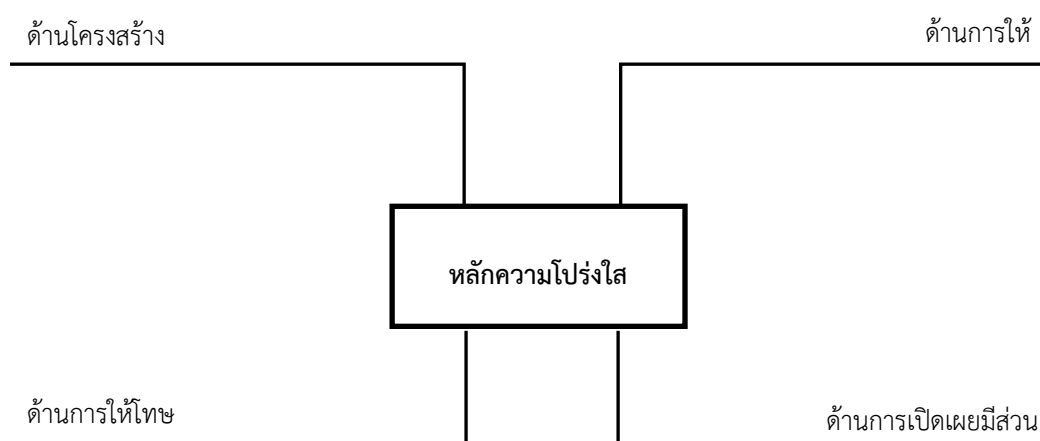
^{๗๖} ศัลยา ประชาชาติ, “ทีดีอาร์ไอ ลอกคราบเจ้าสัวไทย บริษัทภิบาลจอมปลอม เปิดรูปแบบโกงแหลกผู้ถือหุ้น”, ใน มติชนสุดสัปดาห์, (๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔): ๑๒.

^{๗๗} สมหมาย ปฐมวิชัยวัฒน์, “หลักการปกครองที่ดี (Good Governance) กับสภาวะแวดล้อมของระบบควบคุมภายใน (Internal Control Environment)”, ใน วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๔): ๕๑-๕๓.

^{๗๘} นันทชาติ ศุภมงคล, “คำให้สัมภาษณ์เรื่องธรรมาภิบาลในองค์กร”, ใน วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๔): ๑๖-๑๘.

การทุจริตเป็นเสมือนสิ่งปฏิญ์กลองใหญ่ของสังคมไทย สาเหตุหลักที่ทำให้การฉ้อราษฎร์บังหลวงในประเทศไทยเป็นไปอย่างกว้างขวางและสะดวกง่ายดาย มาจากโครงสร้างอำนาจทางการเมืองที่บิดเบี้ยว เพราะให้อำนาจกับรัฐบาลและนักการเมืองมากเกินไปโดยปราศจากการตรวจสอบจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากภาคประชาชน^{๗๙}

ความโปร่งใส พอเทียบได้ว่ามีความหมายตรงกันข้ามหรือเกือบตรงกันข้ามกับการทุจริตคอร์รัปชัน โดยที่การทุจริตคอร์รัปชันให้ความหมายในเชิงลบและมีความน่าสะพรึงกลัวแฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็นศัพท์ที่ให้แง่บวกและให้ความหมายในเชิงสงบสุข กล่าวคือ การทุจริตคอร์รัปชันคือพฤติกรรมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจที่กระทำการใด ๆ ในลักษณะซ่อนเร้น เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ส่วนตน ส่วนความโปร่งใสหมายถึงพฤติกรรมที่รู้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำการใดๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยหลักการสำคัญอันเป็นองค์ประกอบของความโปร่งใส มี ๔ ประการ คือ ความโปร่งใสด้านโครงสร้างระบบงาน ความโปร่งใสด้านระบบการให้คุณ ความโปร่งใสของระบบการให้โทษ และความโปร่งใสด้านการเปิดเผยของระบบงาน^{๘๐}

ภาพที่ ๒.๓ หลักการสำคัญของหลักความโปร่งใส^{๘๑}

หลักการสำคัญของหลักความโปร่งใส ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๔ ประการ ดังนี้

๑. ความโปร่งใสด้านโครงสร้างของระบบงาน คือ ระบบของหน่วยงาน โปร่งใส มีระบบตรวจสอบภายในหน่วยงานที่เข้มแข็ง มีระบบบริหารการเงินและพัสดุที่รัดกุม รวมถึงการสนับสนุนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้การทำงานของหน่วยงาน

^{๗๙} วุฒิพงษ์ เปรียบจรรย์วัฒน์, คู่มือการกู้ชาติจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันสทสวธ, ๒๕๔๔),

^{๘๐} สถาบันพระปกเกล้า, วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๖๕.

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘.

๒. ความโปร่งใสด้านระบบการให้ทุน คือ การให้ประโยชน์แก่บุคลากร ที่มีผลการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพสูง และมีความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นการให้รางวัลเพื่อเป็นกำลังใจ และเป็นการกระตุ้นการทำงานในหน่วยงาน

๓. ความโปร่งใสของระบบการให้โทษ คือ การลงโทษแก่ผู้กระทำผิดอย่างจริงจังด้วยกระบวนการที่ชัดเจน ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพสูง เพื่อนำไปสู่การยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในปัจจุบันและที่อาจเกิดมีขึ้นในอนาคต

๔. ความโปร่งใสด้านการเปิดเผยของระบบงาน คือ การเปิดเผยให้ได้รับรู้กระบวนการ การทำงานทั้งระบบ ซึ่งเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมควบคุมโดยประชาชนหรือสมาคมวิชาชีพ นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่แสดงออกถึงความโปร่งใสในหน่วยงาน

ง. หลักการมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) คือ กระบวนการของการให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ เน้นถึงการมีส่วนร่วมช่วยในการทำงานประสานความเข้าใจกันและกันอย่างเข้มแข็ง โดยใช้ความเชี่ยวชาญ อย่างสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาของการบริหารจัดการ ที่สำคัญต้องอยู่บนพื้นฐานแนวคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่^{๘๒}

หลักความมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรในหน่วยงานและผู้รับบริการ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการบริหารงานหรือการดำเนินการต่าง ๆ ของหน่วยงาน ได้รับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ รวมทั้งสนับสนุนการติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเองได้ร่วมตัดสินใจ^{๘๓}

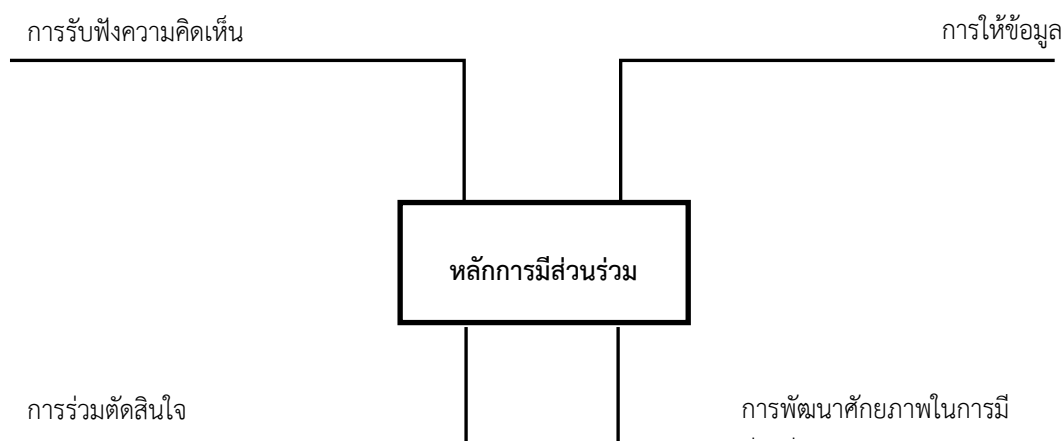
กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นบทบาทสำคัญของการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมทั้งในเรื่องการเลือกตั้ง การออกกฎหมาย รวมถึงตัวบทกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมทั้งหมด เช่น ด้านการจัดการสภาพแวดล้อม ด้านการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน ด้านสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการประชาสังคม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนอันเป็นองค์ประกอบหลักของธรรมาภิบาล นั่นคือ การรวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กรพัฒนาสังคมต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมกันปกป้องและดูแลสิทธิของตนเอง^{๘๔}

^{๘๒} สมยศ นาวิการ, การบริหารโดยวัตถุประสงค์ (Management by Objective: MBO), (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๖), หน้า ๑-๒.

^{๘๓} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อังใน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, หน้า ๘.

^{๘๔} บุชบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี, ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance), หน้า ๒๕.

หลักความร่วมมือ ประกอบด้วยความสัมพันธ์ของโครงการต่าง ๆ รวมถึงการประหยังบประมาณ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับผลกระทบ จำนวนผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น หรือจำนวนข้อเสนอแนะ หรือข้อคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินงานเรื่องราวต่าง ๆ รวมถึงคุณภาพของการเข้ามามีส่วนร่วม^{๘๕} หลักความร่วมมือเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหาร เกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษาแนะนำ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชนทั้งนี้ หลักการสำคัญของหลักการมีส่วนร่วมมี ๔ ประการ คือ การรับฟังความคิดเห็น การให้ข้อมูล การร่วมตัดสินใจ และการพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม^{๘๖}

ภาพที่ ๒.๔ หลักการสำคัญของหลักการมีส่วนร่วม^{๘๗}

หลักการสำคัญของหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๔ ประการ ดังนี้

๑. การรับฟังความคิดเห็น คือ การเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น

๒. การให้ข้อมูล คือ การให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจ เช่น การแถลงข่าว เป็นต้น ซึ่งต้องให้ความสำคัญที่องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อผลสัมฤทธิ์ของการให้ข้อมูลนั้น ๆ

๓. การร่วมตัดสินใจ เป็นการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกัน ใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและเท่าเทียมกันเป็นสำคัญ

^{๘๕} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓, หน้า ๒.

^{๘๖} สถาบันพระปกเกล้า, วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๗๗.

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

๔. การพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม คือ การสร้างความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชนให้พัฒนาขึ้นไป เช่น ใต้สวนสาธารณะ ทำประชาพิจารณ์ หรือทำประชาคม เป็นต้น^{๘๘}

จ. หลักความรับผิดชอบ

คำว่า รับผิดชอบ มีคำในภาษาอังกฤษซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกันอยู่ ๒ คำ คือ คำว่า Accountability และคำว่า Responsibility ซึ่งกรมวิชาการได้แปลความหมายของคำทั้งสอง นี้ไว้ใน ศัพท์บัญญัติทางการศึกษา ว่า Accountability หมายถึง ภาระรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้^{๘๙} และ Responsibility หมายถึง ความรับผิดชอบ^{๙๐} Accountability หมายถึง ความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำของตน คือ ทุกฝ่ายในองค์กรจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสำนึกรับผิดชอบ มีความเข้าใจว่าต้องรับผิดชอบต่อใครบ้าง ในลักษณะใด แคไหน และอย่างไร เช่น คณะกรรมการบริษัทและผู้บริหารต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น โดยจะต้องสร้างคุณค่าระยะยาวให้แก่ผู้ถือหุ้น มีการเปิดเผยข้อมูลที่โปร่งใสและเพียงพอแก่ผู้ถือหุ้นทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคกัน หรือพนักงานฝ่ายปฏิบัติการต้องมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่องานที่ปฏิบัติต่อองค์กรและลูกค้า โดยปฏิบัติงานอย่างถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณ เป็นต้น ส่วน Responsibility หมายถึง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ คือ องค์กรจะต้องกำหนดภารกิจของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน ทุกคนทุกฝ่ายรู้หน้าที่ของตนว่าต้องทำอะไร และเข้าใจในหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน ยึดหลักความถูกต้องในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน เช่น มีการกำหนดภาระหน้าที่ของคณะกรรมการบริษัทว่าต้องพิจารณากลับกรองงานอะไรบ้าง มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างไร เป็นต้น^{๙๑}

คำว่า Accountability เป็นความรับผิดชอบในผลของการตัดสินใจของตนและมีเหตุผลที่อธิบายได้ เป็นความรับผิดชอบในบทบาทภาระหน้าที่ที่มีต่อสาธารณชนโดยมีการจัดองค์กร การกำหนดกฎเกณฑ์ที่เน้นการดำเนินงานที่สนองต่อความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งยังสามารถที่จะถูกตรวจสอบและวัดผลการดำเนินงานได้ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ^{๙๒} ซึ่งมีใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. ความรับผิดชอบของข้าราชการ ในอันที่จะให้บริการต่อสาธารณะตามเป้าหมายที่กำหนด

๒. ความรับผิดชอบที่มีต่อบุคคล ได้แก่ ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มอบหมายงานเป็นการให้สัญญาทางใจว่า ผู้ปฏิบัติงานยินดีจะกระทำหน้าที่นั้นเพื่อผู้ที่มอบหมาย

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗-๗๘.

^{๘๙} กรมวิชาการ, ศัพท์บัญญัติทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๔.

^{๙๑} สมาคมผู้ตรวจสอบภายในแห่งประเทศไทย อังโน อัจฉรา โยมสินธุ์, “บรรษัทภิบาลกลยุทธ์ธุรกิจแบบยั่งยืน”, ใน วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๓๓-๓๘.

^{๙๒} วนิดา แสงสารพันธ์, “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”, ใน วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๔๒.

Accountability เป็นการตัดสินใจกระทำการใด ๆ หรือมาตรการที่นำไปใช้ในการกระทำใด ๆ ต้องสามารถอธิบายโดยมีข้อมูลให้บุคคลที่เกี่ยวข้องรับรู้ได้ว่าเหตุใดจึงตัดสินใจอย่างนั้น ซึ่งเมื่อมีการตัดสินใจไปแล้วผลอาจจะออกมาดีหรือไม่ดีก็ได้ แต่บุคคลต้องรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง^{๙๓}

การตัดสินใจใด ๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองกระทำต่อสาธารณชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานนั้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น^{๙๔} เมื่อพูดถึงความรับผิดชอบต่อสังคมประชาธิปไตย มีวิธีพูดง่าย ๆ อย่างหนึ่งคือ ยกเอาวาทะของประธานาธิบดีลินคอล์นมาอ้าง เพราะคนชอบและรู้จักกันมาก คือวาทะที่ว่า ประชาธิปไตยเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน วาทะนี้คนจำได้แม่นยำ เวลาพูดกันคนมักมองความหมายในแง่ของความรู้สึกตื่นเต้นว่า ตนเองจะได้ เช่น จะได้ใช้สิทธิ ได้อำนาจ หรือได้ความเป็นใหญ่ในการที่จะเป็นผู้ปกครอง แต่อีกแง่หนึ่งที่ไม่ค่อยได้มองคือ ความรับผิดชอบต่อ^{๙๕}

หลักความรับผิดชอบต่อ ที่มีระบุไว้ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ ภาระหนักถึงสิทธิหน้าที่ การมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจในปัญหาของบ้านเมือง มีความกล้าหาญที่จะรับผิดชอบต่อผลจากการกระทำ^{๙๖} รวมถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจในปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถให้บรรลุความสำเร็จ สอดคล้องตามกฎระเบียบและหลักเกณฑ์ของทางราชการ หรือส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานอย่างมีจิตสำนึกต่อหน้าที่ สังคม ประชาชน และประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นสำคัญ รวมทั้งยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานดังกล่าวทั้งที่เป็นผลดีและผลเสียหาย ตลอดจนพร้อมแสดงข้อเท็จจริงในการประกอบภารกิจต่อสาธารณชน สามารถชี้แจงเหตุผลได้ และพร้อมต่อการรับการตรวจสอบจากสาธารณะ^{๙๗}

การตัดสินใจใด ๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองกระทำกับสาธารณชนหรือผู้มีส่วนได้เสียกับหน่วยงานนั้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นหลัก และมีจิตใจเสียสละ และเห็นคุณค่าสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่^{๙๘} ประเภทของ Accountability จำแนกตามที่มาขององค์กรที่เกี่ยวข้องมี ๕ ประเภท คือ

^{๙๓} พร้อมรินทร์ พรหมเกิด, “ธรรมนูญกับการปฏิรูปสังคมและการเมือง”, ใน รัฐสภาสาร, ๔๘ (มีนาคม ๒๕๔๓): ๒๗-๔๘.

^{๙๔} โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, อ้างใน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, “การพัฒนาประชาคมเมืองเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่”, ใน รัฐสภาสาร, ๔๙ (กันยายน ๒๕๔๑): ๓.

^{๙๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๙๖} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๙, หน้า ๒๖.

^{๙๗} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อ้างใน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, หน้า ๗.

^{๙๘} บุขบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี, ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance), หน้า ๖๗.

๑. ความรับผิดชอบทางการบริหาร (Organizational Administrative Accountability) ได้แก่ Accountability ที่มีตามลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชาในองค์กรทั่วไป ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งการใด ๆ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้า/ผู้บังคับบัญชา ถือว่าไม่มี Accountability และมีความผิดที่ต้องได้รับโทษตามที่กำหนด อย่างไรก็ตาม ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจไม่ปฏิบัติตามคำสั่งใดของผู้บังคับบัญชา หากพิสูจน์ได้ว่าคำสั่งดังกล่าวนั้นขาดความชัดเจนหรือไม่สามารถปฏิบัติตามได้ เนื่องจากไม่มีทรัพยากรที่เพียงพอในการที่จะทำให้การปฏิบัติงานตามคำสั่งดังกล่าวบรรลุผลได้

๒. ความรับผิดชอบทางกฎหมาย (Legal Accountability) หมายถึง การตรวจสอบควบคุมโดยกลไกที่นอกเหนือจากกฎระเบียบข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติภายในองค์กร กล่าวคือ เป็นกระบวนการตรวจสอบ ควบคุม โดยกระบวนการของกฎหมายที่ดำเนินการโดยกระบวนการทางนิติบัญญัติ หรือการดำเนินการโดยศาลยุติธรรม

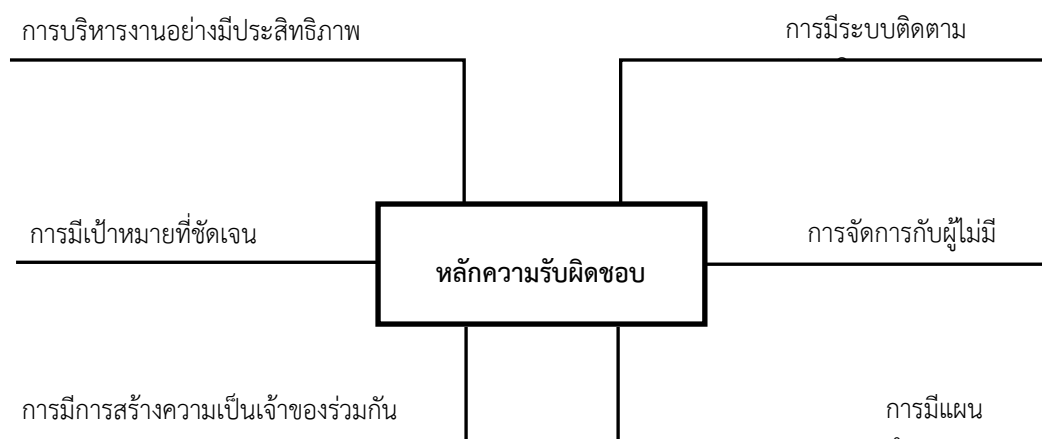
๓. ความรับผิดชอบทางวิชาชีพ (Professional Accountability) สายงานบางอย่างต้องการความเป็นวิชาชีพสูง อาทิ แพทย์ วิศวกร นักกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์ นักสังคมสงเคราะห์ และนักบัญชี การปฏิบัติอยู่ภายใต้ความคาดหวังในการใช้วิชาความรู้และทักษะเฉพาะด้าน หากไม่สามารถปฏิบัติเป็นมืออาชีพให้บรรลุผล ก็มักจะได้รับการตำหนิเตือนว่า ไม่มีความชำนาญเฉพาะด้านที่เพียงพอ การใช้ดุลยพินิจของความเป็นมืออาชีพ อาจไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์โดยรวมในทางตรงข้ามอาจถูกมองว่าเป็นการกระทำ หรือการตัดสินใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น เช่น กรณีที่ประเทศแคนาดา ในปี ค.ศ.๑๙๘๖ เมื่อแพทย์เดินขบวนประท้วงการตัดสินใจของรัฐบาลที่กำหนดอัตราค่ารักษาพยาบาล

๔. ความรับผิดชอบทางการเมือง (Political Accountability) เป็น Accountability ที่อยู่ภายใต้แนวความคิดของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามนัยที่ว่านักการเมืองคือตัวแทนของประชาชนซึ่งเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ จัดสรรทรัพยากร และตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ตามความต้องการของประชาชน โดยผ่านการดำเนินงานของระบบราชการ การปฏิบัติงานของข้าราชการจึงต้องมี Accountability ในทางการเมือง โดยปฏิบัติงานตามการมอบหมายจากนักการเมืองที่มีอำนาจหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย

๕. ความรับผิดชอบทางคุณธรรม (Moral Accountability) เป็น Accountability ที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและจริยธรรม บุคคลคนหนึ่งในการบริหารงานภาครัฐจะมีพฤติกรรมที่ผันแปรไปตามแรงผลักดันของศีลธรรมที่คอยดึง และศีลธรรมที่คอยผลัก และ Accountability ของบุคคลนั้นจึงขึ้นอยู่กับศีลธรรมที่คอยผลักและดันเขาอยู่ ฉะนั้น Accountability จึงเป็นผลจากทางเลือกด้านศีลธรรมของบุคคลคนนั้น^{๙๙}

^{๙๙} เจบบรา และดิวีดี (Jabbara & Dwivedi) อ้างใน สถาบันพระปกเกล้า, วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๑๐๕-๑๐๗.

หลักความรับผิดชอบเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารกิจการสาธารณะ โดยความเชื่อและความสนใจหลักสำนักรับผิดชอบในสังคมไทยนั้นมีแรงผลักดันจากทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ หลักความรับผิดชอบมีหลักการสำคัญ ๖ ประการ คือ การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ การมีระบบติดตามประเมินผล การมีเป้าหมายที่ชัดเจน การจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน การมีการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน การมีแผนสำรอง^{๑๐๐}

ภาพที่ ๒.๕ หลักการสำคัญของหลักความรับผิดชอบ^{๑๐๑}

หลักการสำคัญของหลักความมีส่วนร่วม ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๖ ประการ ดังนี้

๑. การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ต้องมีวิธีการทำงานหรือกลไกการทำงานที่รวดเร็ว มีคุณภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามนโยบายและวัตถุประสงค์ รวมถึงก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคและความขัดแย้งน้อยที่สุด

๒. การมีระบบติดตามประเมินผล คือ ต้องมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะเพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าหรือล้มเหลวของการปฏิบัติงาน และจะได้แก้ไขปรับปรุง หรือดำเนินการใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ทั้งยังต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของงานด้วย

๓. การมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ การที่มีวัตถุประสงค์ในการทำงานอย่างชัดเจนและสามารถบรรลุผลได้จริง ซึ่งเป้าหมายนั้นอาจอยู่ในรูปของการวัดเชิงปริมาณ หรืออาจอยู่ในรูปเชิงคุณภาพก็ได้ แต่ต้องมีกำหนดเวลาแน่นอนในการบรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการทำงานที่ทันเวลา

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓.

๔. การจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน คือ การจัดการกับผู้ที่ไม่ทำงาน ไม่มีผลงานปรากฏ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการพูดคุยว่ากล่าว ตักเตือน พักงาน หรือให้ออกจากงาน เป็นต้น ซึ่งโดยหลักการแล้วมุ่งเพื่อทำให้คนกระตือรือร้นทำดี ไม่ใช่กำจัดคนไม่ดีเพียงอย่างเดียว

๕. การมีการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน คือ การสร้างสำนึกรักและหวงแหนองค์กร ด้วยความรู้สึกที่เป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นการกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพจากภายใน

๖. การมีแผนสำรอง คือ การสำรองแผนเอาไว้เพื่อเตรียมพร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต กล่าวคือ เป็นการคิดล่วงหน้าเพื่อเผชิญหน้าหรือแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างทันท่วงที^{๑๐๒}

จ. หลักความคุ้มค่า

หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แก่ส่วนรวม รวมทั้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืน^{๑๐๓} ความพึงพอใจของผู้รับบริการ ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ^{๑๐๔} โดยการทำกิจการใดต้องสร้างระบบคุณภาพมาตรฐาน (Quality and Standard) ควบคู่กันไป ให้มีการกำหนดระดับมาตรฐานที่จะไปถึง กำหนดวิธีปฏิบัติและสร้างคู่มือปฏิบัติแล้ววัดผลประเมินผลเป็นระยะ และการบริหารจัดการทุกด้านต้องยึดหลักประหยัดและหลักประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๕} เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า ๒ ระยะ คือ

๑. คุณค่าระยะยาว หลักบรรษัทภิบาลให้ความสำคัญต่อการสร้างคุณค่าในระยะยาวแก่องค์กรมากกว่าการตักตวงผลประโยชน์ในระยะสั้น คณะกรรมการบริษัทจะต้องมีวิสัยทัศน์ ที่กว้างไกล มีความมุ่งมั่นที่จะทำธุรกิจเพื่อสร้างคุณค่าในระยะยาว เพื่อความมั่นคงและยั่งยืน เช่น การตัดสินใจลงทุนอย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าในระยะยาว หลักเลี่ยงความเสี่ยงที่ไม่จำเป็น พัฒนาศักยภาพของทรัพยากรบุคคลในองค์กรอย่างต่อเนื่อง การให้ความสำคัญ กับลูกค้าด้วยการขายสินค้าหรือให้บริการที่มีคุณภาพ ราคายุติธรรม และมุ่งสร้างความประทับใจให้ลูกค้า

๒. การปฏิบัติที่เป็นเลิศ ต้องส่งเสริมให้การปฏิบัติงานในทุกด้านมุ่งสู่ความเป็นเลิศ มุ่งสร้างความสมบูรณ์แบบ โดยมีนโยบายชัดเจนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของธุรกิจ มีการผลักดัน และสนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีการพัฒนาตนเองตลอดเวลา^{๑๐๖}

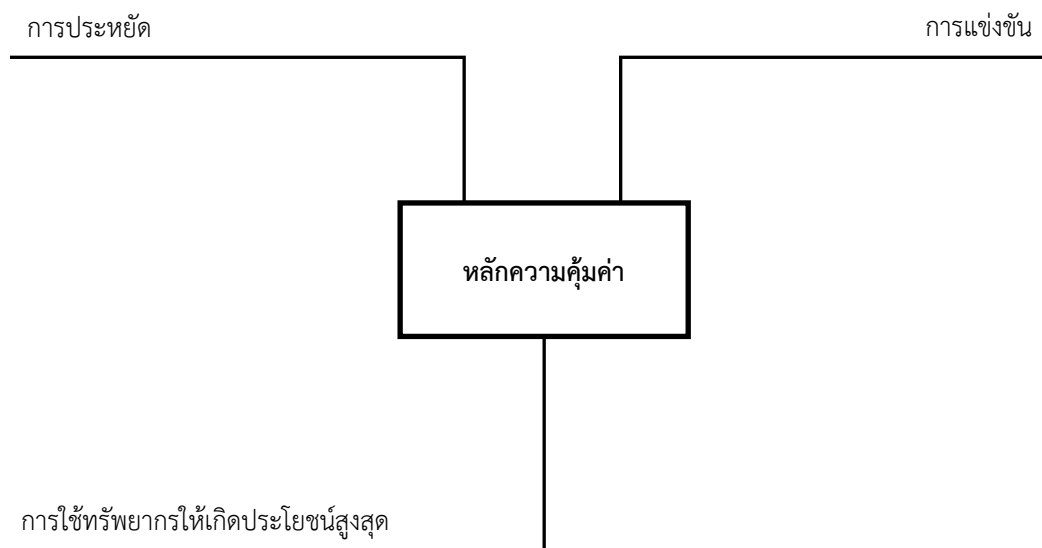
^{๑๐๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๐-๑๓๒.

^{๑๐๓} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อ่างใน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, **หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี**, หน้า ๗.

^{๑๐๔} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, **รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓**, หน้า ๒.

^{๑๐๕} เกษม วัฒนชัย, “สถาบันที่เข้มแข็งมั่นคง”, ใน **วารสาร มจร**, ๔ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๓): ๔.

^{๑๐๖} อัจฉรา โยมสินธุ์, “บรรษัทภิบาลกลยุทธ์ธุรกิจแบบยั่งยืน”, ใน **วารสารนักบริหาร**, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๓๓.

ภาพที่ ๒.๖ หลักการสำคัญของหลักความคุ้มค่า^{๑๐๗}

หลักการสำคัญของหลักความคุ้มค่า ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๓ ประการ ดังนี้

๑. การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ การตระหนักถึงความมีอยู่อย่างจำกัดของทรัพยากรที่ใช้ ดังนั้น จึงต้องบริหารทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดนั้นให้เกิดผลประโยชน์ ที่มากกว่าต้นทุนที่เสียไปในการนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ อย่าให้เกิดการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์

๒. การประหยัด คือ การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตหรือการลดต้นทุนผลิต กล่าวคือ ทำได้โดยเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มากขึ้นในขณะที่ใช้ต้นทุนเท่าเดิม หรือคงมูลค่าของผลผลิตให้คงที่ไว้ในขณะที่ต้นทุนลดน้อยลง

๓. การมีศักยภาพในการแข่งขัน คือ ความสามารถในการแข่งขันกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ การมีนโยบายที่ชัดเจน มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกำหนดเป้าหมาย ให้สอดคล้องกับนโยบาย ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการวางกลยุทธ์และมีความเป็นผู้นำที่สามารถพาผู้ใต้บังคับบัญชาไปสู่เป้าหมายตามนโยบายที่กำหนดไว้ได้ กล่าวได้ว่า ศักยภาพในการแข่งขันนี้ มุ่งไปที่กระบวนการบริหารและความมีภาวะผู้นำของผู้บริหารหรือผู้ปกครององค์กรหรือหน่วยงานนั้น

หลักความคุ้มค่าเป็นการมุ่งเน้นถึงการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดให้มีประสิทธิภาพ มีความประหยัด และสามารถแข่งขันกับประเทศต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ หลักความคุ้มค่ามีหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด การประหยัด การแข่งขัน^{๑๐๘}

^{๑๐๗} สถาบันพระปกเกล้า, *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี*, หน้า ๑๑๘.

^{๑๐๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๒-๑๓๓.

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือการปกครองที่เป็นธรรม เป็นหลักการการบริหารที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริการงาน แต่เป็นหลักการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อบริหารงานแล้ว จะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุด ในบริบทนี้เป็นหลักธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งระบุว่า หลักการของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี มี ๖ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) นิติธรรม คือ การตรากฎ ระเบียบข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับและมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม (๒) คุณธรรม คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องตามโดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงาม (๓) ความโปร่งใส คือ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ (๔) ความมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ โดยเปิดโอกาสให้มีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกัน (๕) ความรับผิดชอบ คือ การตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันที และ (๖) ความคุ้มค่า คือ การตระหนักถึงควมมีจำกัดของทรัพยากร มีการบริหารจัดการที่ยึดหลักความประหยัดเป็นสำคัญ

๒.๑.๕ ธรรมาภิบาลในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าธรรมาภิบาลในบริบทสังคมไทย จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

เมื่อคราวประเทศไทยเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ การกู้เงินในครั้งนั้นจำนวน ๑๗.๒ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายหลังการแสดงเจตจำนงของรัฐบาลไทยนี้เอง ที่ทำให้นักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ เริ่มหันมาสนใจ Governance ในบริบทของสังคมไทยมากขึ้น^{๑๐๙} ธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีในบริบทสังคมไทย มีจุดเริ่มต้น เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๐ จากการประชุมคณาจารย์ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยคณาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นนักวิชาการกลุ่มแรกที่ดีความ Good Governance ที่เป็นอิสระจากความหมายของธนาคารโลกและ IMF ดังกล่าวนี้นี้ ได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลในสมัยนั้นคำนึงคนยากจนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจรุนแรงรัฐบาลบริหารงานผิดพลาด และเรียกร้องให้รัฐสภาลงมติรับรองรัฐธรรมนูญฉบับที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างขึ้น

ต่อมาสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย ได้เข้าบริหารประเทศในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๐ และภายหลังเมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๑ ได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลสร้างธรรมรัฐแห่งชาติอีกครั้ง ผู้นำทางความคิดนี้ได้อธิบายความหมายของธรรมรัฐ ว่าเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใสยุติธรรมและตรวจสอบได้

^{๑๐๙} ธีรยุทธ บุญมี, “ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมไทยในขั้น ๒”, ใน วารสารกรมประชาสัมพันธ์, (๘ มกราคม ๒๕๔๑): ๑๐.

การบริหารประเทศที่ดีควรเป็นความร่วมมือแบบสื่อสาร ๒ ทาง ระหว่างรัฐบาลประชาธิปไตย และฝ่ายสังคม เอกชน องค์การที่ไม่ใช่หน่วยงานรัฐ (NGO) โดยเน้นการมีส่วนร่วม (Participation) ความโปร่งใส และตรวจสอบได้ การร่วมกันกำหนดนโยบาย (Shared Policy Making) และการจัดการตนเอง (Self-Management) ของภาคสังคมเพิ่มมากขึ้นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรมขึ้น^{๑๑๐}

สรุปได้ว่า ธรรมนูญในสังคมไทย มีจุดเริ่มต้น เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๐ จากการประชุมคณาจารย์ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อมาภายหลังประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกอบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าวธรรมนูญหรือการบริหารจัดการที่ดี จึงเป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงมากในสังคมไทย ซึ่งต่อมาได้ปรากฏรูปธรรมของแนวทางการปฏิบัติ ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารราชการที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ นี้ มีสาระสำคัญ อันมุ่งเน้นให้หน่วยงานของรัฐดำเนินงานตามภาระหน้าที่โดยยึดหลักการบนพื้นฐาน ๖ ประการ ได้แก่หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งจำแนกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับประเทศ ระดับภาครัฐ และระดับองค์กร ซึ่งแต่ละระดับมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

๒.๑.๖ ธรรมนูญในบริบทต่างประเทศ

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าธรรมนูญในบริบทต่างประเทศ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

แนวคิดธรรมนูญในต่างประเทศ ได้รับความสำคัญนำมากล่าวถึงในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๙๕ โดยธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) ซึ่งเป็นอีกองค์กรที่ให้ความสำคัญกับแนวคิด Good Governance โดยให้นิยามของ Good Governance ว่าเป็นลักษณะการใช้อำนาจในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนา ดังกล่าวนี Good Governance จึงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการจัดการ และกระบวนการพัฒนาทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนโดยธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียได้จัดให้ Good Governance เป็นนโยบายพิเศษประกอบด้วยหลักการตรวจสอบได้ (Accountability) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักความคงเส้นคงวาของกฎหมาย หลักการนี้ได้ขยายอย่างรวดเร็วในปี ๑๙๙๗ ส่งผลให้ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียได้มีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและให้คำแนะนำเกี่ยวกับธรรมนูญเพื่อใช้ในการจัดการระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในอินโดนีเซีย สาธารณรัฐเกาหลี รวมทั้งประเทศไทยด้วย^{๑๑๑}

^{๑๑๐} ธีรยุทธ บุญมี, ๓ ยุทธศาสตร์ ๑๐ แนวทางสู่ธรรมรัฐ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

^{๑๑๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, คู่มือคำอธิบายและแนวทางปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

นอกจากนี้อีกหนึ่งองค์การที่ตระหนักถึงความสำคัญของหลักธรรมาภิบาลหรือ Good Governance ที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ เสถียรภาพและความยั่งยืน ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) โดยในปี ค.ศ.๑๙๙๖ ได้มีมติจะเผยแพร่ Good Governance ด้วยวิธีการให้คำแนะนำและใช้หลักการนี้ เป็นเงื่อนไขในการให้กู้ยืมเงิน และประเทศไทยก็จำเป็นต้องยอมรับเงื่อนไขนี้เพื่อขอกู้ยืมเงินจากกองทุนมาบรรเทาปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจใน ค.ศ. ๑๙๙๗ เช่นเดียวกับการขอกู้จากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย

แนวคิดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มีกำเนิดจากข้อสรุปของที่ประชุมองค์กรให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๙๐ ได้แก่ ธนาคารโลก (World Bank) องค์กรพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UN) และองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เป็นต้น โดยต่อมาได้แพร่หลายอย่างรวดเร็วในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการช่วยเหลือบรรเทาปัญหาความยากจน

ก่อนหน้านี้ในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ ธนาคารโลกได้สรุปไว้ในรายงานเรื่อง Sub-Saharan Africa: from Crisis to Sustainable Growth ซึ่งเป็นรายงานยุคแรกที่ได้มีกล่าวความสำคัญของการมีธรรมาภิบาล รายงานนี้มีประเด็นสำคัญว่า ภาวะด้อยการพัฒนาและปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นในประเทศในซีกโลกใต้ โดยเฉพาะในแถบลาติน-อเมริกาและแอฟริกา โดยที่องค์กรทางการเงินระหว่างประเทศไม่สามารถแก้ปัญหาก็ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องปัญหาการบริหารจัดการที่ไม่ดีของประเทศนั้น ๆ ธนาคารโลกจึงได้ใช้หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณาให้กู้โดยมีเป้าหมายยกระดับคุณภาพบริการภาครัฐให้ดีขึ้น ยึดหลักนิติธรรม รวมทั้งจัดคอร์รัปชันในประเทศเหล่านั้นให้หมดไป

ธนาคารโลก (World Bank) ให้นิยาม Good Governance ว่า หมายถึง ลักษณะการใช้อำนาจเพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และต่อมาองค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ได้นำแนวคิดมาวิเคราะห์ในเอกสาร Governance for Sustainable Human Development ส่งผลให้นับจากประมาณปี ค.ศ. ๑๙๙๐ เป็นต้นมาแนวคิดเรื่องหลักธรรมาภิบาล เริ่มได้รับความสำคัญมากขึ้นและกลายเป็นประเด็นสำคัญในบริบทการพัฒนาระดับสากล^{๑๑๒}

Good Governance ที่เกิดจากธนาคารโลกจึงเป็นผลผลิตอันหนึ่งของโครงสร้างในระบบโลกใหม่ บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทในการกำหนดบทบาทของรัฐสมาชิกในระบบโลก ที่เริ่มต้นจากประเทศโลกที่สามในค่ายเสรี ที่ส่วนมากจะมีการพัฒนาทางสังคมเศรษฐกิจที่ธนาคารโลกมีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างทิศทางการพัฒนา โดยเริ่มต้นถูกผลักดันโดยธนาคารโลกในฐานะดัชนีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของเงินกู้ของรัฐต่างๆ แต่เป็นที่น่าสังเกต Good Governance มีพัฒนาการเป็นสากลและเป็น Global ที่หน่วยงานระหว่างประเทศ องค์กรภาคเอกชนสากล จำนวนมาก ช่วยกันผลักดัน

^{๑๑๒} สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, ประชาชนและธรรมาภิบาล, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๕-๖.

ในปี ค.ศ. ๒๐๐๐ จากการประชุมระดับสูงของคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือการพัฒนา (Development Assistant Economic : DAC) ซึ่งเป็นคณะทำงานชุดหนึ่งขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD : The Organization Economic Cooperation and Development) ได้ระบุถึงหลักการ Good Governance ตามคำนิยามของธนาคารโลกและสรุปว่า หลักการนี้นั้น นอกจากจะหมายถึงการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลและรัฐสภาแล้วนั้น ยังครอบคลุมถึง ภาคประชาสังคมรวมทั้งภาคประชาชน และยังได้ขยาย Good Governance สู่มิติด้านความคงเส้นคงวาของกฎหมาย (Predictability) ซึ่งเป็นมิตีย่อยประเด็นหนึ่งของหลักนิติธรรม (Rule of Law) และเป็นมิติล่าสุดที่เกิดขึ้นในระหว่างวิกฤติเศรษฐกิจช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบบรรษัทภิบาลและระบบการเงินระหว่างประเทศที่เข้มแข็งและมีเสถียรภาพ

ในขณะที่คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม ภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก สหประชาชาติ (United Nations Economics and Social Commission for Asia and the Pacific) ได้ให้เสนอตัวชี้วัด ๘ ตัว ในการพัฒนาด้านของรัฐบาลที่มีลักษณะการปกครองที่ดี 8 ประการ อันได้แก่

๑. การมีส่วนร่วม (Participation)
๒. การปกครองตามหลักกฎหมาย (Rule of Law)
๓. ความโปร่งใส (Transparency)
๔. ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency & Effectiveness)
๕. การตอบสนอง (Response)
๖. ความรับผิดชอบ (Accountability)
๗. การตั้งเป็นแนวร่วมอย่างเท่าเทียม (Equitable & Inclusive)
๘. ฉันทามติ (Consensus)

แม้แนวคิด Good Governance ในปัจจุบันจะยังไม่มีคำนิยามและหลักการพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานเดียวกันระหว่างองค์การโลก โดยเฉพาะในกลุ่มองค์การที่มีบทบาทหน้าที่หลักในการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย เป็นต้น โดยการตีความคำนิยามและหลักการพื้นฐานของ Good Governance ดูเหมือนจะผูกอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนำแนวคิดไปใช้แต่ละองค์กรแต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาโดยรวมของ Good Governance ยังคงเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องและใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุแห่งความหลากหลายในเชิงการตีความและการนำไปประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะในแง่มุมมองของการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ Good Governance จึงพบว่ามีนิยามสร้างตัวชี้วัดพื้นฐาน (Common Indicators) ขึ้นบนแนวคิดอย่างน้อย ๓ ประการ^{๑๓๓} ดังนี้

^{๑๓๓} เรืองเดียวกัน, หน้า ๗-๘.

๑. Good Governance เป็นแนวคิดที่อาศัยความเชื่อมโยงรวมทั้งความสัมพันธ์ที่สนับสนุนของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง ๓ กลุ่ม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

๒. วิธีการให้คำนิยาม Good Governance ว่าประกอบด้วยมิติต่าง ๆ ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้นจะพบว่า มิติที่ได้รับความนิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ หลักความสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) หลักความโปร่งใส (Transparency) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักนิติธรรม (Rule of Law) ด้านความคงเส้นคงวาของกฎหมาย (Predictability) ด้านการคอร์รัปชัน และตัวแปรอื่น ๆ

๓. Good Governance เป็นแนวคิดเชิงปทัสฐานซึ่งมีกำเนิดจากองค์การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะธนาคารโลกที่พยายามแพร่เพื่อสร้างความมั่นใจว่าประเทศผู้กู้และประเทศโลกที่สามสามารถนำเม็ดเงินที่ได้รับช่วยเหลือมาใช้จ่ายในกระบวนการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับประเทศกำลังพัฒนานั้น Good Governance หรือที่นิยมเรียกในปัจจุบันว่าธรรมาภิบาลนั้นถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการขยายความสามารถของประเทศเพื่อสร้างรายได้และลดปัญหาความยากจนในอนาคตหรือก่อให้เกิดการพัฒนาทางการบริหารปกครองของประเทศไปได้อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า แนวคิดธรรมาภิบาลในต่างประเทศ ได้รับการกล่าวถึงในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๙๕ โดยองค์กรสำคัญที่กระตุ้นการรับรู้แนวคิดนี้ คือ คณะกรรมการกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) โดยให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลหรือ Good Governance ที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ เสถียรภาพและความยั่งยืน และในปี ค.ศ.๑๙๙๖ ได้เผยแพร่ Good Governance ด้วยวิธีการให้คำแนะนำและใช้หลักการนี้ เพื่อเป็นเงื่อนไขในการให้กู้ยืมเงินมาบรรเทาปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ ซึ่งประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ต้องการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาแก้วิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ จึงได้รับเงื่อนไขไปตามหลักการดังกล่าวด้วย

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการปกครองคณะสงฆ์

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าความหมายของการปกครองคณะสงฆ์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

คำว่า ปกครอง หมายถึง ดูแล คุ้มครอง ระวังรักษา^{๑๑๔} การปกครอง ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Governance มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Kybernates ซึ่งแปลว่า ผู้ถือหางเสือเรือ อันทำให้เกิดการเปรียบเทียบว่า รัฐบาลเป็นเสมือนหางเสือเรือ^{๑๑๕}

^{๑๑๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๖๙๓.

^{๑๑๕}จิรโชค วีระสย และคณะ, รัฐศาสตร์ทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

การปกครอง (Governance) จึงมีความหมายเกี่ยวกับการบริหารหมู่คณะ การวางระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับสังคม เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข^{๑๑๖}

ส่วนคำว่า สงฆ์ มีความหมายตามความเข้าใจทั่วไปคือ พระภิกษุในพระพุทธศาสนา โดยคำว่า สงฆ์ ในความหมายของพระสูตร หมายถึง ท่านผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแม้เพียงรูปเดียวก็ได้ชื่อว่า เป็นสงฆ์ แต่ในความหมายทางพระวินัยนั้นท่านหมายเอาภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป จึงได้ชื่อว่าสงฆ์

สงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึง แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. สมมติสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุและสามเณรที่บรรพชาอุปสมบทโดยวิธีที่ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตแล้ว อุทิศชีวิตศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย แต่ยังมีได้บรรลุมรรคผลยังเป็นปุณณอยู่ พระภิกษุและสามเณรทั่วไปในปัจจุบันเป็นสมมติสงฆ์ คำว่า สมมติ หมายถึง พิธีประกาศแต่งตั้งเป็นทางการต่อหน้าพระสงฆ์จำนวนมากเป็นพยาน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีการบวชหลายประเภทด้วยกัน ตั้งแต่เอหิภิกขุอุปสัมปทา ติสระณคณุปสัมปทา และญัตติจตุตถกรรมวาจาอุปสัมปทา

๒. อริยสงฆ์ หมายถึง พระอริยบุคคล คือ ผู้ปฏิบัติตนจนได้บรรลุมรรคผลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ซึ่งพระพุทธศาสนาได้จัดพระอริยบุคคล^{๑๑๗}

การปกครองคณะสงฆ์ จึงหมายถึง การปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ควรจะอยู่^{๑๑๘}

การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่จะเกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อเพื่อให้แต่ละบุคคลบรรลุตามจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือเป็นคนได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นนั้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษา ก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปรปักษ์ ที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหาเพราะจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว นั่นเอง^{๑๑๙}

^{๑๑๖} สุขุม นวลสกุล, การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญไทยฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๑๑๗} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙.

^{๑๑๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโน), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

^{๑๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๕-๔๖.

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง การปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองของพระสังฆาธิการแต่ละระดับ เพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนานี้ เป็นการปกครองเพื่อการศึกษา มิใช่เป็นจุดหมายในตัว เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อเพื่อให้แต่ละบุคคลบรรลุตามจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา เป็นการปกครองและความสงบเรียบร้อยที่จะเกิดจากการปกครองนั้น

๒.๒.๒ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว และทรงมีความประสงค์ที่จะประกาศหลักธรรมที่ได้ตรัสรู้ให้แก่ชาวโลก ซึ่งภายหลังจากที่พระองค์ทรงตรัสรู้แล้ว ยังไม่ถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหรือองค์กร เนื่องจากว่าขณะนั้นมีพระองค์เพียงองค์เดียวจึงไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่าเป็นองค์กรหรือสถาบันได้ แต่หลังจากนั้นมาอีก ๒ เดือน พระพุทธองค์ก็ทรงอุปสมบทให้แก่อัญญาโกณฑัญญะ ซึ่งในขณะนี้มีพระรัตนตรัยครบสมบูรณ์ กล่าวคือ มีพระพุทธ คือ พระองค์เองพระธรรม คือ หลักธรรมที่พระองค์ทรงแสดงเทศนา และพระสงฆ์ ก็คือ พระอัญญาโกณฑัญญะที่พระองค์ทรงอุปสมบทให้ เมื่อมีพระรัตนตรัยครบสมบูรณ์ จึงถือว่าได้ว่าพระพุทธศาสนาในสมัยนั้นเป็นองค์กรหรือสถาบันอย่างสมบูรณ์ ในการอุปสมบทให้พระอัญญาโกณฑัญญะ พระพุทธองค์ทรงให้การอุปสมบทด้วยวิธี “เอหิภิกขุอุปสัมปทา”^{๑๒๐} โดยพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๑๒๑} และต่อมาปัญจวัคคีย์ทั้ง ๔ ที่เหลือก็ได้ดวงตาเห็นธรรม และได้ขออุปสมบทเช่นเดียวกัน จึงนับเป็นคราวที่ครบองค์พระรัตนตรัย^{๑๒๒}

พระภิกษุในพระพุทธศาสนาทุกคนเริ่มจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์^{๑๒๓} ซึ่งมีความแตกต่างในทางสังคมซึ่งพวกพราหมณ์ได้แบ่งคนในสังคม เรียกว่า วรรณะ เพื่อความเหมาะสมต่อฐานะ หน้าที่ และการทำงาน จำนวน ๔ วรรณะ คือ

^{๑๒๐} เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ วิธีอุปสมบทที่พระพุทธเจ้าประทานด้วยพระองค์เอง ดุรายละเอียดในพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๕๗๗.

^{๑๒๑} วิมาหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^{๑๒๒} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ประวัติพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

^{๑๒๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐.

๑. กษัตริย์ มีหน้าที่ในการรบและปกครองประเทศ
๒. พราหมณ์ มีหน้าที่ในการศึกษาพระคัมภีร์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีการบูชาโยธยันต์
๓. แพศย์ มีหน้าที่ในการค้าขาย
๔. ศูทร มีหน้าที่ในทางรับใช้ ทำงานเป็นกรรมกร

การแบ่งคนออกเป็นวรรณะ เกิดขึ้นจากปัญหาทางเชื้อชาติและการเมืองของชนชาวอารยันกับพวกดราวิเดียน และชนเผ่าป่าเถื่อนที่อยู่มาก่อน ซึ่งทำให้อินเดียประสบกับความขัดแย้งตลอดมา แรกทีเดียวก็ไม่รุนแรง เพราะแบ่งไว้ตามฐานะ ภูมิชั้นของคน ยังมีประโยชน์ทางการปกครองอยู่ ต่อมาภายหลังการถือวรรณะได้ถูกแปรความหมายไปเป็นอย่างอื่น โดยพวกพราหมณ์อ้างว่า การแบ่งคนออกเป็นวรรณะนั้นเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าเบื้องบน ผู้ที่เกิดในวรรณะใดต้องดำรงตำแหน่งอยู่ในวรรณะนั้น เช่น การประกอบอาชีพ การแต่งงาน เป็นต้น การเปลี่ยนหน้าที่ก้นอกวรรณะนั้น ถือเป็นการทรยศต่อตัวเอง และเป็นการฝ่าฝืนบัญชาของพระเจ้า ถ้าใครฝ่าฝืนก็จะถูกพระเจ้าลงโทษที่เรียกว่า เทวทัณฑ์ หรือพรหมทัณฑ์^{๑๒๔}

ทางพระพุทธศาสนานั้น การเริ่มจากศุนย์ หรือการที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์นั้น ส่งผลให้ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด ดังพุทธพจน์ว่า

เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสาย คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหิ ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกัน วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกัน คือ ออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตลาดประกาศแล้วย่อละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งต้นนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน^{๑๒๕}

พุทธพจน์นี้ แสดงให้เห็นว่าทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่แตกต่างกันนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับบัญชาภายในองค์กร เพราะเหตุที่ว่า เมื่อสมาชิกถือตัวว่าเท่าเทียมกับคนอื่นก็จะมีใครเชื่อฟังหรือยอมลงให้ใคร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่ไม่เสมอกัน นำทุกข์มาให้”^{๑๒๖}

ถ้าเป็นเช่นนั้นการบังคับบัญชาภายในองค์กรก็ไม่ได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้ภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน ดังเช่นเรื่องราวของการบวชอุปาสิกษามาลากับเจ้าชายศากยะทั้ง ๖ พระองค์ ความเป็นมาว่า

^{๑๒๔} ฌณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๘-๙.

^{๑๒๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๑/๒๙๐.

^{๑๒๖} ข.ธ. (ไทย) ๒๓/๓๑/๔๕.

ลำดับนั้น ศากยกุมารเหล่านั้น พาอุบาลีผู้เป็นภษามาลาเข้าไปเฝ้าพระ ผู้มีพระภาค ครั้นแล้วถวายบังคมประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พวกหม่อมฉันเป็นเจ้าศากยะยังมีมานะ อุบาลีผู้เป็นภษามาลานี้เป็นผู้รับใช้ของหม่อมฉันมานานขอ พระผู้มีพระภาคจงให้อุบาลีผู้เป็นภษามาลานี้บวชก่อนเถิด พวกหม่อมฉันจักทำการอภิวาท การ ลุกรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรม แก่อุบาลีผู้เป็นภษามาลานี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ ความถือตัวว่าเป็น ศากยะของพวกหม่อมฉันผู้เป็นศากยะจักเสื่อมคลายลง ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคโปรดให้อุ บาลีผู้เป็นภษามาลาบวชก่อนแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ให้ศากยกุมารเหล่านั้นผนวชต่อภายหลัง ครั้นต่อมา ในระหว่างพรรษานั้นเอง ท่านพระภัททิยะได้ทำให้แจ้งซึ่งวิชชา ๓ ท่านพระอนุรุธะ ได้ยังทิพยจักขุให้เกิด ท่านพระอานนได้ทำให้แจ้งซึ่งโศดาปัตติผล พระเทวทัตได้สำเร็จฤทธิ์ชั้น ปุถุชน ท่านพระอุบาลีเถระเป็นยอดของภิกษุสาวกผู้ทรงวินัย ได้ยินว่าพระเถระรับกรรมฐานใน สำนักพระตถาคตพระองค์เดียว เจริญวิปัสสนาแล้วบรรลุพระอรหัตต์ เรียนพระวินัยปิฎกในสำนัก พระตถาคตพระองค์เดียว”^{๑๒๗}

สมัยพุทธกาล ระยะเวลาเริ่มแรกซึ่งมีพระสาวกไม่มากนัก พระพุทธเจ้าให้การอุปสมบทกุลบุตร ด้วยพระองค์เอง โดยพระพุทธเจ้าทรงสรรหาโดยการพิจารณาเห็นวณายสัตว์ที่เข้ามาในชายพระญาณ แล้วจึงไปโปรดด้วยพระองค์เอง และเมื่อบุคคลผู้ที่ทรงเสด็จไปโปรดนั้นได้ทูลขอบวชเป็นภิกษุ และ พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นสมควรแล้ว ก็จักทรงประทานการบวชโดยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ด้วย พระดำรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำ ที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด ในอรรถกถาได้กล่าวถึงวิธีบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาไว้ว่า พระผู้มีพระ ภาคครั้งทรงเห็นว่า บุคคลที่จะบวชนั้นมีอุปนิสัยพร้อมที่จะบวชด้วยเอหิภิกขุได้ ทรงเหยียดพระหัตถ์ ขวาชึ่งมีพระฉวีวรรณดังทองคำ ออกจากภายในผ้าบังสุกุลสีแดง เปล่งพระสุรเสียงว่า เธอจงเป็นภิกษุ มาเถิด หากผู้นั้นยังไม่บรรลุอรหัตตผล พระองค์จะตรัสต่อว่า เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุด แห่งทุกข์โดยชอบเถิด พร้อมกับพระดำรัสนั้นเพศคฤหัสถ์ของผู้นั้นก็อันตรธานไป ผู้นั้นมีศีรษะโล้นไม่ ต้องโกน ครองผ้ากาสาวพัตร์ มีบริวารครบ ๘ อย่าง คือ ไตรจีวร บาตร มีด เข็ม ประคดเอว และผ้า กรองน้ำ และเมื่อพระพุทธองค์ทรงประทานการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทานี้ พระสาวกรูปนั้นจึง นับเป็นศาสนบุคคลแห่งพระพุทธศาสนาที่มาจากการการสรรหาโดยพระพุทธเจ้า นั่นเอง

ต่อมา เมื่อมีภิกษุเพิ่มขึ้นพอสมควรแล้ว พระพุทธเจ้าจึงทรงส่งพระภิกษุชุดแรกจำนวน ๖๐ รูป ออกไปประกาศพระศาสนา แต่เนื่องจากสมาชิกของภิกษุยังมีน้อย พระองค์จึงทรงใช้วิธีให้แต่ละรูปแยกย้ายกันไปทำงานในทิศทางต่าง ๆ ให้ครอบคลุมพื้นที่ให้ได้มากที่สุด^{๑๒๘}

พระภิกษุที่ถูกส่งไปประกาศพระศาสนาในช่วงแรกนี้ มีหน้าที่ปลูกศรัทธาด้วยการแสดง ธรรมโน้มน้าวจิตใจให้คนมาเลื่อมใสในศาสนา แต่ไม่มีอำนาจในการรับผู้ที่เลื่อมใสเข้าสู่สงฆ์หรือบวชให้ เมื่อมีผู้ประสงค์จะบวช พระภิกษุเหล่านั้นจะต้องพากลุ่มชนผู้ประสงค์จะบวชกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อ ให้ทรงพิจารณาบวชให้

^{๑๒๗}ว.ม.ท.อ. (ไทย) ๑/๑/๖๒-๖๓.

^{๑๒๘}ว.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นปัญหาดังนี้ว่าการรวมศูนย์การบวชไว้กับพระองค์ นอกจากจะสร้างความลำบากให้แก่พระภิกษุผู้ประกาศศาสนาและกุลบุตรผู้ประสงค์จะออกบวชแล้ว ยังเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของพระศาสนาอีกด้วย พระองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสาวกแต่ละรูปที่ออกทำงานประกาศศาสนาสามารถบวชหรือรับสมาชิกใหม่เข้าสู่สงฆ์ได้ด้วยตนเอง ซึ่งวิธีการบวชแบบนี้เรียกว่า ติสรณคณูปสัมปทา^{๑๒๙}

การบวชโดยวิธีติสรณคณูปสัมปทาพระสาวกจะเป็นผู้บวชให้กุลบุตรผู้มีความตั้งใจจริง มีคุณสมบัติครบถ้วนเข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์^{๑๓๐} ติสรณคณูปสัมปทา เป็นการบวชด้วยวิธีการขอถึงพระรัตนตรัย ๓ ครั้ง การบวชแบบนี้ เกิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ส่งภิกษุที่เป็นพระสาวกไปประกาศศาสนาแล้ว ได้มีกุลบุตรที่ฟังธรรมแล้วเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยากบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา พระสาวกเหล่านั้นต้องพากุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาอุปสมบทมารับการบรรพชาอุปสมบทจากพระพุทธเจ้า เพราะในขณะนั้นยังเป็นการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ยังไม่มีการประกาศเปลี่ยนแปลงการบวชเป็นแบบอื่น พระพุทธเจ้าทรงรู้ด้วยพระญาณว่า การที่ภิกษุทั้งหลายนำกุลบุตรมาให้พระองค์บรรพชาอุปสมบทนั้น เป็นการยากลำบาก จึงทรงอนุญาตว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ท่านทั้งหลายนั้นแหละ จงให้บรรพชา จงให้อุปสมบทในทิศนั้น ๆ ในชนบทนั้น ๆเถิด”^{๑๓๑}

ต่อมา กุลบุตรที่มีศรัทธาเลื่อมใสมีประสงค์จะบรรพชาอุปสมบท พระสาวกก็สามารถบวชได้เลย การบรรพชาอุปสมบทมีขั้นตอนดังนี้

๑. ผู้บรรพชาและอุปสมบท ทำการปลงผมและโกนหนวดเคราให้เรียบร้อย
๒. ผู้บรรพชาและอุปสมบทครองผ้ากาสายะให้ห่มอุตตราสงค์ เฉวียงป่าข้างหนึ่ง
๓. ผู้บรรพชาและอุปสมบท กราบเท้าภิกษุทั้งหลายแล้วนั่งกระโห่ง แล้วให้ผู้บรรพชาและอุปสมบทประนมมือให้กล่าวตาม เธอจงกล่าวอย่างนี้ว่า

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ)

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นสรณะ)

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ)

ทุติยัมปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒)

ทุติยัมปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒)

ทุติยัมปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒)

^{๑๒๙}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๓.

^{๑๓๐}แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า ๒๙.

^{๑๓๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒.

ตติยมปิ พุทธิ สรณิ คจฺณามิ (ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓)

ตติยมปิ ธมฺมิ สรณิ คจฺณามิ (ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓)

ตติยมปิ สงฺฆิ สรณิ คจฺณามิ (ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓)

เพียงแค่นี้ก็สำเร็จเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา^{๑๓๒}

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการบวชด้วยไตรสรณคมน์แล้ว ได้มีกุลบุตรมาบวชเป็นจำนวนมากและในจำนวนเหล่านี้ มีกลุ่มภิกษุที่ตั้งใจปฏิบัติตามหลักคำสอน และกลุ่มภิกษุที่ไม่สนใจปฏิบัติตามหลักคำสอน ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสม ดังมีเรื่องราวปรากฏไว้ ความว่า

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายยังไม่มีพระอุปัชฌาย์ ไม่มีผู้คอยตักเตือนพร่ำสอน จึงนุ่งห่มไม่เรียบร้อย มีมารยาทไม่สมควร เวลาที่คนทั้งหลายกำลังบริโภค ก็ยืนบาตรเข้าไปบนของบริโภค บนของเคี้ยวบนของลิ้ม บนน้ำดื่ม บ้างออกปากขอแกง ขอข้าวสุกมาฉัน ส่งเสียงดังในโรงฉัน คนเหล่านั้นพากันตำหนิ ประณาม โพนทนาในพฤติกรรมของสมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งหลายว่าเหมือนพวกพราหมณ์ในสถานที่เลี้ยงพราหมณ์ เมื่อภิกษุทั้งหลายได้ยินคนเหล่านั้นกล่าวตำหนิ ประณาม โพนทนา บรรดาภิกษุผู้มักน้อย สันโดษ มีความละอาย มีความระมัดระวังใฝ่การศึกษา จึงนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย เมื่อทรงทราบ จึงทรงดำริว่า เป็นการกระทำของพวกโมฆบุรุษ มิได้ทำ คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสหรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงดำริถึงภิกษุเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้ว ได้ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยวยาก บำรุงยาก มากมาก ไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยวยาก บำรุงง่าย มักน้อย สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัดกิเลส อาการที่นำเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยประการต่าง ๆ ทรงแสดงธรรมมิกเถาให้เหมาะสม ให้คล้ายตามกับเรื่องนั้นแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์จักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในสัทธิวาริณฺณบุตร สัทธิวาริณฺณ จักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในอุปัชฌาย์ฉนฺบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ อุปัชฌาย์และสัทธิวาริณฺณจักมีความเคารพ ยำเกรงประพฤติกุลมเกลียวกัน จักถึงความเจริญงอกงามไพศาลในธรรมวินัยนี้”^{๑๓๓}

วิธีบวชแบบติสรณคณูปสัมปทาซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสาวกใช้ก็เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและความเหมาะสมเฉพาะกาล จึงกล่าวได้ว่า วิธีนี้เป็นวิธีการสรรหาศาสนบุคคลโดยพระสาวก นั่นเอง อย่างไรก็ตาม การบวชด้วยถึงไตรสรณะหรือติสรณคณูปสัมปทาหรือสรณคณูปสัมปทานี้ เป็นวิธีการที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกทำในยุคต้นพุทธกาล เมื่อคณะสงฆ์ยังไม่ใหญ่นัก ต่อมาเมื่อทรงอนุญาตวิธีอุตติจตุตถกัมมอุปสัมปทาแล้ว วิธีนี้ก็เป็นที่ใช้สำหรับสามเณร เท่านั้น^{๑๓๔}

^{๑๓๒}ว.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒-๔๓.

^{๑๓๓}ว.ม. (ไทย) ๔/๖๔-๖๕/๘๑-๘๒.

^{๑๓๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๖๘.

ต่อมา ตอนปลายการตรัสรู้ พระสาวกมีจำนวนมากขึ้น เพราะว่าพระพุทธานได้ขยายแผ่กว้างไพศาลไปมาก มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสสมัครเข้าเป็นสาวกและเข้ามาบรรพชาอุปสมบทมากขึ้น พระพุทธรองค์ทรงประธานระบบสังฆาธิปไตย คือ มอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ปกครองกันเอง โดยมีพระองค์เป็นประมุข วิธีที่รับบุคคลเข้ามาอยู่ในปกครอง เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา หรืออาจเรียกว่าสังฆาธิปไตย คราวนั้น ส่งผลให้สถานที่ที่พระอริยสาวกเดินทางไปถึง มีผู้คนมานับถือพระพุทธานกันมากเพิ่มขึ้น และยังมีคนอีกจำนวนมากที่อยากจะเข้ามาบวชเช่นกัน^{๑๓๕}

โดยมีเรื่องราวปรากฏตาม ลำดับ คือ พระอัสสชิได้ทำให้อุปติสสะและโกลิตะเข้ามาบวชในพระพุทธาน ซึ่งขณะนั้นทั้งสองเป็นปริพาชก ต่างมีบริวาร ๒๕๐ คน อาศัยอยู่ที่กรุงราชคฤห์ และออกบวชเป็นศิษย์ของสัณฺฑิยปริพาชก เรียนจนจบความรู้ของอาจารย์ก็ยังไม่พบสิ่งที่ตนเองต้องการ วันหนึ่งทั้งสองต่างก็สัญญาว่าจะไปค้นหาอาจารย์เพื่อที่จะหาวิชาความจริงของชีวิต และถ้าใครพบเจอก่อนก็ให้มาบอกกับอีกคนให้ทราบด้วย อุปติสสะได้มาพบพระอัสสชิ เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ได้เข้าไปกราบเรียนถามพระอัสสชิว่า ใครเป็นศาสดาของท่าน ศาสดาของท่านสอนเช่นไร พระอัสสชิทราบว่าอุปติสสะเป็นนักบวชที่มีปัญญามากจึงกล่าวไปว่า ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระศาสดาของเราทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับของธรรมเหล่านั้น พระองค์ทรงมีปกติสั่งสอนอย่างนี้ ด้วยปัญญาของอุปติสสะที่เคยฝึกฝนมาในอดีตชาติ จึงทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรม จากนั้นจึงรีบกลับไปหาโกลิตะและบอกเรื่องราวที่ตนเองได้ไปเจอมา หลังจากโกลิตะฟังจบก็เกิดดวงตาเห็นธรรม ท่านทั้งสองได้พากันไปบอกข่าวนี้แก่อาจารย์สัณฺฑิยปริพาชก แต่อาจารย์กลับไม่เชื่อ ทั้งสองจึงได้เดินทางไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมกับบริวารจำนวนหนึ่ง พระพุทธรองค์ประธานการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ภายหลังท่านทั้งสองก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ พระพุทธรองค์ได้ประธานนามของท่านทั้งสองว่าสารีบุตรและโมคคัลลานะและยังได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นอัครสาวก^{๑๓๖}

หลังจากที่พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะบวชได้ไม่นาน มีพราหมณ์เฒ่าคนหนึ่งชื่อ ราชะ ประสงค์จะบวชเป็นภิกษุแต่ไม่มีใครรูปใดเป็นอุปัชฌาย์บวชให้ ทำให้ราชพราหมณ์นั้นเกิดความทุกข์ใจจนซบพอม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความนั้น จึงตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใครระลึกถึงความดีของราชพราหมณ์ได้บ้าง พระสารีบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราชพราหมณ์ได้ถวายภิกษาแก่ข้าพระองค์ ๑ ทฬี ข้าพระองค์ระลึกถึงความดีข้อนี้ได้พระพุทธานเจ้าข้า”^{๑๓๗} พระพุทธานเจ้าจึงได้อนุญาตให้พระสารีบุตรบวชให้ราชะ โดยวิธีญัตติจตุตถกรรม คือ ตั้งญัตติ ๑ ครั้ง และสวดกรรมวาจา ๓ ครั้ง มีภิกษุสงฆ์ร่วมประชุมครบองค์กำหนด ในเขตชุมชนเรียกว่าสีมา

^{๑๓๕} ดนัย ไชยโยธา, พระมหากษัตริย์กับพระพุทธานในประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๘), หน้า ๘๕-๘๖.

^{๑๓๖} ว.ม. (ไทย) ๔/๖๐-๖๒/๗๒-๗๘.

^{๑๓๗} ว.ม. (ไทย) ๕/๒๕๘-๒๕๙/๓๖-๓๙.

พระสารีบุตรจึงเป็นพระอุปัชฌาย์รูปแรกของการบวชแบบครองศีลสงฆ์ และพระราธะเถื่อนเป็นภิกษุรูปแรกที่ได้รับการอุปสมบทด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรมนี้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า นี่เป็นกระบวนการสรรหาศาสนบุคคลโดยหมู่สงฆ์เป็นครั้งแรก นั่นเอง ดังกล่าวนี้นี้ เป็นการยืนยันว่า กระบวนการในการรับศาสนบุคคลเข้าสู่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่บัดนั้นสืบมา พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ โดยได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมครบองค์กำหนด ซึ่งเป็นวิธีอุปสมบทที่สงฆ์เป็นผู้กระทำอย่างที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ที่เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา^{๑๓๘}

ประการสำคัญ คือ การบวช ต้องถึงพร้อมด้วยความครบถ้วนของสังฆกรรม เรียกว่า สมบัติ ๕ คือ วัตถุสมบัติ ปริสสมบัติ สีม่าสมบัติ ญัตติสมบัติ และอนุสาวนาสมบัติ ดังนี้

- ๑ วัตถุสมบัติ วัตถุถึงพร้อม เช่น ผู้อุปสมบทเป็นชายอายุครบ ๒๐ ปี
๒. ปริสสมบัติ บริษัทคือที่ประชุมถึงพร้อม สงฆ์ครบองค์กำหนด
๓. สีม่าสมบัติ เขตชุมนุมถึงพร้อม เช่น สีมามีนิติถูกต้องตามพระวินัย และประชุมทำในเขตสีมา
๔. กรรมวาจาสมบัติ กรรมวาจาถึงพร้อม สวดประกาศถูกต้องครบถ้วน
๔. ญัตติสมบัติ ญัตติถึงพร้อม คือคำเผด็จสงฆ์ถูกต้อง
๕. อนุสาวนาสมบัติ อนุสาวนาถึงพร้อมคำหารีตกลลงถูกต้อง^{๑๓๙}

ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทำให้กุลบุตรผู้มีความศรัทธาออกบวชมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่ขึ้น ความเป็นปึกแผ่นมากขึ้น การที่จะทรงยึดอำนาจไว้เฉพาะตัวบุคคลคือเฉพาะพระพุทธองค์นั้นไม่ทรงเห็นควร พระพุทธองค์ทรงดำริว่า หากพระพุทธองค์ปรินิพพานไป พระพุทธศาสนาก็จะดำรงอยู่เพียงเท่านั้น แต่ถ้ายกอำนาจให้แก่สงฆ์ โดยให้สงฆ์เป็นใหญ่แล้ว อำนาจก็จะตั้งอยู่ยืนยาวตลอดชั่วอายุของพระพุทธศาสนา นั่นเอง^{๑๔๐}

การบวชแบบญัตติจตุตถกรรมวาจานี้เป็นวิธีที่ให้คณะสงฆ์เป็นผู้กระทำการ และนับตั้งแต่อุปสมบทให้พราหมณ์สูงอายุชี้ธำระด้วยวิธีนี้ ปัจจุบันผู้ที่ประสงค์จะบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ก็จะต้องบวชโดยวิธีการดังกล่าว เท่านั้น^{๑๔๑} โดยแท้จริง ในช่วงต้นสมัยพุทธกาลยังไม่มีระเบียบวินัย เพราะจำนวนพระภิกษุสงฆ์มีน้อย และทุก ๆ รูปต่างก็ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ต่างสำนึกดีว่า อะไรเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ

^{๑๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๘๙.

^{๑๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๙.

^{๑๔๐} คณาจารย์โรงพิมพ์เลียงเชียง, หนังสือเรียนนักธรรมชั้นตรี ฉบับมาตรฐาน บูรณาการชีวิต วิชาพุทธประวัติ, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗๘.

^{๑๔๑} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน), คู่มือพระอุปัชฌาย์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๙๕.

เมื่อจำนวนพระภิกษุเพิ่มมากขึ้น การอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นสังคมคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม ถ้าไม่ฝึกฝนตนเองให้อยู่ในประเพณีวัฒนธรรมที่สังคมนั้น ๆ กำหนดไว้ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้ เพราะต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการระเบียบกฎเกณฑ์กติกาที่คนส่วนใหญ่ยอมรับมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งสามารถควบคุมความประพฤติของสมาชิกในหมู่คณะให้เป็นไปในทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในสังคมนั้น ๆ ดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับพระธรรมวินัยอย่างมาก ดังที่ทรงได้ตรัสปจฉิมวาจาจากพระอานนท์ไว้ก่อนที่จะปรินิพพานว่า “อานนท์ บางทีพวกเธอคิดว่า ปาปจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา ข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว ก็จักเป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลาย”^{๑๔๒}

วินัย คือ ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์แบบต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยอาศัยหลักธรรม คำสอนนั้น และเพื่อให้คำสอนหรือหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้นั้น ให้เกิดผลเป็นจริงเป็นจังขึ้นมาแล้ว ก็เกื้อกูลการนำสู่จุดหมายของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า วินัยหรือศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคนเป็นสภาพการฝึกฝนพัฒนาที่อยู่ในตัวคน^{๑๔๓}

พระวินัยนี้เป็นหลักที่พระพุทธองค์ไม่ได้บัญญัติเอาไว้ล่วงหน้า แต่การบัญญัติกฎเกณฑ์อะไรลงไปนั้นบัญญัติตามสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจริง เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นแต่เป็นสิ่งที่ไม่สมควรแล้วจึงบัญญัติห้าม^{๑๔๔} ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามมิให้ภิกษุและภิกษุณีประพฤติล่วงละเมิด ซึ่งมีบทกำหนดโทษหรือปรับอาบัติแก่ผู้ประพฤติก่อล่วงละเมิด ถ้าเป็นการบัญญัติสิกขาบทครั้งแรก เรียกว่า มूलบัญญัติ หรือพระบัญญัติ ถ้าบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมให้กับสิกขาบทนั้น ๆ เพื่อให้มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้นหรือผ่อนผันให้เหมาะสมแก่การกระทำความผิด สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมนี้ เรียกว่าอนุบัญญัติ^{๑๔๕}

ตอนแรกมีวินัยโดยไม่มีสิกขาบท พระก็อยู่กันได้ด้วยดีโดยถือหลักการปฏิบัติไปตามหลักการ มีหลักการเป็นเครื่องรักษาควบคุม ดังปรากฏว่าในวันอุโบสถเมื่อพระภิกษุทั้งหลายประชุมกัน พระพุทธเจ้าก็ทรงแถลงหลักการของพระศาสนาเป็นการทบทวนว่าพระพุทธศาสนามีอุดมการณ์อย่างนี้ มีหลักการอย่างนี้ ทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมาเป็นเวลา ๒๐ ปี จนกระทั่งเมื่อมีการบัญญัติสิกขาบทจึงทรงบัญญัติให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันทบทวนตรวจสอบความประพฤติด้วยสิกขาบทเหล่านั้น^{๑๔๖}

^{๑๔๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๑๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, หน้า ๖๑.

^{๑๔๔} พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ), หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๑๔๕} แสง อุดมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗.

^{๑๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่ยั่งยืนถึงธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

วัตถุประสงค์ที่ทรงบัญญัติพระวินัยเป็นบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกันของสังฆมณฑล เกิดจากเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงปรารถนาหรือประโยชน์ ที่ทรงประสงค์ในการทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสงฆ์สาวก คือ

๑. ว่าด้วยประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม

สงฆ์สมุทตย เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ พระองค์ทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณโทษแห่งการประพฤตินั้น ๆ ชัดเจนแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นโดยความเห็นชอบร่วมกัน

สงฆ์สมุทตย เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ หรือเพื่อความสำราญแห่งหมู่

๒. ว่าด้วยประโยชน์

หมู่มณฺเฑนํ ปุคฺคณํ นิคฺคหยา เพื่อชม หรือเพื่อกำจัดบุคคลผู้เกื้อยาก คือเพื่อกำราบคนผู้มีความเกียจคร้านมีความประพฤติดุราม

เปสฺสณํ ภิกฺขุณฺ ฌาสุวิหาราย เพื่อความอยู่เป็นผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีลดีงามเป็นที่รัก

๓. ว่าด้วยประโยชน์แห่งความบริสุทธิ์ หรือแก่ชีวิต ทั้งทางกาย วาจา ใจ

ทิกฺขุณฺมิกานํ อาสวานํ สํวราย เพื่อปิดกั้นและเพื่อกำจัดอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน คือเพื่อระงับปิดกั้นทางอันเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมาภายในหรือภายนอก

สมฺปรากยิกานํ อาสวานํ ปฏฺฐาตาทาย เพื่อบำบัด และเพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต คือเพื่อแก้ไขมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมาภายในหรือภายนอก

๔. ว่าด้วยประโยชน์แก่ประชาชน

อปฺปสนฺนํ ปสาทย เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

ปสนฺนํ ภิชฺยภาวาย เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

๕. ว่าด้วยประโยชน์แก่พระศาสนา

สทฺธมฺมญฺ รุติยา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

วินยฺยนุคฺคหยา เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือทำให้มีบทบาทสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการจัดระเบียบของหมู่สงฆ์ เพื่อความสนับสนุนความมีวินัย ให้นั่นแน่น มั่นคงยิ่งขึ้น

ปกติ พระภิกษุสงฆ์ผู้ละเมิดพระวินัยพึงมีโทษจากการล่วงละเมิดสิกขาบท ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว ที่เรียกว่า อาบัติ แปลว่า ความต้อง โดยทรงปรับโทษไว้หนักและเบา ตามสมควรแก่ความผิด^{๑๔๗} อาบัติมีโทษ ๒ ทาง คือ

^{๑๔๗} ศาตราจารย์โรงพิมพ์เสียงเสียง, บุรณการแผนใหม่บัณฑิต (กรุงเทพมหานคร: เสียงเสียง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๐๔-๔๐๘.

๑. โลกวัชชะ คือ อาบัติที่มีโทษทางโลก หมายถึง สิกขาบทบางข้อภิกษุต้องเข้าแล้วมีโทษทางพระบัญญัติด้วย และผิดกฎหมายบ้านเมืองด้วย เช่น ฆ่าคนตาย เป็นต้น หรือไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง แต่เมื่อภิกษุทำแล้วถูกชาวบ้านติเตียน เช่น ต้มสุรา เป็นต้น

๒. ปณณัตติวัชชะ คือ อาบัติที่มีโทษทางพระบัญญัติอย่างเดียว ภิกษุทำแล้วไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง และไม่ถูกติเตียน เช่น ห่มจีวรที่ไม่พินทุ เป็นต้น

การลงโทษซึ่งมีทั้งทางธรรมและทางวินัยนี้ มีบทบัญญัติความประพฤติดูอยู่แล้ว และถือเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย อาทิ เรื่องการลงพรหมทัณฑ์ต่อพระฉันนะ ซึ่งมีความเยอหยิ่งว่าตนเป็นเป็นผู้อุปฐากพระพุทธเจ้าในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์กระทั่งออกบวช เป็นเหตุให้พระฉันนะไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้พระฉันนะรู้จักสำนึกในการกระทำของตนเอง พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้มีการลงพรหมทัณฑ์ ด้วยการไม่ให้ผู้ใดพูดคุย หรือกล่าวตักเตือนอะไรเลยแก่พระฉันนะ โดยตรัสกับพระอานนท์ก่อนที่จะเสด็จปรินิพพานว่า “อานนท์ เมื่อเราล่วงไป สงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุฉันนะ ด้วยการที่ว่า แม้ภิกษุฉันนะจะพึงพูดได้ตามต้องการ แต่ภิกษุไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนพราสอนเธอ”^{๑๔๘}

สมัยพุทธกาลนี้ พระพุทธเจ้าทรงดำรงฐานะหรือทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือ ผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา^{๑๔๙} ดังพุทธพจน์ ความว่า “เราเป็นพระราชา นั่นคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”^{๑๕๐}

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงดำรงฐานะเป็นธรรมราชา และอาจจำแนกรูปแบบของการปกครองได้ ๓ สมัย คือ (๑) ปฐมโพธิกาล ได้แก่ ตอนแรก การตรัสรู้ พระสาวกยังมีน้อย พระพุทธองค์ทรงปกครองเอง โดยมีพระองค์เป็นประมุข วิธีที่รับบุคคลเข้ามาอยู่ในปกครอง เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา (๒) มัชฌิมโพธิกาล ได้แก่ ตอนกลางการตรัสรู้ พระสาวกเริ่มเพิ่มมากขึ้น พระพุทธองค์ทรงมอบอำนาจให้อภิชนียภิกษุ คือ พระภิกษุผู้มีคุณธรรมช่วยกันปกครอง โดยมีพระพุทธองค์เป็นประมุข วิธีที่รับบุคคลเข้ามาอยู่ในปกครอง เรียกว่า ติสระณคมนูปสัมปทา และ (๓) ปัจฉิมโพธิกาล ได้แก่ ตอนปลายการตรัสรู้ พระสาวกมีจำนวนมากขึ้น เพราะว่าพระพุทธศาสนาได้ขยายแผ่กว้างไพศาลไปมาก มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสสมัครเข้าเป็นสาวกและเข้ามาบรรพชาอุปสมบทมากขึ้น พระพุทธองค์ทรงประทานระบบสังฆาธิปไตย คือ มอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ปกครองกันเอง โดยมีพระองค์เป็นประมุข วิธีที่รับบุคคลเข้ามาอยู่ในปกครอง เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา นั้นเอง

๒.๒.๓ การปกครองคณะสงฆ์ไทย

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าการปกครองคณะสงฆ์ไทย จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

^{๑๔๘} ธี.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๕.

^{๑๔๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๑.

^{๑๕๐} ธี.ม. (ไทย) ๑๓/๖๐๘/๕๕๔.

ก. สมัยสุโขทัย

พ.ศ. ๑๘๐๐ อาณาจักรพุกาม และอาณาจักรกัมพูชาเสื่อมอำนาจลงคนไทยกลุ่มหนึ่งชื่อ พ่อขุนบางกลางหาว ได้ประกาศอิสรภาพขึ้นและขับไล่พวกขอมมีอำนาจอยู่ในบริเวณตอนกลางและตอนเหนือของประเทศไทยออกไป แล้วตั้งราชธานีขึ้นที่กรุงสุโขทัย แล้วสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็น กษัตริย์ทรงพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ในด้านศาสนาระยะแรกตั้งกรุงสุโขทัยมีศาสนาต่าง ๆ ปนกันหลายลัทธิหลายนิกาย มีพราหมณ์ พุทธนิกาย มหายานและพุทธหินยาน พราหมณ์กับมหายาน มีอยู่ก่อน ส่วนหินยานหรือเถรวาทมาทีหลัง มาจากขอมสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖ และจากลพบุรีพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘) นอกจากนี้ ยังเชื่อว่าอาจมาจากเขมรในยุคเดียวกันทั้งนี้ด้วยเพราะ ตอนปลายรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔) หินยานแบบลังกาวงศ์ได้เจริญมากในเขมร พระราชโอรสของพระองค์ไปบวชเรียนมาจากลังกาคลับมาพื้นพุทธศาสนาที่นั่น ทั้งนี้ อาจเป็นเหตุผลทางการเมืองก็ได้ เพราะคนไทยนับถือหินยาน ส่วนพวกขอมเดิมนับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายาน

เมื่อขับไล่ขอมออกแล้วก็ไม่ต้องการสนับสนุนลัทธินิกายของขอมด้วย ถึงกระนั้นก็ตามกลืนไอของพราหมณ์และมหายานยังติดแน่นอยู่กับชาวสุโขทัยมิได้เสื่อมสิ้นไปทีเดียวจะเห็นได้จากพระนามของกษัตริย์ก็ตาม สถานที่ก็ตาม เช่น คำว่าพระเจ้าที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล คือ พระเจ้าสุทโธทนะ พระเจ้ารามคำแหง ต่อมาเปลี่ยนเป็นพ่อขุนรามคำแหง แม้สมัยปัจจุบันก็ยังมีร่องรอยและอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ เช่น ประเพณี พิธีกรรม และภาษา เป็นต้น^{๑๕๑}

พ.ศ. ๑๘๒๒ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงสดับกิตติศัพท์ของคณะสงฆ์แบบลังกาวงศ์ก็ทรงเลื่อมใสศรัทธา ทรงอาราธนาพระมหาเถรสังฆราชจากเมืองนครศรีธรรมราชมาตั้งสำนักเผยแผ่พระศาสนา ณ กรุงสุโขทัย^{๑๕๒}

คณะอรัญญิกะ คือ หินยาน หรือเถรวาทนั่นเอง แต่เป็นคณะที่เข้ามาใหม่คนก็นิยมนับถือ เจ้าขุนมูลนายและประชาชนใหม่คนก็นิยมนับถือ เจ้าขุนมูลนายและประชาชนนิยมบวชเรียนในคณะนี้ ทำให้มีประชาชนนับถือมากขึ้นในระยะเวลาไม่นาน วัดของคณะใหม่ก็เรียกว่าวัดอรัญญิก เช่น วัดป่ามะม่วง วัดเขาพระบาทน้อย ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเมืองพอประมาณส่วนหินยานและมหายานเดิมมีคนนับถือน้อยลง แต่ละคณะไม่ขึ้นต่อกันในระยะแรกเพราะนิกายเดิมใช้ภาษาสันสกฤตส่วนหินยานใหม่ใช้ภาษาบาลีตามแบบลังกาการสังฆกรรมจึงร่วมกันไม่ได้ ต่อมาภายหลังการคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายกับปรองดองกันได้ด้วยดี

สาเหตุการปรองดองมีสาเหตุ ๒ ประการ

๑. พ่อขุนรามคำแหงใช้กุสโลบายชักนำขอร้องให้สงฆ์ ๒ ฝ่ายร่วมกัน

๒. เจ้านายและประชาชนหันไปนับถือคณะใหม่ในที่สุดก็รวมกันได้โดยไม่บังคับ

^{๑๕๑} ฅณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๑๒-๒๑๓.

^{๑๕๒} พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

ร่องรอยการปกครองของคณะสงฆ์ ๒ คณะนี้มีมาสมัยต่อมา คือ

๑. การบรรพชาและอุปสมบท ให้ใช้ไตรสรณคมณ์ ๒ ครั้ง ภาษาบาลี ๑ ครั้ง ภาษาสันสกฤต ๑ ครั้ง (มาเลิกใช้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕)

๒. บรรดาอุโบสถที่สร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น วัดหลวงมีใบสีมา ๒ ใบซ้อนกันก็มี ๓ ใบก็มี^{๑๕๓}

องค์กรการปกครองของคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ คณะใหญ่ คือ พระสงฆ์ฝ่ายหินยานซึ่งมีอยู่เดิม เรียกว่า ฝ่ายซ้าย หรือ อรัญวาสี ซึ่งอยู่ในฝ่าย วิปัสสนาธุระ อีกคณะหนึ่ง เรียกว่าฝ่ายขวา หรือ คามวาสี ซึ่งอยู่ในฝ่ายคณธุระ ฝ่ายกิจการการเล่าเรียน

การบริหารจัดการของแต่ละคณะนั้น พบว่า มีคณะที่ขึ้นตรงต่อตนเองเป็นคณะย่อย ๆ และคณะใหญ่ทั้งสองคณะจะมีหัวหน้าคณะ หรือสมเด็จพระสังฆราชของตนเองทำหน้าที่ในการปกครอง ดูแล และบริหารคณะ ในการได้มาซึ่งหัวหน้าของแต่ละคณะนั้นได้มาโดยการที่พระมหากษัตริย์ทรงเห็นชอบในการประกาศแต่งตั้ง โดยการพิจารณาจากความเลื่อมใสศรัทธาและเคารพของประชาชนเป็นหลัก นอกจากนั้นก็พิจารณาจากความอาวุโสของอายุพรรษา และความรู้ความสามารถด้วย

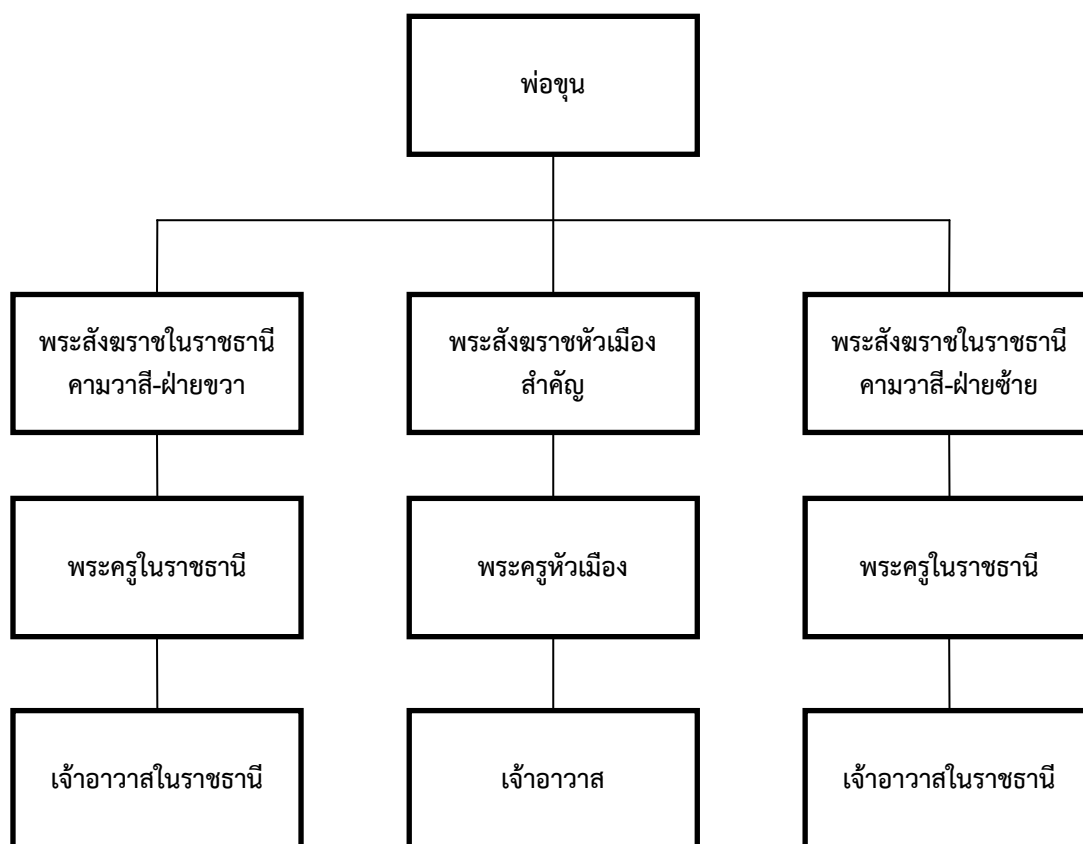
สายการบังคับบัญชาคณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครองสูงสุด และแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชทั้งสองคณะ นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ยังทรงแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชในหัวเมืองสำคัญ ๆ ที่เป็นราชธานีอีกด้วย สมเด็จพระสังฆราชทั้งสองคณะทรงแต่งตั้งผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเป็นพระครู โดยแยกเป็นพระครูในเมืองหลวง และพระครูในหัวเมืองชั้นนอก และแต่งตั้งเจ้าอาวาส โดยแยกเป็นเจ้าอาวาสในเมืองหลวง และเจ้าอาวาสตามหัวเมืองชั้นนอก รูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัยจะมีรูปแบบที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการบริหารบ้านเมือง

การบริหารในฝ่ายขวา หรือ คามวาสีนั้น มี พระสังฆราช เป็นสังฆนายกชั้นเอก ซึ่งเป็นราชทินนาม ที่กษัตริย์ทรงแต่งตั้งให้พระที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและเป็นที่เคารพของประชาชน ขึ้นมาดำรงตำแหน่ง และจำพรรษาอยู่วัดมหาธาตุ ทำหน้าที่ในการปกครองดูแลและบริหารคณะสงฆ์ฝ่ายนี้ โดยมีพระครู อีก ๓ องค์เป็นสังฆนายกชั้นรอง การบริหารในฝ่ายซ้าย หรือ อรัญวาสีนั้น โดยมี พระครูธรรมราชา เป็นสังฆนายกชั้นเอก ซึ่งเป็นราชทินนาม ที่กษัตริย์ทรงแต่งตั้งให้พระที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและเป็นที่เคารพของประชาชนในฝ่ายนี้ ขึ้นมาดำรงตำแหน่ง และจำพรรษาอยู่วัดไตรภูมิป่าแก้ว ทำหน้าที่ในการปกครองดูแลและบริหารคณะสงฆ์ฝ่ายนี้ โดยมีพระครู อีก ๒ องค์เป็นสังฆนายกชั้นรอง

เนื่องจาก พระสังฆราชแต่ละองค์จะได้รับการสถาปนาจากพระมหากษัตริย์ พระสังฆราชจึงขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ และในขณะเดียวกันพระสังฆราชปกครองบังคับบัญชาพระสงฆ์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชารองลงไปตามลำดับ คือ พระครูและเจ้าอาวาส^{๑๕๔}

^{๑๕๓} ศนาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๑๔.

^{๑๕๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗-๘.

ภาพที่ ๒.๗ การปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย^{๑๕๕}

เมื่อคณะสงฆ์รวมเป็นอันเดียวกันแล้วต่างก็แบ่งฐานะแตกต่างกันเป็น ๒ พวก คือ พวกที่สมทาน คันถฐานะ ก็เรียนบาลี ศึกษาพระไตรปิฎก อยู่วัดใกล้บ้านจึงชื่อว่าคณะคามวาสี พวกที่สมทานวิปัสสนาฐานะก็บำเพ็ญภาวนาหาความสงบสุขอยู่ตามป่า จึงชื่อคณะคามวาสีเมื่อรวมกันแล้วทำให้เกิดความเจริญและเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการศึกษา ตรวจสอบพระไตรปิฎกที่ยังขาดตกบกพร่องอยู่ให้สมบูรณ์ อักษรที่ใช้เป็นอักษรสิงหล คงจะปริวัตรเป็นอักษรขอมส่วนอักษรของพ่อขุนรามคำแหงยังเป็นของใหม่จึงใช้ภาษาขอมไปก่อน จนเข้าใจว่าภาษาขอมเป็นภาษาสำหรับเขียนพระไตรปิฎก

ด้านศิลปะ การสร้างปูชนียสถานแต่ก่อนสร้างเป็นพระปรางค์ เช่น ปรางค์วัดมหาธาตุ พระปรางค์วัดพระพายหลวง เมืองสุโขทัย ต่อมาพ่อขุนรามให้ทรงสร้างเจดีย์แบบล้อยมฟาง หรือทรงกลม

ด้านการสร้างพระพุทธรูปของไทย แต่ก่อนไม่เคยมีเปลวรัศมีสูง ให้มีเปลวสูงขึ้น

ด้านประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ชาวกรุงสุโขทัยมีศรัทธาแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ชีวิตประจำวันผูกพันอยู่กับศาสนา บำเพ็ญบุญทั้งในพรรษาและออกพรรษา

ด้านการเผยแพร่ธรรม นอกจากจะเอาใจใส่ด้านการก่อสร้างปูชนียสถานแล้ว พ่อขุนรามคำแหงทรงเอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอน คือ โปรดให้สร้างกระดานหินที่กลางดงตาลขนานนามว่า มั่นคงศิลาอาสน์ ถ้าเป็นวันพระโปรดให้ฝูงปู่ครู เถระ มหาเถระ ขึ้นนั่งเหนือขดาร์น แสดงธรรมแก่ อุบาสกอุบาสิกา ถ้าเป็นวันธรรมดาพระองค์จักทรงใช้เป็นที่พักสำหรับว่าราชการบ้านเมือง เมื่อมีเวลาจะอบรมข้าราชการและราษฎรไปด้วย

ด้านการพัฒนาประเทศโดยอาศัยพระพุทธศาสนา พ่อขุนรามคำแหงทรงใช้กุศโลบายชักนำประชาชนโดยวิธีอื่นด้วย เช่น การสร้างพระพุทธรูปปางลีลาแต่ก่อนสร้างพระพุทธรูปนั่งปางต่าง ๆ คือ ว่าปางนั่งสมาธิไม่ใช่การพัฒนาประเทศ

ด้านวรรณคดีพระพุทธศาสนา เช่น เถภูมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วงที่ประชาชนทั่วไปใช้สั่งสอนกันสืบ ๆ กันมา^{๑๕๖}

ข. สมัยอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นเมืองหลวงอันยาวนานถึง ๔๑๗ ปีมีกษัตริย์ปกครองติดต่อกันมา ๓๔ พระองค์ ดังนั้น การศึกษาในสมัยนี้จะกล่าวเฉพาะกษัตริย์ที่มีผลงานด้านพระพุทธศาสนาเพียงไม่กี่พระองค์ ถ้าศึกษาให้ดีจะพบหลักฐาน ความนับถือพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาไม่สู้โน้มไปในทางแบบชั้นสูงนัก โดยมากสนใจมุ่งไปแก่เรื่องการบุญการกุศลบำรุงวัดพระสงฆ์สร้างวัดวาอาราม ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ พิธีกรรม งานฉลอง งานนมัสการ เช่น ให้อาหารพระภิกษุและพระพุทธรูป การบำเพ็ญภาวนาก็นำไปข้างความขลังศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ มีเรื่องไสยศาสตร์ อาถรรพ์ปะปนเป็นอันมาก อย่างน้อยเป็นลักษณะที่เด่นในปลายสมัย นักปราชญ์ทั้งหลายนิยมแบ่งอยุธยาออกเป็น ๔ ตอนด้วยกัน คือ

๑. อยุธยาตอนแรก (พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๐๓๑)

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ หลังจากทรงจัดการบ้านเมือง ให้เข้ารูปเข้ารอยแล้ว ทรงหันมาเอาพระทัยใส่ด้านศาสนา คือ ทรงโปรดให้สร้างวัดขึ้น ๒ วัด คือวัดพุทไธสวรรย์ สร้าง ณ บริเวณตำบลเวียงเหล็ก ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งพลับพลาที่สร้างพระนคร เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการย้ายมาสร้างนครกรุงศรีอยุธยาเป็นวัดประจำรัชกาล และเป็นที่ประสิทธิประสาทวิชาการ พิชัยสงคราม ตลอดจนสมัยกรุงศรีอยุธยาด้วย

วัดใหญ่ชัยมงคล สร้างนอกเมืองด้านตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อถวายพระคณะสงฆ์ที่ออกไปศึกษาคัมภีร์จากประเทศลังกาในสำนักพระวันรัต ที่เรียกว่า คณะป่าแก้ว คณะนี้ถือการบำเพ็ญวิปัสสนาเป็นสำคัญ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑) สมัยนี้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมากกว่าทุกรัชกาล พระองค์ทรงครองราชย์ยาวนานถึง ๔๐ ปี ทำให้ศาสนาเป็นปึกแผ่นมากทีเดียว ผลงานของพระองค์มีมากที่พระองค์ทำไว้ ถวายวังให้เป็นวัด

^{๑๕๖} เณริณ เขียนทองกลาง, เอกสารประกอบการบรรยายวิชาประวัติพระพุทธศาสนา ๒, (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒. (อัคราณา).

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงอุทิศที่พระราชวังเดิมสร้างวัดเป็นเขตพุทธาวาส เพื่อประกอบพิธีทางศาสนา ปัจจุบันเรียกว่า วัดพระศรีสรรเพชญ์ ทรงหล่อรูปพระโพธิสัตว์ ๕๐๐ ชาติ สร้างวัด เช่น วัดจุฬามณีที่พิษณุโลก และ บุรณะวัดต่าง ๆ เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุพรรณบุรี

เมื่อสมัยพระเจ้าสามพระยาส่งพระไปศึกษาที่ประเทศศรีลังกากลับมาตั้งนิกาย ลังกาวงศ์ใหม่ขึ้นผนวช ณ วัดจุฬามณี ซึ่งเวลานั้นพระองค์ครองราชย์มาแล้ว ๑๗ ปี มีวงศานุวงศ์ออกผนวชตามด้วย กำหนดประเพณีการบวชของเจ้านายให้พระโอรสบวช พระราชนัดดาบวช เพื่อศึกษาเล่าเรียนธรรม เมื่อสึกออกมาจะได้เป็นคนดี ช่วยบริหารประเทศต่อไป

วรรณคดีศาสนา เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๔ โปรดให้ประชุมสงฆ์นักปราชญ์ทั้งปวงแล้วช่วยกันแต่งมหาชาติคำหลวง เพื่อสวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟัง ในโอกาสสมำทำบุญ ชุมนุมในวัดซึ่งไม่มีวัตถุประสงค์ในการเทศน์

๒. อุดยาดอนที่ ๒ (พ.ศ. ๒๐๓๔-๒๑๗๓)

สมัยพระเจ้าทรงธรรม พระเจ้าทรงธรรมเป็นเจ้านายผู้ใหญ่พระนามว่า พระศรีสิงห์ ต่อมาออกผนวชจนได้เป็นพระราชาคณะตำแหน่งพระพิมลธรรม เป็นผู้รอบรู้พระไตรปิฎกต่อมามีลาผนวชเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๓ พระองค์ได้ให้ฉลองพระที่นั่งจอมทอง ๓ หลัง บอกบาฬีแก่ภิกษุสามเณรทุกวัน มีพระภิกษุ สามเณรจากอารามต่าง ๆ ไปเรียนเป็นจำนวนมาก ในสมัยนี้มีพระสงฆ์ไปศึกษาที่ประเทศศรีลังกากลับมาได้ทูลพระเจ้าทรงธรรมว่า พระลัทธิบอกว่าเขาสุวรรณบรรพตอยู่ในประเทศสยาม เมื่อทรงทราบเช่นนั้น พระองค์ก็ให้สืบเสาะหาจนมีนายพรานไปพบที่สระบุรี จึงทรงกราทูลให้ทรงทราบพระองค์เสด็จไปทอดพระเนตรแล้วทรงมีพระราชศรัทธา อุทิศที่ดินโดยรอบทิศละ ๑๐๐ โยชน์ ให้เป็นพุทธบูชาแล้วสถาปนามณฑลกรอบรอบพระพุทธรูปแล้วกำหนดให้มีประเพณีนมัสการพระพุทธรูปขึ้นในกลางเดือน ๓ และ ๔ ทุก ๆ ปี

๓. อุดยาดอนที่ ๓ (พ.ศ. ๒๑๗๓-๒๒๗๕)

รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีหลักฐานว่าประเพณีการบวชเรียนคงจะได้รับความนิยมมากปรากฏว่ามีผู้บวชได้รับพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์เป็นอย่างดี ทำให้คนหลบเลียงราชการบ้านเมืองไปบวชกันมาก ถึงกับต้องมีรับสั่งให้ออกหลวงสรรคักดีเป็นแม่กองประชุมสงฆ์สอบความรู้พระภิกษุสามเณร ผู้ที่หลบเลียบวช สอบได้ความชัดว่าไม่มีความรู้ด้านศาสนาถูกบังคับให้ลาสิกขาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่แสดงถึงการมีผู้บวชแล้วเป็นผู้พันราชภัย

ในยุคที่สามนี้โดยเฉพาะรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีการติดต่อค้าขายกับชาวยุโรปมาก นอกจากการค้าขายแล้ว ยังนำคริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ด้วย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระราชศรัทธามั่นในพระพุทธศาสนาแต่พระองค์ยังให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสมบูรณ์ในตัวอยู่แล้ว ยังทรงอุปถัมภ์ศาสนาอื่น ๆ เหมือนสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช โดยเฉพาะคริสต์ศาสนาที่มากับชาวตะวันตก โดยสร้างวัดเซนต์โยเซฟ ที่สถิตของสังฆนายกที่อยุธยาและสร้างวัดเซนต์เปาโลที่ลพบุรี และตะนาวศรีซึ่งมีการติดต่อสัมพันธ์ไม่ตรีแน่นแฟ้นแบบพิเศษกัน พระเจ้าหลุยส์แห่งฝรั่งเศส

พระเจ้าหลุยส์และพวกบาทหลวงคิดว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเลื่อมใสศรัทธาในคริสต์ศาสนา พระเจ้าหลุยส์ได้ส่งเอกอัครราชทูตมาเจริญพระราชไมตรีและให้ทูตเชิญเข้ารีตพระองค์ทรงผ่อนผันโดยพระปรีชาญาณว่า หากพระผู้เป็นเจ้าของพระทัยให้พระองค์เข้ารีตเมื่อใดก็จะตั้งใจให้เข้ารีตเมื่อนั้น นับว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับการพระศาสนาอย่างหนึ่ง ถ้าพระองค์ตรัสตอบว่าตกลงปัจจุบันพระพุทธศาสนาจะเสื่อมไปเกือบหมดแน่นอน^{๑๕๗}

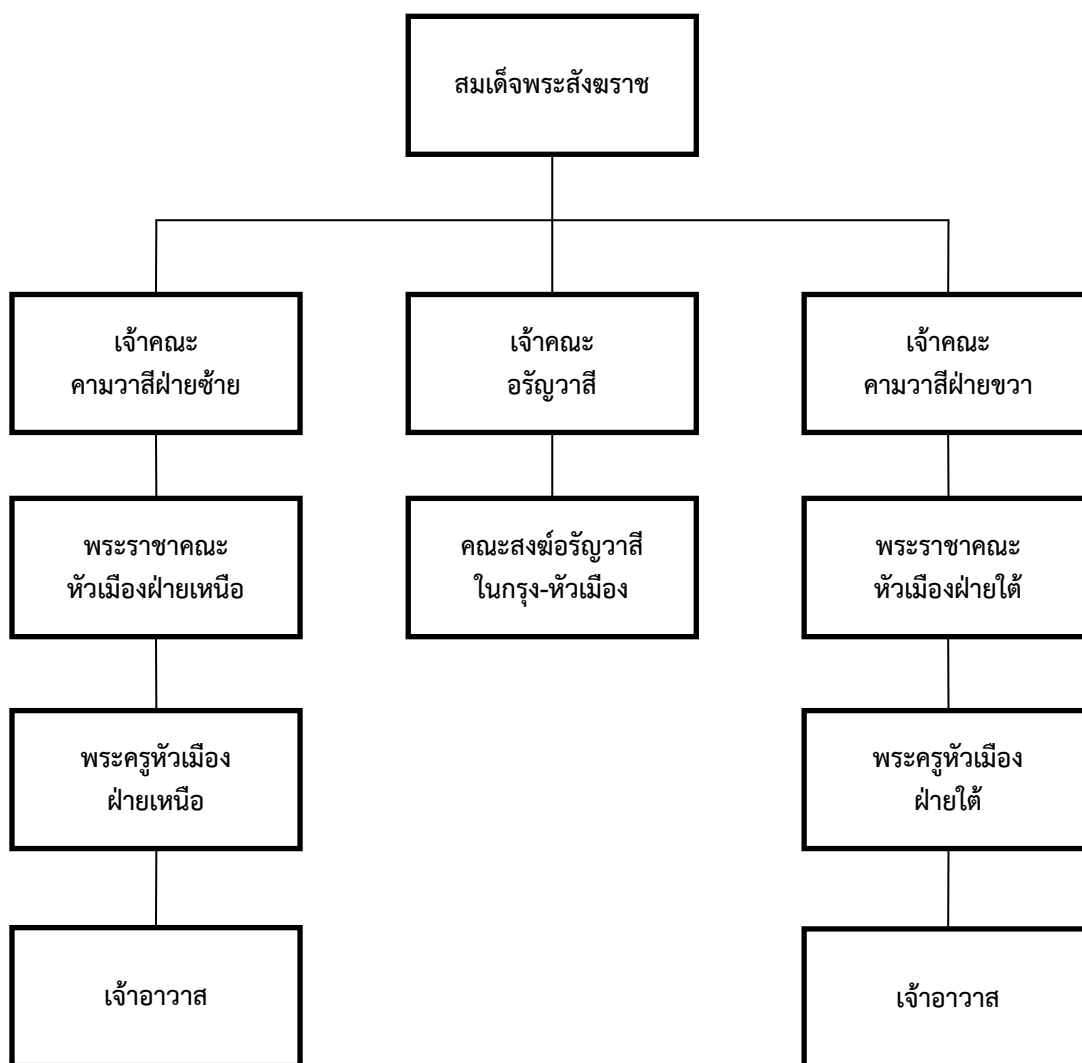
๔. ยุทธยาตอนที่ ๔ (พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๑๐)

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงมีประเพณีการบวชเรียน พวกขุนนางจะมีบรรดาศักดิ์ จะต้องผ่านการบวชเรียนก่อน และมีวรรณคดีเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะวรรณคดีทางด้านศาสนา เช่น นันทโศภนสูตร พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์ และพระราชปุจฉาถามคณะสงฆ์ ในสมัยนี้ประเทศลังกาศาสนวงศ์ได้เสื่อมสูญไป มีพระภิกษุจะประกอบพิธีอุปสมบทพระเจ้ากิตติสิริราชสิงหะจึงได้ส่งคณะทูตมาขึ้น พ.ศ. ๒๒๙๓ เพื่อขอคณะสงฆ์ไทยไปให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรที่ลังกา คณะสงฆ์ไทยมีพระอุบาลีเป็นหัวหน้า ได้เดินทางไปใน พ.ศ. ๒๒๙๖ และพำนักอยู่ที่วัดบุพพาราม เมืองแคนดี ประกอบพิธีผูกพัณธสีมา ทำอุปสมบทรวมให้แก่กุลบุตรชาวลังกาจึงทำให้เกิดนิกายอุบาลีวงศ์หรือสยามวงศ์ในลังกาตั้งแต่นั้นมา

ในตอนปลายสมัยนี้จนถึงสมัยของพระเจ้าเอกทัศปรากฏว่า ประชาชนมีความเชื่อในไสยกลางของขลังคาถาอาคม เวทย์มนต์คาถา หรือไสยศาสตร์มากเนื่องจากสงครามรบพุ่งกับพม่า บ้านเมืองไม่สงบเพราะความอ่อนแอของผู้ปกครองบ้านเมืองก็ได้ จึงเป็นเหตุให้เสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๓๑๗^{๑๕๘}

^{๑๕๗} ศาตราจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๑๘-๒๑๙.

^{๑๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๐.

ภาพที่ ๒.๘ การปกครองคณะสงฆ์สมัยอยุธยา^{๑๕๙}

คณะสงฆ์ในสมัยอยุธยาจึงแบ่งออกเป็น ๓ คณะ คือ คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ซึ่งหมายถึง คณะสงฆ์เดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คณะคามวาสีฝ่ายขวา หมายถึง คณะสงฆ์ที่ไปขอแปลง นิกายมาจากลังกาซึ่งเป็นคณะใหม่ที่ประชาชนในกรุงศรีอยุธยารู้จักกันโดยทั่วไปว่า คณะป่าแก้ว คณะสงฆ์ทั้ง ๒ คณะนี้ มุ่งเน้นการศึกษาคัมภีร์ คือ การศึกษาพระไตรปิฎกหรือศึกษาคัมภีร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาให้แตกฉาน และ คณะอรัญวาสี หมายถึง คณะสงฆ์เดิมที่สืบทอดมาจาก คณะสงฆ์ลังกาวงศ์สมัยสุโขทัย เรียกว่าพระสายวิปัสสนาธุระ หรือพระป่า ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลัก

^{๑๕๙} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๐.

รูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาเจ้าคณะใหญ่รูปใดรูปหนึ่งเป็น สมเด็จพระสังฆราช เพื่อทำหน้าที่เป็นประมุขสงฆ์ และมีเจ้าคณะใหญ่ ๓ รูป คือ คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คณะอรัญวาสี และคณะคามวาสีฝ่ายขวา หรือคณะป่าแก้ว โดยแบ่งรูปแบบการปกครองให้เจ้าคณะใหญ่คามวาสีฝ่ายซ้าย ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ตามหัวเมืองฝ่ายเหนือ เจ้าคณะใหญ่คามวาสีฝ่ายขวา ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายใต้ และเจ้าคณะใหญ่อรัญวาสี ดูแลปกครองคณะสงฆ์อรัญวาสีทั้งในหัวเมืองฝ่ายเหนือและหัวเมืองฝ่ายใต้ โดยทั้งหมดขึ้นตรงต่อสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ลำดับการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประมุขสูงสุด รองลงมาคือเจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๓ คณะ พระราชาคณะรองจากเจ้าคณะใหญ่ พระครู และเจ้าอาวาส ปกครองลดหลั่นกันมา^{๑๖๐}

ค. สมัยธนบุรี

สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕) เป็นเมืองหลวงได้ ๑๕ ปี สมเด็จพระเจ้าตากสินกั ทรงเอาพระทัยใส่ในเรื่องศาสนามาก ถึงแม้ว่าจะทรงเหน็ดเหนื่อยยิ่งกว่ากษัตริย์พระองค์ใดก็ตาม ถึงกระนั้นก็นำสรรเสริญน้ำพระทัยของพระองค์ที่ไม่ทอดทิ้งภารกิจทางด้านศาสนา คราใดเมื่อมีเวลาว่าง พระองค์จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาตามที่พระราชกรณียกิจของพระองค์พอสรุปได้ดังนี้

จัดสังฆมณฑล (พ.ศ. ๒๓๑๑) ทรงพิจารณาว่าศาสนาจะรุ่งเรืองต้องอาศัยพุทธบริษัททั้ง ๔ เวลานั้นพระสงฆ์แตกแยกและบกพร่องต่อหน้าที่บ้างในด้านพระวินัยบ้างไม่มีพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิ คอยแนะนำจึงโปรดให้มีการประชุมพระเถระทั้งหลายเท่าที่มีอยู่ในราชอาณาจักร ณ วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตาราม) เลือกตั้งพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิพรรษาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชและเถรานุเถระตามลำดับ แล้วโปรดให้ไปอยู่ตามอารามต่าง ๆ คอยสั่งสอนคัมภีร์และวิปัสสนาธุระ

ทรงบูรณะพระอารามต่าง ๆ ทั้งสร้างอุโบสถ วิหาร เสนาสนะในพระอารามต่าง ๆ ประมาณกว่า ๒๐๐ หลัง และให้ภิกษุสงฆ์ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยขัดข้องประการใดขอให้บอกโยมโยมจะจัดให้ตามต้องการบำรุงการเล่าเรียนพระไตรปิฎก พระภิกษุสามเณรรูปใดบอกธรรมบาลีได้มากก็โปรดถวายผ้าไตรจีวรและจตุปัจจัยแก่พระเถระที่สอบได้

บำรุงศาสนาเมืองนครศรีธรรมราช หลังปราบเจ้านครศรีธรรมราชแล้ว โปรดให้นิมนต์พระเถระ ทั้งในกรุงนอกกรุงมารับข่าวสารรูปละ ๑ ถูง ปัจจัยรูปละบาท รูปใดมีจีวรเก่าก็จัดถวาย และแจกทานแก่คนยากจนคนละ ๑ สลึง ทุกวันอุโบสถ หากกลับได้อารธนาณิมนต์อาจารย์ศรีเข้ามากรุงธนบุรีด้วยและตั้งให้สมเด็จพระสังฆราชประจำ ณ วัดบางหว้าใหญ่

รวบรวมพระไตรปิฎก หลังกรุงศรีอยุธยาแตกบ้านเมืองถูกเผาทำลายวัดวาอารามถูกเผา พระไตรปิฎกถูกไฟไหม้สูญหายไปด้วย จึงได้รวบรวมคัมภีร์ต่าง ๆ ตามหัวเมืองมาชำระ แต่ยังไม่เสร็จก็สวรรคตเสียก่อน

^{๑๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘-๑๙.

ชำระพระอลัชชี เมื่อครั้งไปปราบพระเจ้าฝางที่อุตรดิตถ์ (เป็นพระตั้งตนเป็นกษัตริย์) จึงประกาศให้สงฆ์มาสารภาพผิด แล้วให้สึกออกไปรับราชการ ถ้าไม่รับผิดจะต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ คือให้ดำน้ำต่อหน้าพระที่นั่ง ถ้าชนะก็ทรงตั้งเป็นอธิการ ถ้าแพ้ให้สึกออกมาสักขีมือใช้ในราชการจหนัก ถ้าผิดมากก็ให้ประหารชีวิต

รูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี ภายหลังจากที่พระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ทรงกอบกู้เอกราชได้แล้ว พระองค์ทรงทำการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการยึดถือเอารูปแบบของพระพุทธศาสนาตามแบบสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช จะเห็นได้หลังจากที่พระองค์ทรงกอบกู้เอกราชได้แล้ว พระองค์ทรงโปรดให้มีการนิมนต์พระภิกษุต่างถิ่นที่มีความรู้ความสามารถมาพำนักในกรุงธนบุรี เมื่อได้พระภิกษุที่ต้องการแล้วพระองค์ทรงสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช คณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรีมีทั้งหมด ๓ คณะ เช่นเดียวกับกับสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คณะอรัญวาสี และคณะคามวาสีฝ่ายขวา^{๑๖๑}

ค. สมัยรัตนโกสินทร์

โครงสร้างการบริหารและการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยธนบุรีถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ ยังคงถือตามแบบอย่างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยอยุธยา สิ่งที่พิเศษควรกล่าวถึงคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงตรากฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์เป็นครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ กฎหมายคณะสงฆ์ในรัชกาลที่ ๑ นี้มีจำนวน ๑๐ ฉบับ วัตถุประสงค์ของการออกกฎหมายนี้เพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ให้ปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัย ไม่มีกฎหมายฉบับใดกล่าวพาดพิงถึงการจัดโครงสร้างการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์

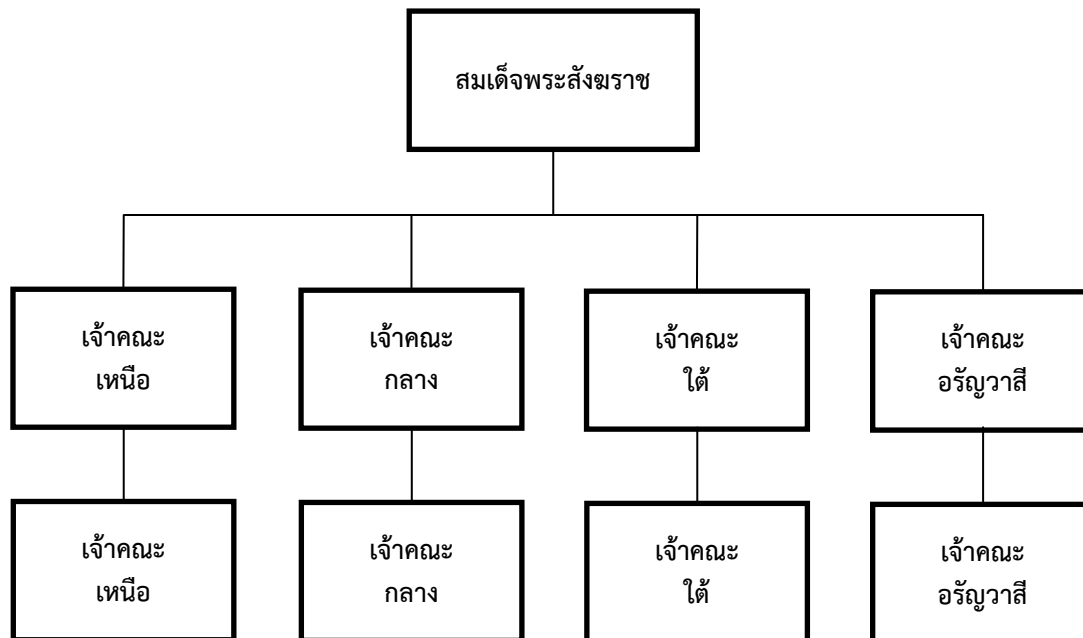
การออกกฎหมายในสมัยนั้นแตกต่างจากวิธีปฏิบัติในปัจจุบัน พระดำรัสของรัชกาลที่ ๑ ถือเป็นกฎหมายใช้บังคับได้ทันที กฎหมายคณะสงฆ์ที่ทรงตราบังคับใช้ไม่มีมาตรา ไม่มีบทหรือตอนเป็นแต่ข้อรับสั่งห้ามพระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นเช่นนี้ ขอให้ดูตัวอย่างกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับที่ ๖ ซึ่งประกาศใช้ใน พ.ศ. ๒๓๒๖ มีข้อความตอนหนึ่งว่า ห้ามมิให้ภิกษุสามเณรสงเคราะห์ฆราวาสให้ผลไม้ ใบไม้ ดอกไม้ เป็นต้น อย่าให้ผสมผสาน ขอกกล่าวปาวร้องเรียไรสิ่งของอันเป็นของฆราวาสอันมิใช่ญาติ และห้ามอย่าให้เป็นเหตุใช้สอยชาวสาสน์ และห้ามบรรดาการทั้งปวงอันผิดจากพระปาฏิโมกข์สังวรวินัย

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยในโครงสร้างการปกครองสงฆ์ กล่าวคือ ในโครงสร้างเดิมที่ถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คณะสงฆ์แบ่งการปกครองออกเป็น ๓ คณะ คือ คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย (ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคเหนือ) คณะอรัญวาสี (ปกครองพระนักปฏิบัติธรรมที่วราขอาณาจักร) และคณะคามวาสีฝ่ายขวา (ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคใต้)

^{๑๖๑} ศนาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๒๐-๒๒๑.

การเปลี่ยนแปลงประการแรกในสมัยรัชกาลที่ ๓ ก็คือเปลี่ยนชื่อเรียกคณะคามวาสีฝ่ายซ้ายซึ่งรับผิดชอบในกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองภาคเหนือเป็น คณะเหนือ และ เปลี่ยนชื่อเรียกคณะคามวาสีฝ่ายขวาซึ่งรับผิดชอบกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองภาคใต้เป็น คณะใต้ การเปลี่ยนแปลงประการต่อมาก็คือ มีการรวมพระอารามหลวงและวัดราษฎร์บางส่วนในกรุงเทพมหานครเข้าด้วยกัน แล้วตั้งเป็นคณะใหม่ เรียกว่า คณะกลาง ดังนั้นการปกครองคณะสงฆ์ในรัชกาลที่ ๓ จึงแบ่งการปกครองออกเป็น ๔ คณะ คือ คณะเหนือ (เดิมคือคามวาสีฝ่ายซ้าย) คณะใต้ (เดิมคามวาสีฝ่ายขวา) คณะกลาง (เพิ่มเข้ามาใหม่) และคณะอรัญวาสี และด้วยเหตุที่มีคณะสงฆ์เพิ่มขึ้น ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ผู้บังคับบัญชาคณะทั้ง ๔ จึงเพิ่มขึ้นเป็น ๔ ตำแหน่ง เจ้าคณะใหญ่แต่ละรูปมีอำนาจการปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในคณะของตน อย่างไรก็ตาม เจ้าคณะใหญ่ทุกรูปต้องขึ้นตรงต่อสมเด็จพระสังฆราชผู้เป็นประมุขสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร คณะสงฆ์จึงยังคงมีเอกภาพเพราะรวมกันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชองค์เดียวกัน

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ คณะอรัญวาสีมีเพียงตำแหน่งเจ้าคณะโดยไม่มีวัดในการปกครองบังคับบัญชา ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ยุบคณะอรัญวาสี คงไว้แต่ตำแหน่งเจ้าคณะ คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ และสมัยนี้มีนิกายสงฆ์ใหม่ชื่อว่า ธรรมยุติกนิกาย ถือกำเนิดขึ้นมาและพยายามแยกคณะเป็นอิสระจากคณะทั้ง ๔ แต่กระนั้นก็ดี คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายยังรวมอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าคณะกลางตลอดสมัยรัชกาลที่ ๓ จนถึงรัชกาลที่ ๔^{๑๖๒}

ภาพที่ ๒.๙ การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๑-๓^{๑๖๓}

^{๑๖๒} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๓-๒๔.

^{๑๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ยังคงเหมือนเดิม สิ่งที่เปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างก็คือการเจริญเติบโตของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายที่มีอิสระในการบริหารกิจการคณะของตน เจ้าคณะธรรมยุตในสมัยนั้นคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ สมัยดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ กรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธ์ มีตำแหน่งเป็นรองเจ้าคณะกลางก็จริงแต่มีสิทธิ์ขาดในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายโดยปราศจากการแทรกแซงของเจ้าคณะกลางในสมัยนั้นอันได้แก่ สมเด็จพระยาปรมาทิตยชิโนรส

การจัดโครงสร้างการบริหารและองค์กรการปกครองคณะสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว^{๑๖๔} ทรงโปรดให้มีการปฏิรูประบบราชการทั้งด้าน โครงสร้างและการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อรวบอำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง สำหรับเสริมสร้างเอกภาพของชาติเอาไว้ต่อต้านภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก

รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิรูปการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ควบคู่ไปกับการปฏิรูปในฝ่ายบ้านเมือง ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างเอกภาพขึ้นภายในคณะสงฆ์ทั้งในด้านการบริหาร การศึกษา การปฏิบัติ และการเผยแผ่ธรรม รูปแบบแห่งการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ คือ การตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะเป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดโครงสร้างการบริหารและการจัดการองค์กรไว้อย่างเป็นระบบ นับเป็นครั้งแรกในประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย ที่มีกฎหมายกำหนดระบอบการปกครองคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลบังคับใช้เรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ เหตุผลสำคัญประการหนึ่งในการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ก็คือความจำเป็นที่รัฐบาลต้องอาศัยคณะสงฆ์โดยเฉพาะคณะสงฆ์ในต่างจังหวัดให้ช่วยกิจการการศึกษาของชาติ ตามโครงการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย

การที่พระสงฆ์จะสามารถสนองความต้องการของรัฐบาลในเรื่องนี้ได้จะต้องปฏิรูปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และจัดการให้พระสงฆ์ในต่างจังหวัดอยู่ภายใต้ระบบบริหารเดียวกันเสียก่อน เหตุผลข้อนี้ปรากฏอยู่ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

^{๑๖๔} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้น รัชกาลที่ ๕ ครองราชย์ในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ ขณะนั้นพระองค์มีพระชนมายุเพียง ๑๕ พรรษาเท่านั้น จึงต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ถึง ๕ ปี ครั้น พ.ศ. ๒๔๑๖ เมื่อมีพระชนมายุครบ ๒๐ พรรษา พระองค์ได้มีพระราชโองการประกาศขอลาผนวชต่อที่ประชุมว่าพระองค์มีพระชนมายุครบถ้วน ๒๐ ปีบริบูรณ์ ควรจะได้อุปสมบทเพื่อเป็นการสนองพระเดชพระคุณให้สมพระราชประสงค์ในสมเด็จพระบรมชนกนาถ ดังนั้น พระองค์จึงเสด็จออกผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๖ ตูรายละเอียดใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ประวัติพระพุทธศาสนา**, หน้า ๒๒๓.

ด้วยเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๗ ได้โปรดให้พระราชอาณัติหลายรูปออกไปจัดการศึกษาตามอารามในหัวเมือง และได้ทรงอาราธนาพระเจ้านั่งยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสที่สมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่ ให้ทรงรับการธุระดำเนินการนั้นในฝ่ายสมณะ และได้โปรดให้พระเจ้านั่งยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงรับหน้าที่อุดหนุนการนั้นในส่วนหน้าที่เจ้าพนักงานฝ่ายฆราวาส ความแจ่มอยู่ในประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง ซึ่งได้ออกเมื่อ ณ วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๗ นั้นแล้ว พระสงฆ์เถรานุเถระและเจ้าพนักงานในฝ่ายฆราวาสได้ช่วยกันจัดและอำนวยความสะดวกตามพระราชดำริ ด้วยความสามารถและอุตสาหะอันเป็นที่พอพระราชหฤทัย ได้เห็นผลความสำเร็จในการเล่าเรียนตลอดจนความเรียบร้อยในการปกครองสังฆมณฑลขึ้นโดยลำดับ บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่าถึงเวลาอันสมควรจะตั้งเป็นแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์ให้มั่นคงเรียบร้อยแล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนมิถุนายน ร.ศ. ๑๒๑ ความแจ่มอยู่ในพระราชบัญญัตินั้นแล้ว

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ พอประมวลสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง หมายถึง การดูแลกิจการคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรเป็นอำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์และมหาเถรสมาคมตามมาตรา ๔ ที่บัญญัติไว้ให้เจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง และเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย กับพระราชอาณัติที่เป็นรองเจ้าคณะทั้ง ๔ คณะ ทั้งหมด ๘ รูป เป็นมหาเถรสมาคม มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาในการพระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์แด่พระมหากษัตริย์ การประชุมวินิจฉัยคดีในที่ประชุมมหาเถรสมาคมตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไปให้ถือเป็นสิทธิขาด ผู้ใดจะอุทธรณ์หรือโต้แย้งต่อไปอีกไม่ได้

พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้กล่าวถึงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้เพราะในเวลาที่ยตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลงภายหลังการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) ใน พ.ศ. ๒๔๔๒ นับแต่นั้นมาจนสิ้นรัชกาลที่ ๕ ไม่มีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชอีกเลย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงนิพนธ์ถึงเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ว่า ในเวลานี้ตั้งแต่พระราชบัญญัตินี้วางสมเด็จพระมหาสมณะหรือสมเด็จพระสังฆราช มีแต่เจ้าคณะใหญ่ ๔ รูป เจ้าคณะรอง ๔ รูป คณะใหญ่ทั้ง ๔ นั้นต่างมิได้ขึ้นแก่กัน เมื่อมีกิจอันจะพึงทำร่วมกัน เสนาบดีกระทรวงธรรมการรับพระบรมราชโองการสั่งเจ้าคณะ รูปใดมีสมณศักดิ์สูงเสนาบดีก็พูดทางเจ้าคณะรูปนั้นๆ เป็นการก (กรรมกร) ในการประชุมในครั้งนั้น ข้าพเจ้าเป็นการก

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ พระมหากษัตริย์ในฐานะเอกอัครศาสนูปถัมภก ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชด้วย โดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่คล้ายกับคณะเสนาบดีที่ทรงปรึกษาฝ่ายการพระศาสนา เสนาบดีกระทรวงธรรมการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานระหว่างพระมหากษัตริย์กับมหาเถรสมาคม

๒. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ คือ การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคควบขนานไปกับการบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาค กล่าวคือ มีการแบ่งส่วนการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็นสังฆมณฑล มีเจ้าคณะมณฑลที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากพระราชอาณัติเป็นผู้ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในสังฆมณฑลนั้น เจ้าคณะมณฑลนี้เทียบได้กับข้าหลวงเทศาภิบาล ผู้ทำหน้าที่ปกครองประชาชนและบริหารราชการแผ่นดินในมณฑลของฝ่ายบ้านเมือง รองจากเจ้าคณะมณฑลลงมามีเจ้าคณะเมืองหรือจังหวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง รองจากเจ้าคณะเมืองก็คือ เจ้าคณะแขวงหรืออำเภอ เป็นผู้ปกครองเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ มีข้อควรสังเกตว่า ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ มาตรา ๔ กล่าวถึงเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต อันแสดงว่าคณะธรรมยุตซึ่งเคยขึ้นอยู่กับคณะกลางของฝ่ายมหานิกายในรัชกาลที่ ๔ ได้แยกเป็นคณะอิสระโดยมีเจ้าคณะใหญ่ปกครองกันเอง เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายมหานิกายไม่มีอำนาจบังคับบัญชาวัดที่สังกัดคณะธรรมยุต เพราะมาตรา ๓ บัญญัติว่า พระราชบัญญัตินี้ไม่เกี่ยวกับนิกายสงฆ์ กิจและลัทธิเฉพาะในนิกายนั้นๆ ซึ่งเจ้าคณะหรือสังฆนายกในนิกายนั้นได้เคยมีอำนาจว่ากล่าวบังคับมาแต่ก่อนประการใด ก็ให้คงเป็นไปตามเคยทุกประการ^{๑๖๕}

สมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว^{๑๖๖} รัชกาลที่ ๖ พระมหากษัตริย์มิได้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เพราะมีการสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสให้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาการคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร ใน พ.ศ. ๒๔๕๓ เมื่อได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณขึ้นแล้วเช่นนี้ มหาเถรสมาคมซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ตามความในมาตรา ๔ จึงเป็นอันงดไปโดยนิตินัย ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงอธิบายเป็นเชิงอรรถแห่งมาตรา ๔ พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๔ มีความว่า ในแผ่นดินปัจจุบัน โปรดให้ข้าพเจ้าเป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์ได้ทั่วไป การประชุมตามพระราชบัญญัตินี้ก็ชื่อว่าเป็นอันงดชั่วคราวโดยนัย หรือกล่าวอีกโวหารหนึ่งว่า ยังไม่ถึงคราวเรียกประชุมตามพระราชบัญญัติ ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้ายังบัญชาการอยู่ ข้าพเจ้าปรารถนาจะให้มหาเถรสมาคมคงมีขึ้นอยู่ด้วยประการหนึ่ง จึงคงเรียกประชุมและบัญชากิจการอันจะพึงทำการสงฆ์ในที่ประชุมนั้น ข้อความนี้แสดงว่า อำนาจหน้าที่บัญชาการของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เป็นไปอย่างกว้างขวาง เพราะทรงบัญชาการคณะสงฆ์ได้โดยลำพังพระองค์เอง ส่วนมหาเถรสมาคมที่ยังคงหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ต่อมาอีกนั้น ก็เป็นไปตามพระประสงค์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เท่านั้น มิใช่เป็นข้อผูกพันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติแต่อย่างใด

^{๑๖๕} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๓๔-๓๗.

^{๑๖๖} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า พระองค์เสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงมีพระปรีชาปราดเปรื่องในด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาหลายด้าน ดุราลัยละเอียดใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๒๔.

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ และต้นรัชกาลที่ ๘ การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามแบบอย่างนี้ นั่นก็คือ สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพัง โดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่เป็นกรรมการที่ปรึกษา จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔^{๑๖๗}

ภาพที่ ๒.๑๐ การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๖-๗^{๑๖๘}

^{๑๖๗} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๓๓.

^{๑๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๘ ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยด้านนิติบัญญัติทางรัฐสภา ทรงใช้อำนาจอธิปไตยด้านการบริหารทางคณะรัฐมนตรี และการใช้อำนาจอธิปไตยด้านตุลาการทางศาล การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรครั้งนี้เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดองค์กรปกครองคณะสงฆ์

เนื่องจากคณะรัฐบาลในสมัยนั้นต้องการสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเห็นความจำเป็นที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ให้มีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยด้วย รัฐบาลจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร พระราชบัญญัตินี้ถือเป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ฉบับใหม่ ที่ออกมาแทนที่พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ให้ประชาชนทราบ ดังปรากฏมีความตอนหนึ่งว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์นี้ได้รับความเห็นชอบของคณะสงฆ์ และได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วโดยราบรื่นความสำคัญในพระราชบัญญัติก็คือ ได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อนุโลมระบอบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

ตามความแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชผู้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก แต่สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองไม่ได้ พระองค์ทรงบัญญัติสังฆานัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรี และทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร

อำนาจการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ถูกแบ่งเป็น ๓ ฝ่าย เพื่อการถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง อำนาจทั้งสามนั้น คือ อำนาจนิติบัญญัติที่เรียกว่าสังฆานัติ อำนาจบริหารการคณะสงฆ์และอำนาจตุลาการหรือที่เรียกว่าอำนาจวินิจฉัยอธิกรณ์องค์กรผู้ใช้อำนาจทั้งสามโดยตรง ได้แก่

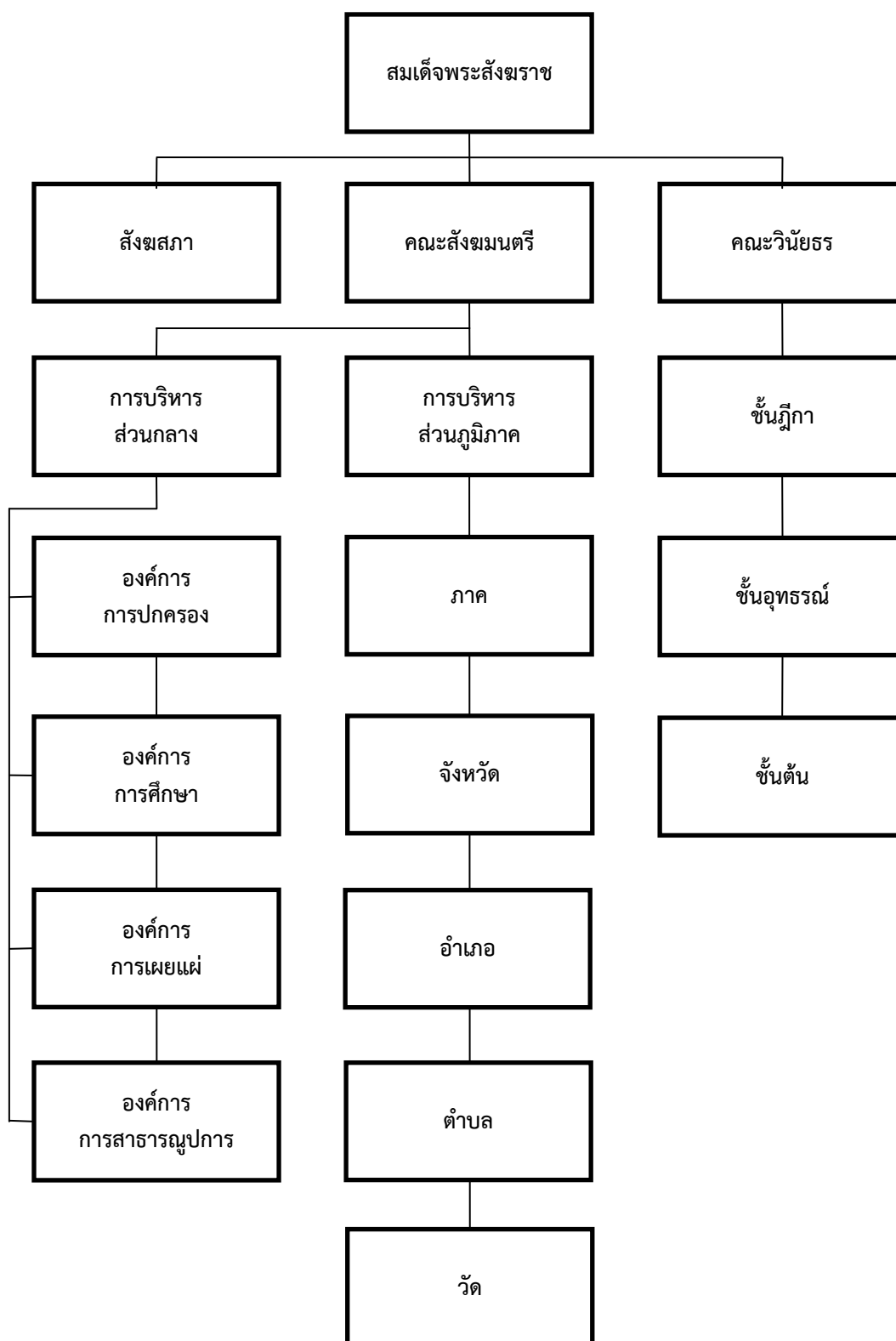
๑. สังฆสภา สังฆสภาเทียบได้กับรัฐสภาของฝ่ายบ้านเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบัญญัติสังฆานัติหรือกฎระเบียบสำหรับการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ สังฆสภาประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน ๔๕ รูป อันได้มาจากพระเถระที่มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นธรรมขึ้นไป, พระคณาจารย์เอก และพระเปรียญเอก

๒. คณะสังฆมนตรี คณะสังฆมนตรีเทียบได้กับคณะรัฐมนตรีของฝ่ายอาณาจักร คือทำหน้าที่เป็นคณะรัฐบาลบริหารกิจการคณะสงฆ์ คณะสังฆมนตรีประกอบด้วยสังฆนายก และสังฆมนตรีอื่นไม่เกิน ๙ รูป คณะสังฆมนตรีแบ่งงานภายใต้ความรับผิดชอบออกเป็น ๔ องค์กร อันเทียบได้กับกระทรวง แต่ละองค์กรมีสังฆมนตรีว่าการและสังฆมนตรีช่วยว่าการเป็นผู้ปกครองดูแลรับผิดชอบองค์กรทั้งสิ้น ได้แก่ องค์กรปกครอง องค์กรศึกษา องค์กรเผยแผ่ และองค์กรสาธารณูปการ

การปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามสังฆานัติที่กำหนดให้ มีตำแหน่งเจ้าคณะตรวจการภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ปกครองบังคับบัญชาตลอดหลั่นกันไปตามลำดับ

๓. คณะวินัยธร คือ ศาลของพระสงฆ์นั่นเอง มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคดีความหรือ อธิกรณ์ ดีความกฎหมาย สังฆานัติและระเบียบคณะสงฆ์ต่าง ๆ คณะวินัยธรแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ขั้นต้น ขั้นอุทธรณ์ ขั้นฎีกา^{๑๖๙}

^{๑๖๙} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ไม่กล่าวถึงนิกาย แต่เมื่อใช้กับคณะสงฆ์ก็ไม่สามารถรวมกันได้ ดูรายละเอียดใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๒๕.

ภาพที่ ๒.๑๑ การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๕^{๑๗๐}

^{๑๗๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๕.

แม้ว่าคณะสงฆ์จะมีรูปแบบการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์เป็นประชาธิปไตย แต่ก็ใช้ว่าคณะสงฆ์จะดำเนินการปกครองตนเองได้อย่างอิสระปราศจากการแทรกแซงและการควบคุมของรัฐ ความสัมพันธ์กับฝ่ายบ้านเมืองยังคงมีอยู่โดยที่พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะสังฆมนตรี ประธานและรองประธานสังฆสภา โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการลงนามรับสนองพระบัญชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการในฐานะผู้รักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติมีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ นอกจากนี้ยังมีอำนาจกำหนดวันเปิดประชุมสังฆสภาและเสนอเรียกประชุมสังฆสภาสมัยวิสามัญ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้ยกเลิกมหาเถรสมาคม อันประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ รูป และรองเจ้าคณะใหญ่ ๔ รูป ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ซึ่งรวมถึงเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกายจึงไม่มีกฎหมายรองรับ วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อรวมคณะสงฆ์มหานิกายและคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายเข้าด้วยกัน ภายในเวลา ๘ ปี นับแต่วันประกาศใช้ ดังที่บัญญัติไว้ในบทเฉพาะกาล มาตรา ๖๐ ว่า “ก่อนที่จะสังคายนาพระธรรมวินัยให้ครบถ้วน แต่อย่างช้า ต้องไม่เกินแปดปีนับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ห้ามมิให้ออกสังฆานัติ กติกาสงฆ์ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช กฎกระทรวงหรือระเบียบใดที่จะบังคับให้ต้องเปลี่ยนลัทธิอันได้นิยมนับถือและปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน การรวมนิกายสงฆ์ทั้งสองเข้าด้วยกันประสบความสำเร็จและความล้มเหลว และคณะสงฆ์นิกายทั้งสองได้แตกแยกกันมากขึ้น ดังมีผู้บันทึกไว้ว่า “ได้มีการตั้งกรรมการสังคายนาขึ้นคณะหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ เพื่อดำเนินการตามมาตรา ๖๐ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็เพื่อดำเนินการปรับปรุงรวม ๒ นิกายให้เข้าเป็นอันเดียวกัน ตามวัตถุประสงค์ของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์นั้น ปรากฏว่ากรรมการแต่ละนิกายได้มีความเห็นขัดแย้งกันเป็นอย่างมากไม่อาจตกลงกันได้ ยิ่งประชุมก็ยิ่งทวีความรุนแรงร้ายแรงจนถึงต่างเกิดความเบื่อหน่ายต้องหยุด เลิกกันไป อนึ่ง เมื่อได้มีสังฆสภาขึ้นแล้วในชั้นแรกได้มีสมาชิกไปเข้าประชุมทั้ง ๒ นิกายโดยมาก แต่ปรากฏว่าการประชุมเป็นไปในทางไม่สงบมากขึ้น ผู้น้อยได้โต้เถียงจะเอาชนะผู้ใหญ่และการโต้เถียงกันระหว่างนิกายทวีความรุนแรงร้ายแรงยิ่งขึ้น จนต่อมาพระผู้หนักในพระธรรมวินัยทั้ง ๒ นิกายเบื่อหน่ายและไม่ปรารถนาไปประชุมเพื่อโต้เถียงวิวาทกันเองจึงมีสมาชิกเข้าประชุมเป็นส่วนน้อย โดยเฉพาะพระเถระผู้ใหญ่ไม่เข้าประชุมเป็นส่วนมาก สังฆานัติโดยมากจึงเป็นไปตามความคิดเห็นของสมาชิกผู้น้อยหมู่หนึ่งโดยมากเป็นศิษย์และอยู่ในการปกครอง”

เพราะเหตุการณดังกล่าวมา ความพยายามเพื่อจะรวมนิกายสงฆ์ทั้งสองจึงไม่ประสบผลสำเร็จตลอดเวลา ๒๐ ปีที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีผลใช้บังคับมีแต่จะสร้างความแตกแยกในวงการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้นจนรัฐบาลสมัยนั้นเห็นว่าความแตกสามัคคีได้บั่นทอนประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และความแตกแยกนี้เกิดขึ้นเพราะมีการแบ่งแยกอำนาจการปกครองเพื่อถ่วงดุลกันตามระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลจึงถือเป็นความชอบธรรมในการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ และประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕^{๑๗๑}

^{๑๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๘.

ภาพที่ ๒.๑๒ การปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบัน^{๑๗๒}

^{๑๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช^{๑๗๓} ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี มีเจตนารมณ์ให้การปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของรัฐบาล ที่เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนด ให้มีการถ่วงดุลอำนาจ ดังนั้น คณะรัฐมนตรี จึงลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำ และยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ตามที่ระบุเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้ ว่า การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจการดำเนินการ ด้วยวัตถุประสงค์ เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบันและโดยระบบ เช่นว่า นั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ กิจสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจ กฎหมาย และพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา^{๑๗๔}

ต่อมา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีผลใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ๓๐ ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่ก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก เพราะโครงสร้างการบริหารและการปกครองยังอยู่เหมือนเดิม ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นผลมาจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่มีผลใช้บังคับมาอย่างยาวนาน ทำให้บทบัญญัติบาง มาตราต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเป็นการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จำนวน ๑๖ มาตรา และเพิ่มเติมจำนวน ๙ มาตรา สำหรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙ ตอนที่ ๑๖ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๓๕ โดยมี บัญญัติไว้ในตัวบทว่า คณะสงฆ์ทั้งหมดหรือพระภิกษุสามเณรทุกรูปต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน โดยไม่มีข้ออ้างหรือข้อยกเว้นใด ๆ ดังมีบัญญัติไว้ใน มาตรา ๒๐ ว่า คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครอง คณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม^{๑๗๕} กรณีไม่มีสมเด็จพระสังฆราช หรือไม่ประทับใน อาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์กำหนด ให้แต่งตั้งหรือเลือก สมเด็จพระราชาคณะเพียงรูปเดียวซึ่งปรากฏเหตุขัดข้องจนเกิดความไม่สงบเรียบร้อยในการปกครอง คณะสงฆ์ และวงการพุทธศาสนิกชน และอาจถึงขั้นนำไปสู่ความไม่ปลอดภัยสาธารณะ ซึ่งอาจเกิดขึ้น ได้จากความแตกแยกไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คณะสงฆ์ จึงกำหนดให้มีผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในรูปองค์คณะ เพื่อความสงบเรียบร้อยยิ่งขึ้นและสร้างสมานฉันท์เพิ่มขึ้นวิธีการหนึ่ง^{๑๗๖}

^{๑๗๓} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙ เสด็จออกผนวชขณะ ครองราชย์ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เป็นพระราชอุปัชฌาย์ มีสมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภณเถร) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ พระศาสนโสภณ (จวน อุฏฺฐายี) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ดูรายละเอียดใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *ประวัติพระพุทธศาสนา*, หน้า ๒๒๖.

^{๑๗๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*, หน้า ๕๑.

^{๑๗๕} กนก แสนประเสริฐ, *ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

^{๑๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์เป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ดังที่ตราไว้ในมาตรา ๒๐ ทวิ ว่า เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายอาณัติ^{๑๗๗}

กฎหมายอาณัติ ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วย ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ได้ ระบุให้เจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ผู้ปกครองใน ๕ เขตการปกครอง ดังนี้

เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ และภาค ๑๕

เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖ และ ภาค ๗

เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๘ ภาค ๙ ภาค ๑๐ ภาค ๑๑ และภาค ๑๒

เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ และภาค ๑๘

เจ้าคณะใหญ่หนธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาคทุกภาค^{๑๗๘}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ ที่ระบุไว้ในกฎหมายอาณัติ ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วย ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ มีดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาคหรือ มีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาส ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

^{๑๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

^{๑๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

เมื่อไม่มีเจ้าคณะใหญ่ หรือเจ้าคณะใหญ่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะใหญ่ เมื่อได้ปฏิบัติตามความตามวรรคต้นแล้ว ให้ดำเนินการเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ภายในเวลาไม่เกิน ๑ ปี ให้ผู้รักษาการเจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะใหญ่ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ ให้มีเลขานุการเจ้าคณะ ใหญ่ ๒ รูป

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๒๒ กำหนดให้ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้น และเมื่อมหาเถรสมาคมเห็นสมควรจะจัดให้มีรองเจ้าคณะเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะนั้น ๆ ก็ได้^{๑๗๙}

๑. เจ้าคณะภาค มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

๒. เจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

^{๑๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไป โดยความเรียบร้อย

ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

๓. เจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เหนือตน

ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง คำวินิจฉัย ชั้นเจ้าคณะตำบล

แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไป โดยความเรียบร้อย

ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

๔. เจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เหนือตน

ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้า อาวาส

แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขต ปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความ เรียบร้อย

ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๘๐}

^{๑๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐.

๕. เจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ ดังระบุไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ (หน้าที่) และมาตรา ๓๘ (อำนาจ) ดังนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล^{๑๘๑}

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิด คำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วย พระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๑๘๒}

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย สมัยรัชกาลที่ ๕ มีการตราพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะเป็นธรรมนูญ การปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดโครงสร้างการบริหารและการจัดการองค์กรไว้อย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรก และในสมัยรัชกาลที่ ๗ และต้นรัชกาลที่ ๘ การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามแบบอย่างนี้ นั่นก็คือ สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพัง โดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่เป็นกรรมการ ที่ปรึกษา จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งรัฐบาลโดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ได้ออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ถือเป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ ฉบับใหม่ที่ออกมาแทนที่พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และต่อมาเมื่อ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีผลใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ๓๐ ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่ก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก เพราะว่าโครงสร้างการบริหารและการปกครองยังอยู่เหมือนเดิม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้แบ่งเขตการปกครอง คณะสงฆ์เป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และกำหนดให้การ ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคมีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นตั้งแต่เจ้าคณะภาคลงมา

^{๑๘๑} พระวิสุทธิกัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^{๑๘๒} กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, หน้า ๙.

๒.๓ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ ๒๗ วัด^{๑๘๓} ดังนี้

วัดในอำเภอดำเนินสะดวก (มหานิกาย) ประกอบด้วย (๑) วัดโชติทายการาม โดยมี พระมหากษัตริย์ ๒๗ วัด^{๑๘๓} ดังนี้
 (๒) วัดพิทักษ์เทพาวาส โดยมี พระปลัดประชุม ฌานสมปนโน เป็นเจ้าอาวาส (๓) วัดสอนประดิษฐ์วราราม โดยมี พระครูสาทรสุตกิจ เป็นเจ้าอาวาส (๔) วัดปรกเจริญ โดยมี พระครูสุวัฒนศาสนกิจ เป็นเจ้าอาวาส (๕) วัดอุบลวรรณาราม โดยมี พระครูสถิตบุญญาภิราม เป็นเจ้าอาวาส (๖) วัดดำเนินสะดวก โดยมี พระวันต์ วรลาภ เป็นเจ้าอาวาส (๗) วัดบัวงาม โดยมี พระครูวิบูลพัฒนานุกิจ เป็นเจ้าอาวาส (๘) วัดปราสาทสิทธิ์ โดยมี พระครูประภัสสรวรคุณ เป็นเจ้าอาวาส (๙) วัดตาลเรียง โดยมี พระครูวิสุทธิปัญญาวัฒน์ เป็นเจ้าอาวาส (๑๐) วัดเวฬุวนาราม โดยมี พระมหาคำพันธ์ ฌนญโย เป็นเจ้าอาวาส (๑๑) วัดดอนคลัง โดยมี พระปลัดภูมิวิรัช โชติปัญโญ เป็นเจ้าอาวาส (๑๒) วัดอมรญาติสมาคม โดยมี พระครูอมรวรวิสุทธิธารณ เป็นเจ้าอาวาส (๑๓) วัดราษฎร์เจริญธรรม โดยมี พระครูพิมพ์ปริยัติกิจ เป็นเจ้าอาวาส (๑๔) วัดคูหาสวรรค์ โดยมี พระครูปริยัติวิมล เป็นเจ้าอาวาส (๑๕) วัดสนามไชย โดยมี พระสมุห์ชูป ชวนธมโม เป็นเจ้าอาวาส (๑๖) วัดท่าเรือ โดยมี พระครูนิวิฐธรรมารณ เป็นเจ้าอาวาส (๑๗) วัดเนกขัมมาราม โดยมี พระครูไพศาลพัฒนารณ เป็นเจ้าอาวาส (๑๘) วัดตาลบำรุงกิจ โดยมี พระครูธรรมวรทัต เป็นเจ้าอาวาส (๑๙) วัดสีตาราม โดยมี พระครูสุทิวรคุณ เป็นเจ้าอาวาส (๒๐) วัดโคกหลวง โดยมี พระครูโสภณบุรารักษ์ เป็นเจ้าอาวาส (๒๑) วัดใหม่สี่หมื่น โดยมี พระปลัดญาณเดช จนทโสภณ เป็นเจ้าอาวาส (๒๒) วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม โดยมี พระปิฎกโกศล เป็นเจ้าอาวาส (๒๓) วัดหลักหรีตาราม โดยมี พระครูสิริวรรณวิวัฒน์ เป็นเจ้าอาวาส (๒๔) วัดโคกบำรุงราษฎร์ โดยมี พระครูธีรบุญญารณ เป็นเจ้าอาวาส (๒๕) วัดโคกดับเปิด โดยมี พระครูวิริยารักษ์ เป็นเจ้าอาวาส (๒๖) วัดขาวเหนือ โดยมี พระครูปลัดศุภชัย ขนดีโก เป็นเจ้าอาวาส และ (๒๗) วัดบ้านไร่ โดยมี พระมหามานิช คุณส่วโร เป็นเจ้าอาวาส และปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีพระภิกษุในสังกัดพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จำนวน ๕๕๘ รูป^{๑๘๔} (พระภิกษุที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ)

สรุปได้ว่า ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๐) เขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีพระมหากษัตริย์ ๒๗ วัด โชติปัญโญ วัดโชติทายการาม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ และมีวัดในปกครองจำนวน ๒๗ วัด และมีพระภิกษุ (พระภิกษุทั่วไปที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ) จำนวน ๕๕๘ รูป

^{๑๘๓} วิกิพีเดีย พจนานุกรมเสรี, รายชื่อวัดในจังหวัดราชบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อวัดในจังหวัดราชบุรี> [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

^{๑๘๔} สำนักงานเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก, สถิติภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ภาค ๑๕ พุทธศักราช ๒๕๖๑, (ราชบุรี: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๑), หน้า ๑-๕. (เอกสารอัดสำเนา).

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาล

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาล จากผลงานวิจัยที่หลากหลาย จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พระมหาชินวัฒน์ ธมฺมเสฏฺโฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม พบว่า (๑) ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (๓.๗๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน (๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่า มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยรวมไม่แตกต่างกัน และ (๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม พบว่าปัญหา อุปสรรค คือ บุคลากรบางส่วนยังไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อบัญญัติต่างๆได้อย่างเคร่งครัด บุคลากรบางส่วนยังขาดระเบียบวินัยในการปฏิบัติงานเห็นประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ข้อเสนอแนะคือผู้บริหารต้องนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานของเทศบาลไปในทิศทางเดียวกัน โดยยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายและหลักเกณฑ์ที่ขอบธรรม เทศบาลเมืองสามพราณควรสร้างทัศนคติทางด้านคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่บุคลากร ส่งเสริมให้บุคลากรเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรภายในองค์กรเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการพัฒนาการบริหารงานให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลโดยเฉพาะบุคลากรฝ่ายบริหารต้องเป็นผู้นำที่มีความรอบรู้และมีความซื่อสัตย์ สุจริต ยึดหลักความถูกต้องเป็นที่ตั้งเป็นธรรมกับประชาชนทุกชุมชนและมีความเสมอภาคต่อโครงการพัฒนา ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาดังกล่าวและมีส่วนร่วมทุกมิติครอบคลุมขอบเขตชัดเจนต่อการบริหารงานของเทศบาลทั้งระบบตามหลักธรรมาภิบาล จนนำภาคองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดแบบยั่งยืน^{๑๘๕}

^{๑๘๕} พระมหาชินวัฒน์ ธมฺมเสฏฺโฐ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก-ข.

พระมหาสมพงษ์ ขนุดตโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ด้านหลักคุณธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ ด้านหลักความโปร่งใส ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ด้านหลักการมีส่วนร่วม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ และด้านหลักความคุ้มค่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ (๒) ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มตัวอย่างต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (๓) การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวม พบว่า การรณรงค์ให้ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง สร้างสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ พัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป และ (๔) ข้อเสนอแนะ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบล ควรวางนโยบายในการบริหาร งานใช้หลักธรรมาภิบาลอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม, องค์การบริหารส่วนตำบล ควรวางนโยบายในการให้บริการแก่ประชาชนอย่างเสมอภาค, องค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีแผนปฏิบัติงานอย่างชัดเจนควบคู่ไปกับแผนงบประมาณประจำปี, องค์การบริหารส่วนตำบล ควรวางนโยบายโดยให้ประชาชนในตำบลได้มีส่วนร่วมให้มาก, องค์การบริหารส่วนตำบล ควรমনโยบายในการประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจนทั้งที่ไม่ว่าจะเป็นการประชุม การร่วมมือพัฒนาชุมชน, ควรรณรงค์ให้ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง สร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย, ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ และควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ พัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ^{๑๘๖}

^{๑๘๖} พระมหาสมพงษ์ ขนุดตโม, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์” , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

พระปลัดอำนาจ ปณณารโ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ ๔๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔ มีระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕ มีอาชีพเกษตรกร/เกษตรกร จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๙ รายได้/ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๑ และจำนวนครั้งที่เข้าใช้บริการ ๑-๒ ครั้ง จำนวน ๑๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๑ (๒) ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักความรับผิดชอบ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านหลักความคุ้มค่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย (๓) การเปรียบเทียบการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล น้ำจั้น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้/ต่อเดือน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนจำนวนครั้งที่เข้าใช้บริการ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ (๔) ข้อเสนอแนะ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลต้องบริหารงานโดยนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดอันจะมาซึ่งประโยชน์สุขของคนในตำบล, ควรมีมาตรการส่งเสริมการปลูกฝังเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมของคนในองค์กรและตำบล ให้เกิดเป็นรูปธรรมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง, สร้างความสามัคคีปรองดองกันขึ้นในองค์กรและชุมชน เป็นตัวอย่างของคนในตำบล ไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียว ประสานงานให้เป็นระบบให้ทันต่อเหตุการณ์, ส่งเสริมรายได้ให้เกิดขึ้นแก่คนในตำบล โดยการแนะนำส่งเสริมหาอาชีพที่เหมาะสมให้ และแนะนำให้ประกอบอาชีพตามวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างมีระบบ, ส่งเสริมให้ประชาชนในตำบลมีส่วนร่วมในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นโดยการเสนอปัญหา ความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็นวิจารณ์การทำงานขององค์กร, ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรและประชาชนในเขตตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้, ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ โดยสรุป คือ ด้านการพัฒนาองค์กร ด้านการใช้จ่ายงบประมาณ และด้านการมีส่วนร่วม โดยควรเพิ่มบุคลากร ปรับปรุงโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เพียงพอ เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ งบประมาณ แก่ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ให้ง่ายต่อการปฏิบัติ พัฒนาบุคลากรจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้แก่พนักงาน ผู้บริหาร และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีความรอบรู้ทันเหตุการณ์ สร้างขวัญและกำลังใจ ควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านการเงินและบัญชีโดยตรงในองค์การบริหารส่วนตำบล^{๑๘๗}

^{๑๘๗} พระปลัดอำนาจ ปณณารโ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

พระจรรณ อธิปญโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า (๓) ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๒ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเรียง ลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านหลักความคุ้มค่า (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕) ด้านหลักความรับผิดชอบ (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑) ด้านหลักนิติธรรม (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗) ด้านหลักการมีส่วนร่วม (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๒) ด้านหลักคุณธรรม (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๙) และด้านหลักความโปร่งใส (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๑) (๒) ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มตัวอย่างต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และ (๓) ปัญหา อุปสรรค พบว่า ผู้บริหารเลือกใช้งาน เลือกปฏิบัติในแต่ละบุคคล, ผู้บริหารยังบริหารงานด้วยอารมณ์, การทำงานยังไม่มีมาตรฐานเดียวกัน ใช้ระบบอุปถัมภ์ ขาดความยุติธรรม, การทำงานของพนักงานยังขาดความความทุ่มเท และเสียสละ, ความเสมอภาคของพนักงานทุกคน ยังไม่ทั่วถึง, มีการแบ่งพรรคพวกในการปฏิบัติงาน, มีปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์, การตรวจสอบภายในยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร, ความโปร่งใส ยังไม่ครอบคลุมทั้งหน่วยงาน, ขาดการถ่ายทอดนโยบาย จึงทำให้บุคลากรหรือพนักงานระดับล่างที่ไม่ได้ร่วมงานอย่างใกล้ชิด ไม่มีโอกาสรับรู้, ยังขาดความร่วมมือจากบุคลากร หรือพนักงานทุกระดับ, ขาดความเอาใจใส่ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ, ในบางครั้งผู้บริหารมอบหมายงานไม่เหมาะสมกับตำแหน่งงานที่ทำอยู่, มีการก้าวก่ายในการทำงานของผู้อื่น, บุคลากรหรือพนักงานบางคนยังมีความรับผิดชอบในการทำงานน้อย, บุคลากรหรือพนักงานบางคนไม่ทุ่มเทในการปฏิบัติงานเท่าที่ควร, การปฏิบัติงานควรยึดหลักความไม่ประมาทเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีการนำวัสดุอุปกรณ์ของหน่วยงานไปใช้ส่วนตัว และ (๔) แนวทางการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมได้ ดังนี้ คือ รณรงค์ให้ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง สร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย.ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่างๆ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ พัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป^{๑๘๘}

^{๑๘๘} พระจรรณ อธิปญโญ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

พระไพฑูรย์ รตนโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดงอำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (๓.๗๖) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน (๒) ผลเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานของตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี พบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกัน อายุต่างกัน มีทัศนคติ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย แต่ในส่วนของประชาชนที่มีระดับการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๓) ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลควรใช้หลักกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการการให้เป็นที่ยอมรับของสังคม กำหนดกรอบการบริหารงานตามอำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องทุกขั้นตอน มีการจัดระบบงานและข้อมูลข่าวสารเพื่อเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้เพื่อเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญและมีส่วนร่วมทุกมิติ มีการกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานโดยการวางกรอบความรับผิดชอบให้มีขอบเขตที่ชัดเจนครอบคลุมทั้งระบบงาน มีการเพิ่มความสามารถในการบริหาร งานเพิ่มผลผลิตของงานในทางบวกให้เกิดความคุ้มค่ากับต้นทุนและประโยชน์ที่ได้รับ และ (๔) การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้ ดังนี้คือ ให้ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง สร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายมีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ พัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุด ต่อไป^{๑๘๙}

สรุปได้ว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลนั้น เป็นการศึกษาที่มีขอบเขตด้านเนื้อหา ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นหลักการของหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้นเอง ซึ่งธรรมาภิบาลหรือธรรมรัฐนี้ มีกำเนิดมาจากพระพุทธศาสนาที่ยึดหลักความเชื่อมั่นในเรื่องเจตนาซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำเรื่องความสุขของมนุษย์อันถือว่าเป็นเป้าหมายของมนุษย์ทั้งที่เป็นปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงเป็นเรื่องสามารถกระทำได้

^{๑๘๙} พระไพฑูรย์ รตนโก, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ จากผลงานวิจัยที่หลากหลาย จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺโรร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการบริหารแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมหรือสามัคคีธรรม ให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง การ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ (๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๕) การสาธารณูปการ และ (๖) การสาธารณสงเคราะห์ โดยที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ มีกระบวนการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี และการบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการบริหารไปสู่ความเจริญ และมี กฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ด้านสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำ ในการบริหารคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถ และเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติที่ดีงามและเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และสำหรับการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่าพระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทาง การปกครอง แนวทางในการแก้ไขปัญหาได้แก่ ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และมีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม รวมทั้งมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบและกิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ^{๑๙๐}

^{๑๙๐} พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺโรร), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

พระครูสังวรสาธุวัตร (สำรวย ส่วโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง ๖๑ ปีขึ้นไป มีจำนวน ๖๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๐๐ มีจำนวนพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป มีจำนวน ๑๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๒๐ มีวุฒิการศึกษาทางธรรมนักรธรรมชั้นเอก มีจำนวน ๒๑๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๒๐ ไม่มีวุฒิทางเปรียญธรรม มีจำนวน ๑๑๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๖๐ และวุฒิการศึกษาสามัญ ปริญญาตรี มีจำนวน ๑๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๒๐ (๒) บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ (๓) ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นการทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปรต้นได้แก่ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางบาลี และวุฒิการศึกษาทางสามัญ กับตัวแปรตาม พบว่า อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางบาลี และวุฒิการศึกษาทางสามัญ มีผลให้ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้ (๔) ปัญหา อุปสรรคด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า ขาดการเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด, ผู้บริหารสั่งงานปฏิบัติการได้ไม่ค่อยสมบูรณ์ตามนโยบาย, ขาดพระที่มีความรู้ความสามารถในการให้ความรู้ในการปกครอง, เลือกปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา, ชาวบ้านบางคนยังไม่เข้าใจกฎระเบียบของวัด, การออกกฎระเบียบข้อบังคับของวัด พระส่วนใหญ่ไม่ค่อยตั้งใจเท่าที่ควร, ผู้นำไม่ได้ให้ความสำคัญในด้านการปกครองอย่างเต็มที่, พระสังฆาธิการบางรูปขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการปกครองไม่มีพระเดชพระคุณ, ทั้งทางภาครัฐและเอกชนควรให้ความ สำคัญในด้านการปกครองคณะสงฆ์ น้อย และคณะสงฆ์ขาดการจัดประชุมอย่างต่อเนื่อง (๕) ข้อเสนอแนะด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า ควรจะพูดคุยกันด้วยเหตุผลไม่อคติไม่ใช้อารมณ์ส่วนตัว หรือถืออัตตาธิปไตย, ออกกฎระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยอยู่ภายในวัดพร้อมกับบทลงโทษเมื่อทำผิดอย่างชัดเจน, ควรให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อย ๆ ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ, ผู้ทำหน้าที่ในการปกครองควรได้รับการอบรมและสนับสนุนให้มีการศึกษาให้มากที่สุดโดยเฉพาะผู้นำผู้บริหารระดับสูง, ต้องออกระเบียบให้เข้มงวดและลงโทษอย่างจริงจัง, มีการอบรมผู้บริหารเพื่อให้สมบูรณ์ตามนโยบาย, ควรเพิ่มบทลงโทษให้หนักเมื่อเกิดกรณีพระภิกษุสามเณรไม่เชื่อฟังหรือไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ, ควรแต่งตั้งมอบหมายงานให้ทุกคนได้มีส่วนในการรับผิดชอบร่วมกัน, ควรประชาสัมพันธ์และแนะนำให้ชาวบ้านได้เข้าใจในกฎระเบียบอย่างถ่องแท้ และควรจะปกครองกันแบบพ่อปกครองลูก พี่ดูแลน้อง ให้มีการปกครองแบบดูแลกันทั่วถึง^{๑๙๑}

^{๑๙๑} พระครูสังวรสาธุวัตร (สำรวย ส่วโร), “บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

พระครูพิพัฒนจริยาภรณ์ (สาโชติ อาภาธโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยที่ด้านการปกครอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การตรวจเยี่ยมให้ความรู้ อบรม แนะนำผู้อยู่ในการปกครองให้ตั้งอยู่ในพระธรรมวินัย (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘) และการให้ความสำคัญในการระงับอธิกรณ์และวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุเรื่องราวหรือลงนิคกรรมตามพระธรรมวินัย (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑) ส่วนข้ออื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๒), การออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อความสงบสุขดีงาม (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๘), การปกครองคณะสงฆ์โดยยึดตามหลักพระธรรมวินัย (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๖), การบริหารกิจการวัด บำรุงวัดให้เจริญก้าวหน้าเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๖) และการให้การศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัด (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๘) ตามลำดับ (๒) สถานภาพส่วนบุคคลในด้านสถานะภายในวัด อายุ และพรรษา มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลในด้าน วุฒิ การศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ (๓) ปัญหาอุปสรรคการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ด้านการปกครอง พบว่า ผู้ปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละระดับชั้น ขาดการออกไปเยี่ยมเยียน ดูแล ให้คำปรึกษา บำรุงขวัญกำลังใจ แก่ผู้ใต้ปกครองในสังกัดของตน การปฏิบัติในปัจจุบันเป็นเพียงการรอคอยให้ผู้ใต้ปกครองประสบปัญหา แล้วจึงลงพื้นที่มาประสานปัญหานั้น ๆ ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาจึงไม่เข้าใจปัญหาโดยถ่องแท้ เนื่องจากขาดความเข้าใจในสถานการณ์ของพื้นที่นั้น ๆ กฎระเบียบภายในแต่ละวัด ออกโดยผู้ปกครองเพียงผู้เดียว ไม่มีการประชุม ปรึกษาหารือ ผู้ใต้ปกครอง และการร่วมประชุมกันมีน้อย การประชุมเพื่อพบปะปรึกษาหารือ กิจการคณะสงฆ์มีน้อย ไม่เพียงพอ ไม่ทันกับสถานการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้น และ (๔) ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ด้านการปกครอง พบว่า ผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับชั้น ควรลงพื้นที่เพื่อดูแล ให้คำปรึกษา และบำรุงขวัญกำลังใจแก่ผู้ใต้ปกครองเป็นประจำ, การออกกฎ ระเบียบ ภายในวัด นอกจากต้องเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว ผู้ปกครองควรจัดประชุมโดยให้ผู้ใต้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการบัญญัติกฎ ระเบียบ แสดงทัศนะ แล้วจึงตั้งโดยใช้มติในที่ประชุมขึ้น และควรจัดประชุมคณะสงฆ์ทั้งในระดับอำเภอตำบล และในระดับวัดเป็นประจำทุกเดือน^{๑๔๒}

^{๑๔๒} พระครูพิพัฒนจริยาภรณ์ (สาโชติ อาภาธโร), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

พระใบฎีกาสมชาย ธมฺมธโร ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ ในอำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๙๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย อยู่ในระดับมากทุกข้อ, ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ, ด้านการปกครองภายในวัด บทบาทพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ ในอำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก อยู่ในระดับมากทุกข้อ (๒) ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรมไม่แตกต่างกัน ส่วนพระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาบาลีต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน โดยนัยนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาบาลีระหว่าง เปรียญธรรม ๔- เปรียญธรรม ๖ ประโยค และพระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาระหว่าง เปรียญธรรม ๗ ถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ ในอำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี ด้านการปกครองภายในวัดน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๓) ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี พบว่า ผู้บริหารสั่งงานปฏิบัติการได้ไม่ค่อยสมบูรณ์ตามพระธรรมวินัย, การออกกฎระเบียบข้อบังคับของพระธรรมวินัย พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ไม่ค่อยตั้งใจเท่าที่ควร, ชาวบ้านบางคนยังไม่เข้าใจกฎระเบียบพระธรรมวินัยภายในวัด, การขัดแย้งกันและไม่เข้าใจกันในเรื่องพระธรรมวินัย, ขาดความเด็ดขาดในการดูแล เคร่งครัดตามกฎหมายคณะสงฆ์เกินไป, การไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้บังคับบัญชาในข้อกฎหมายคณะสงฆ์, การติดต่อสื่อสารไม่ชัดเจน เนื้อหาต่อการทำงานของคณะสงฆ์, ขาดความกระตือรือร้นในการทำงานตามกฎหมายของคณะสงฆ์, การไม่ให้ความเคารพกันของผู้บวชก่อนหลัง, พระภิกษุสามเณรมีมาก จึงทำให้ผู้ปกครองดูแลไม่ทั่วถึง, ผู้ปกครองไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงของผู้ใต้บังคับบัญชา, พระเถระผู้ใหญ่ไม่ค่อยใกล้ชิดกับพระภิกษุสามเณรเท่าที่ควร และ (๔) ข้อเสนอแนะ พบว่า ควรจัดให้มีการอบรมเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์, ควรให้มีการจัดการประชุมเพื่อวางนโยบายในการปกครองร่วมกันภายในเขตการปกครองคณะสงฆ์ และควรให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนในการกำหนดหรือการออกข้อบังคับในการปกครองเพื่อทำให้เกิดความสมดุลในการบริหาร^{๑๙๓}

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้นำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย กล่าวคือ เป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมนำการปกครอง มีกฎหมายเป็นธรรมนุญ มีพระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย บทบัญญัติในบางมาตราต้องมีการปรับปรุงเพื่อมีความสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ยังคงถือตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก

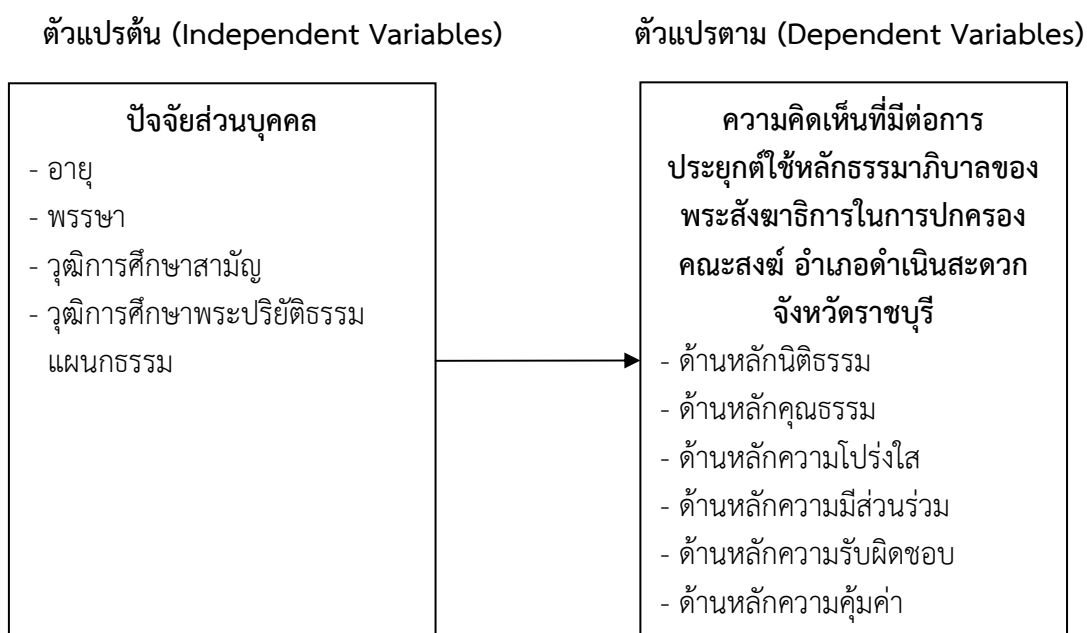
^{๑๙๓} พระใบฎีกาสมชาย ธมฺมธโร, “บทบาทพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิด/ทฤษฎีของ **สถาบันพระปกเกล้า**^{๑๙๔} ซึ่งแบ่งออกเป็น ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านหลักนิติธรรม (๒) ด้านหลักคุณธรรม (๓) ด้านหลักความโปร่งใส (๔) ด้านหลักความมีส่วนร่วม (๕) ด้านหลักความรับผิดชอบ และ (๖) ด้านหลักความคุ้มค่า ดังแสดงในภาพที่ ๒.๑๓

ภาพที่ ๒.๑๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๑๙๔} สถาบันพระปกเกล้า, วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๑๗.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือ

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน ๕๕๘ รูป^๑ (พระภิกษุที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ)

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากระบบ โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)^๒ ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕

^๑สำนักงานเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก, สถิติภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ภาค ๑๕ พุทธศักราช ๒๕๖๑, (ราชบุรี: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๑), หน้า ๑-๕. (เอกสารอัดสำเนา).

^๒คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

สูตร
$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
 e คือ เปอร์เซนต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (0.05)

แทนค่า
$$n = \frac{558}{1 + 558(0.05)^2}$$

$$= 232.98 \text{ หรือ } 233 \text{ รูป}$$

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็น พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน ๕๕๘ รูป จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๓๓ รูป จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบ แบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๕ กลุ่ม ตามสังกัดตำบลคณะ สงฆ์ แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๒๓๓ รูป ออกเป็น ๕ กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ดังนี้^๓

สูตร
$$n_i = \frac{N_i}{N} \times n$$

เมื่อ n_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย
 N_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
 N คือ จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย
 n คือ จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่าง การขนาดกลุ่มตัวอย่างจากพระสงฆ์ ตำบลดำเนินสะดวก จำนวน ๑๑๕ รูป ได้แก่

$$n_i = \frac{233}{558} \times 115$$

$$= 48 \text{ รูป}$$

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ ตำบลดำเนินสะดวก คือ ๔๘ รูป

รายละเอียดของจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้จากการคำนวณ แสดงไว้ในตารางที่ ๓.๑

^๓กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (พระภิกษุที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ)
จำแนกตามสังกัดตำบล

ที่	ตำบลคณะสงฆ์	ประชากร (รูป)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
๑	ดำเนินสะดวก	๑๑๕	๔๘
๒	บัวงาม	๑๑๓	๔๗
๓	ท่ายาง	๙๗	๔๑
๔	สีหมื่น-แพงพวย	๑๔๕	๖๑
๕	บ้านไร่	๘๘	๓๗
	รวม	๕๕๘	๒๓๓

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๗ รูป/คน ประกอบด้วย

๑. พระปิฎกโกศล, ดร.

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี

๒. พระครูอมรวิสุทธิธารณ

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลท่ายาง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๓. พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๔. นายสนธยา เสนเอี่ยม

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

๕. นายชนพหล ส่งเสริม

ตำแหน่ง นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๖. นายวสันต์ หงส์สุภาวงศ์พันธ์

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี

๗. นายอภิชาติ ปานมณี

ตำแหน่ง ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือ

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑ พระครูวิสุทธาณันทคุณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๒ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๓ พระมหากังวาล ชีรธมโม, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๔ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๕ พระสุรวุฒิ สิริวิฑฺฒโก, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ๑.๐๐ ทุกข้อ

๓. หาคความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับพระภิกษุที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี) จำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๕๖๑

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๓.๓ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี รวม ๖ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

ด้านหลักนิติธรรม มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

ด้านหลักคุณธรรม มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

ด้านหลักความโปร่งใส มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

ด้านหลักความร่วมมือ มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

ด้านหลักความรับผิดชอบ มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

ด้านหลักความคุ้มค่า มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๔ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

^๔ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

๒. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔. สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อนำมาวิเคราะห์

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire)

๑. ขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถามในพื้นที่เป้าหมาย

๒. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓. นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ (Interview)

๑. ขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒. ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔. นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน โดยการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้น ตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.)

โดยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

F แทน ค่าสถิติที่พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ F (F- distribution)

SS แทน ผลโดยรวมกำลังสอง (Sum of Square)

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)

MS แทน ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสอง (Mean Square)

Sig แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significances)

* แทน นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

** แทน นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามแบบปลายเปิด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

๑. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

๒. นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

๓. วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

๔. สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นี้ มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามของพระสงฆ์ จำนวน ๒๓๓ รูป และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๗ รูป/คน มี ดังนี้

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n = ๒๓๓)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. อายุ		
๒๐-๓๐ ปี	๓๒	๑๓.๗๓
๓๑-๔๐ ปี	๗๔	๓๑.๗๖
๔๑-๕๐ ปี	๖๘	๒๙.๑๘
๕๑-๖๐ ปี	๔๒	๑๘.๐๓
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๑๗	๗.๓๐
รวม	๒๓๓	๑๐๐.๐๐
๒. พรรษา		
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓๑	๑๓.๓๐
๕-๑๐ พรรษา	๙๑	๓๙.๐๖
๑๑-๑๕ พรรษา	๕๗	๒๔.๔๖
๑๖ พรรษาขึ้นไป	๕๔	๒๓.๑๘
รวม	๒๓๓	๑๐๐.๐๐
๓. วุฒิการศึกษาสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๐	๓๐.๐๔
ปริญญาตรี	๑๔๖	๖๒.๖๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๗	๗.๓๐
รวม	๒๓๓	๑๐๐.๐๐
๔. วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม		
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔	๑.๗๒
นักธรรมชั้นตรี	๔๗	๒๐.๑๗
นักธรรมชั้นโท	๓๗	๑๕.๘๘
นักธรรมชั้นเอก	๑๔๕	๖๒.๒๓
รวม	๒๓๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๗๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๗๖ มีพรรษา ๕-๑๐ พรรษา จำนวน ๙๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐๖ มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๔๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๖๖ และมีวุฒินักธรรมชั้นเอก จำนวน ๑๔๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๒๓

๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ผลการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม

(n = ๒๓๓)

ที่	การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านหลักนิติธรรม	๔.๑๐	๐.๕๐๓	มาก
๒	ด้านหลักคุณธรรม	๔.๐๕	๐.๕๐๖	มาก
๓	ด้านหลักความโปร่งใส	๓.๙๙	๐.๕๑๔	มาก
๔	ด้านหลักความมีส่วนร่วม	๓.๙๒	๐.๔๙๘	มาก
๕	ด้านหลักความรับผิดชอบ	๔.๐๑	๐.๕๑๑	มาก
๖	ด้านหลักความคุ้มค่า	๓.๙๘	๐.๕๓๑	มาก
ภาพรวม		๔.๐๑	๐.๔๔๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านหลักความมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านหลักนิติธรรม	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันตามวาระต่าง ๆ	๔.๓๓	๐.๖๒๙	มาก
๒	มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย	๔.๐๔	๐.๖๘๑	มาก
๓	การบริหารงานปกครองคณะสงฆ์มีความชัดเจนและสอดคล้องกับการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับ	๔.๐๕	๐.๗๐๙	มาก
๔	มีการกระจายอำนาจในการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น ไม่รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รูปใดรูปหนึ่งเป็นการเฉพาะ	๓.๙๙	๐.๖๘๒	มาก
๕	เมื่อเกิดความขัดแย้ง (อหิกรณ์) ขึ้น สามารถระงับความขัดแย้ง (อหิกรณ์) ที่เกิดขึ้นได้อย่างเที่ยงธรรมเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย	๔.๐๙	๐.๗๖๙	มาก
รวม		๔.๑๐	๐.๕๐๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันตามวาระต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๔ มีการกระจายอำนาจในการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น ไม่รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รูปใดรูปหนึ่งเป็นการเฉพาะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านหลักคุณธรรม	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	มีการทู่ท่ต่อภารกิจ ที่จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปกครองคณะสงฆ์	๔.๐๐	๐.๖๗๙	มาก
๒	ใช้หลักการบริหารงานปกครองอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม	๔.๐๐	๐.๖๗๓	มาก
๓	ยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยในการปกครองเสมอต้นเสมอปลาย	๔.๐๔	๐.๖๗๕	มาก
๔	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมอย่างยุติธรรม	๔.๒๒	๐.๖๙๔	มาก
๕	มีการสร้างความสามัคคีให้เกิดในหมู่สงฆ์ พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างสม่ำเสมอ	๓.๙๘	๐.๖๘๘	มาก
รวม		๔.๐๕	๐.๕๐๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมอย่างยุติธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการสร้างความสามัคคีให้เกิดในหมู่สงฆ์ พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านหลักความโปร่งใส	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	การบริหารการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปอย่างเปิดเผย และชัดเจนทุกขั้นตอน	๔.๐๐	๐.๖๗๐	มาก
๒	เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ตรวจสอบแผนการบริหารของวัด และโครงการต่าง ๆ	๓.๙๕	๐.๖๙๖	มาก
๓	การจัดกิจกรรมของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รับจ่ายอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และตรวจสอบได้	๔.๐๓	๐.๗๓๙	มาก
๔	การจัดซื้อจัดจ้างในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดเป็นไปด้วยความโปร่งใส	๓.๙๗	๐.๗๕๑	มาก
๕	มีการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ก่อให้เกิดบรรยากาศในการทำงานที่มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี	๔.๐๑	๐.๖๓๖	มาก
รวม		๓.๙๙	๐.๕๑๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ข้อ ๓ การจัดกิจกรรมของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รับจ่ายอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และตรวจสอบได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ ข้อ ๒ เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ตรวจสอบแผนการบริหารของวัด และโครงการต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านหลักความมีส่วนร่วม	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรทุกกิ่งเดือน	๓.๘๒	๐.๗๔๘	มาก
๒	เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น	๓.๘๘	๐.๖๗๖	มาก
๓	การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ด้วยการมีส่วนร่วม ทำให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี	๔.๐๖	๐.๗๐๘	มาก
๔	เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์	๓.๙๐	๐.๗๒๑	มาก
๕	เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในวัดทุกครั้ง	๓.๙๔	๐.๗๓๒	มาก
รวม		๓.๙๒	๐.๔๙๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ข้อ ๓ การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ด้วยการมีส่วนร่วม ทำให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๑ มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรทุกกิ่งเดือน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านหลักความรับผิดชอบ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	วางแผนเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ	๓.๙๘	๐.๖๓๖	มาก
๒	ให้ความสนใจและใส่ใจต่อปัญหาของพระภิกษุสามเณรและชุมชน	๓.๘๕	๐.๗๒๑	มาก
๓	มีการดูแล ซ่อมแซม และปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรมอย่างต่อเนื่อง	๔.๒๓	๐.๖๑๙	มาก
๔	มีการจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า เป็นต้น ภายในวัดอย่างทั่วถึง	๔.๐๓	๐.๗๑๘	มาก
๕	มีการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักความรับผิดชอบต่อร่วมกันทำให้มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี	๓.๙๗	๐.๗๐๑	มาก
รวม		๔.๐๑	๐.๕๑๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ข้อ ๓ มีการดูแล ซ่อมแซม และปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรมอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๒ ให้ความสนใจและใส่ใจต่อปัญหาของพระภิกษุสามเณรและชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านหลักความคุ้มค่า	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดอย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม	๓.๙๖	๐.๗๐๙	มาก
๒	มีการรณรงค์ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่ของวัดอยู่เสมอ	๓.๙๗	๐.๖๓๖	มาก
๓	มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานนั้น ๆ	๔.๐๓	๐.๗๓๑	มาก
๔	มีการใช้งบประมาณของวัดอย่างคุ้มค่าในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความประหยัดที่สุดและประโยชน์สูง	๔.๐๓	๐.๖๙๔	มาก
๕	มีการจัดสรรบุคลากรที่มีอยู่ในวัดให้เหมาะสมกับงานและระยะเวลาในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน	๓.๙๑	๐.๗๑๓	มาก
รวม		๓.๙๘	๐.๕๓๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ข้อ ๓ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานนั้น ๆ และข้อ ๔ มีการใช้งบประมาณของวัดอย่างคุ้มค่าในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความประหยัดที่สุดและประโยชน์สูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการจัดสรรบุคลากรที่มีอยู่ในวัดให้เหมาะสมกับงานและระยะเวลาในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๓๒	๓.๙๑	๐.๕๒๐	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๔	๓.๙๐	๐.๓๙๐	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๖๘	๔.๐๑	๐.๔๔๙	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๒	๔.๑๙	๐.๓๔๒	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๑๗	๔.๒๒	๐.๕๒๒	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๑	๐.๔๔๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๔๗๕	๔	๐.๘๖๙	๔.๗๐๑**	๐.๐๐๑
ภายในกลุ่ม	๔๒.๑๓๖	๒๒๘	๐.๑๘๕		
รวม	๔๕.๖๑๑	๒๓๒			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๑๑ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๙๑	๓.๙๐	๔.๐๑	๔.๑๙	
๒๐-๓๐ ปี	๓.๙๑		๐.๐๑	-๐.๑๐	-๐.๒๘**	-๐.๓๑**
๓๑-๔๐ ปี	๓.๙๐			-๐.๑๑	-๐.๒๙**	-๐.๓๒**
๔๑-๕๐ ปี	๔.๐๑				-๐.๑๘**	-๐.๒๑
๕๑-๖๐ ปี	๔.๑๙					-๐.๐๓
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๔.๒๒					

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๓๒	๔.๐๑	๐.๕๖๑	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๔	๔.๐๒	๐.๔๖๖	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๖๘	๔.๐๘	๐.๕๓๒	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๒	๔.๒๗	๐.๔๑๔	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๑๗	๔.๒๘	๐.๕๓๔	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๑๐	๐.๕๐๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๐๖	๔	๐.๖๒๖	๒.๕๔๔*	๐.๐๔๐
ภายในกลุ่ม	๕๖.๑๔๔	๒๒๘	๐.๒๔๖		
รวม	๕๘.๖๕๐	๒๓๒			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๑๔ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๔.๐๑	๔.๐๒	๔.๐๘	๔.๒๗	
๒๐-๓๐ ปี	๔.๐๑		-๐.๐๑	-๐.๐๗	-๐.๒๖*	-๐.๒๗
๓๑-๔๐ ปี	๔.๐๒			-๐.๐๖	-๐.๒๕*	-๐.๒๖
๔๑-๕๐ ปี	๔.๐๘				-๐.๑๙*	-๐.๒๐
๕๑-๖๐ ปี	๔.๒๗					-๐.๐๑
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๔.๒๘					

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๓๒	๓.๙๘	๐.๕๕๕	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๔	๓.๙๔	๐.๔๗๐	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๖๘	๔.๐๔	๐.๕๔๔	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๒	๔.๒๕	๐.๓๕๑	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๑๗	๔.๒๐	๐.๕๙๖	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๕	๐.๕๐๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๑๔๖	๔	๐.๗๘๖	๓.๑๙๐*	๐.๐๑๔
ภายในกลุ่ม	๕๖.๒๑๗	๒๒๘	๐.๒๔๗		
รวม	๕๙.๓๖๒	๒๓๒			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๑๗ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๙๘	๓.๙๔	๔.๐๔	๔.๒๕	
๒๐-๓๐ ปี	๓.๙๘		๐.๐๔	-๐.๐๖	-๐.๒๗*	-๐.๒๒
๓๑-๔๐ ปี	๓.๙๔			-๐.๑๐	-๐.๓๑*	-๐.๒๖
๔๑-๕๐ ปี	๔.๐๔				-๐.๒๑*	-๐.๑๖
๕๑-๖๐ ปี	๔.๒๕					๐.๐๕
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๔.๒๐					

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๓๒	๓.๙๐	๐.๖๑๖	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๔	๓.๘๖	๐.๔๕๕	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๖๘	๓.๙๖	๐.๕๑๐	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๒	๔.๒๓	๐.๔๓๐	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๑๗	๔.๒๗	๐.๕๐๐	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๙	๐.๕๑๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๑๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๕.๓๕๙	๔	๑.๓๔๐	๕.๔๖๗**	๐.๐๐๐
ภายในกลุ่ม	๕๕.๘๖๗	๒๒๘	๐.๒๔๕		
รวม	๖๑.๒๒๖	๒๓๒			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๒๐ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				มากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๙๐	๓.๘๖	๓.๙๖	๔.๒๓	
๒๐-๓๐ ปี	๓.๙๐		๐.๐๔	-๐.๐๖	-๐.๓๕**	-๐.๓๗**
๓๑-๔๐ ปี	๓.๘๖			-๐.๑๐	-๐.๓๗**	-๐.๔๑**
๔๑-๕๐ ปี	๓.๙๖				-๐.๒๗**	-๐.๓๑**
๕๑-๖๐ ปี	๔.๒๓					-๐.๐๔
มากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป	๔.๒๗					

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๓๒	๓.๘๐	๐.๖๔๗	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๔	๓.๘๗	๐.๔๕๖	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๖๘	๓.๙๐	๐.๔๖๗	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๒	๔.๐๒	๐.๔๐๗	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๑๗	๔.๒๒	๐.๕๘๓	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๒	๐.๔๙๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๒๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๖๔๘	๔	๐.๖๖๒	๒.๗๔๘*	๐.๐๒๙
ภายในกลุ่ม	๕๔.๙๓๐	๒๒๘	๐.๒๔๑		
รวม	๕๗.๕๗๘	๒๓๒			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๒๓ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๘๐	๓.๘๗	๓.๙๐	๔.๐๒	
๒๐-๓๐ ปี	๓.๘๐		-๐.๐๗	-๐.๑๐	-๐.๒๒	-๐.๔๐*
๓๑-๔๐ ปี	๓.๘๗			-๐.๐๓	-๐.๑๕	-๐.๓๕*
๔๑-๕๐ ปี	๓.๙๐				-๐.๑๒	-๐.๓๒*
๕๑-๖๐ ปี	๔.๐๒					-๐.๒๐
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๔.๒๒					

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วมในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วมในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๓๒	๓.๘๗	๐.๕๖๕	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๔	๓.๘๘	๐.๔๐๙	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๖๘	๔.๐๕	๐.๕๖๐	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๒	๔.๒๒	๐.๔๒๒	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๑๗	๔.๑๘	๐.๖๐๘	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๑	๐.๕๑๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔.๓๑๕	๔	๑.๐๗๙	๔.๓๖๗**	๐.๐๐๒
ภายในกลุ่ม	๕๖.๓๒๖	๒๒๘	๐.๒๔๗		
รวม	๖๐.๖๔๑	๒๓๒			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๒๖ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบต่อจำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๘๗	๓.๘๘	๔.๐๕	๔.๒๒	
๒๐-๓๐ ปี	๓.๘๗		-๐.๐๑	-๐.๑๘	-๐.๓๕**	-๐.๓๑**
๓๑-๔๐ ปี	๓.๘๘			-๐.๑๗**	-๐.๓๔**	-๐.๓๐**
๔๑-๕๐ ปี	๔.๐๕				-๐.๑๗	-๐.๑๓
๕๑-๖๐ ปี	๔.๒๒					๐.๐๔
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๔.๑๘					

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบต่อในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบต่อในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี, ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๓๒	๓.๘๙	๐.๖๒๘	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๔	๓.๘๐	๐.๔๗๖	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๖๘	๔.๐๔	๐.๔๙๙	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๒	๔.๑๗	๐.๔๖๗	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๑๗	๔.๑๙	๐.๖๑๐	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๘	๐.๕๓๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๒๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๕.๐๘๐	๔	๑.๒๗๐	๔.๗๙๖**	๐.๐๐๑
ภายในกลุ่ม	๖๐.๓๗๓	๒๒๘	๐.๒๖๕		
รวม	๖๕.๔๕๓	๒๓๒			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๒๙ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๘๙	๓.๘๐	๔.๐๔	๔.๑๗	
๒๐-๓๐ ปี	๓.๘๙		๐.๐๙	-๐.๑๕	-๐.๒๘**	-๐.๓๐
๓๑-๔๐ ปี	๓.๘๐			-๐.๒๔**	-๐.๓๗**	-๐.๓๙**
๔๑-๕๐ ปี	๔.๐๔				-๐.๑๓**	-๐.๑๕
๕๑-๖๐ ปี	๔.๑๗					-๐.๐๒
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๔.๑๙					

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี, ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ในขณะที่ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า ในระดับน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓๑	๓.๙๗	๐.๔๑๕	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๙๑	๔.๐๒	๐.๔๓๒	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๕๗	๓.๙๔	๐.๔๔๑	มาก
๑๖ พรรษาขึ้นไป	๕๔	๔.๐๘	๐.๔๗๙	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๑	๐.๔๔๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๙๑	๓	๐.๑๙๗	๑.๐๐๒	๐.๓๙๓
ภายในกลุ่ม	๔๕.๐๒๐	๒๒๙	๐.๑๙๗		
รวม	๔๕.๖๑๑	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓๑	๔.๐๓	๐.๕๑๑	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๙๑	๔.๑๓	๐.๔๖๒	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๕๗	๔.๐๓	๐.๕๒๘	มาก
๑๖ พรรษาขึ้นไป	๕๔	๔.๑๖	๐.๕๓๗	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๑๐	๐.๕๐๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๓๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๕๗	๓	๐.๒๕๒	๐.๙๙๘	๐.๓๙๕
ภายในกลุ่ม	๕๗.๘๙๓	๒๒๙	๐.๒๕๓		
รวม	๕๘.๖๕๐	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓๑	๔.๐๔	๐.๔๓๓	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๙๑	๔.๐๕	๐.๕๐๑	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๕๗	๓.๙๙	๐.๕๓๐	มาก
๑๖ พรรษาขึ้นไป	๕๔	๔.๑๒	๐.๕๓๐	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๕	๐.๕๐๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๒๐	๓	๐.๑๗๓	๐.๖๗๔	๐.๕๖๘
ภายในกลุ่ม	๕๘.๘๔๒	๒๒๙	๐.๒๕๗		
รวม	๕๙.๓๖๒	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓๑	๔.๐๐	๐.๕๑๔	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๙๑	๓.๙๙	๐.๕๑๔	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๕๗	๓.๙๑	๐.๕๐๖	มาก
๑๖ พรรษาขึ้นไป	๕๔	๔.๐๙	๐.๕๒๑	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๙	๐.๕๑๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๓๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๖๘	๓	๐.๒๘๙	๑.๐๙๘	๐.๓๕๑
ภายในกลุ่ม	๖๐.๓๕๘	๒๒๙	๐.๒๖๔		
รวม	๖๑.๒๒๖	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓๑	๓.๗๙	๐.๕๕๑	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๙๑	๓.๙๕	๐.๔๕๙	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๕๗	๓.๙๑	๐.๔๗๑	มาก
๑๖ พรรษาขึ้นไป	๕๔	๓.๙๖	๐.๕๕๕	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๒	๐.๔๙๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๓๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๔๕	๓	๐.๒๔๘	๑.๐๐๐	๐.๓๙๔
ภายในกลุ่ม	๕๖.๘๓๔	๒๒๙	๐.๒๔๘		
รวม	๕๗.๕๗๘	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓๑	๔.๐๐	๐.๕๔๔	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๙๑	๔.๐๒	๐.๔๘๕	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๕๗	๓.๙๑	๐.๔๙๙	มาก
๑๖ พรรษาขึ้นไป	๕๔	๔.๑๑	๐.๕๔๑	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๑	๐.๕๑๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๔๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๕๖	๓	๐.๓๘๕	๑.๔๘๓	๐.๒๒๐
ภายในกลุ่ม	๕๙.๔๘๖	๒๒๙	๐.๒๖๐		
รวม	๖๐.๖๔๑	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๔๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓๑	๓.๙๙	๐.๕๙๐	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๙๑	๓.๙๖	๐.๕๓๓	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๕๗	๓.๙๒	๐.๔๘๒	มาก
๑๖ พรรษาขึ้นไป	๕๔	๔.๐๖	๐.๕๔๖	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๘	๐.๕๓๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๔๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๘๒	๓	๐.๑๙๔	๐.๖๘๕	๐.๕๖๒
ภายในกลุ่ม	๖๔.๘๗๑	๒๒๙	๐.๒๘๓		
รวม	๖๕.๔๕๓	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๔๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลัก
ธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการ
ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัด
ราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

วุฒิการศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๐	๔.๐๐	๐.๔๗๙	มาก
ปริญญาตรี	๑๔๖	๔.๐๒	๐.๔๓๕	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๗	๓.๙๑	๐.๓๖๒	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๑	๐.๔๔๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมา
ภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๔๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้
หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดย
ภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๘๖	๒	๐.๐๙๓	๐.๔๗๐	๐.๖๒๖
ภายในกลุ่ม	๔๕.๔๒๕	๒๓๐	๐.๑๙๘		
รวม	๔๕.๖๑๑	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๔๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความ
คิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัด
ราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

วุฒิการศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๐	๔.๐๙	๐.๕๕๐	มาก
ปริญญาตรี	๑๔๖	๔.๑๒	๐.๔๘๒	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๗	๓.๙๖	๐.๔๘๖	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๑๐	๐.๕๐๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๔๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๙๙	๒	๐.๒๐๐	๐.๗๘๘	๐.๔๕๖
ภายในกลุ่ม	๕๘.๒๕๑	๒๓๐	๐.๒๕๓		
รวม	๕๘.๖๕๐	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๔๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

วุฒิการศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๐	๔.๐๒	๐.๕๔๓	มาก
ปริญญาตรี	๑๔๖	๔.๐๘	๐.๔๙๓	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๗	๓.๙๕	๐.๔๖๑	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๕	๐.๕๐๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕

ตารางที่ ๔.๔๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๐๕	๒	๐.๑๕๓	๐.๕๙๕	๐.๕๕๓
ภายในกลุ่ม	๕๙.๐๕๗	๒๓๐	๐.๒๕๗		
รวม	๕๙.๓๖๒	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๔๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

วุฒิการศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๐	๔.๐๑	๐.๕๕๑	มาก
ปริญญาตรี	๑๔๖	๔.๐๐	๐.๕๐๕	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๗	๓.๘๗	๐.๔๓๐	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๙	๐.๕๑๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๕๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๘๑	๒	๐.๑๔๑	๐.๕๓๐	๐.๕๘๙
ภายในกลุ่ม	๖๐.๙๔๕	๒๓๐	๐.๒๖๕		
รวม	๖๑.๒๒๖	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๕๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

วุฒิการศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๐	๓.๙๑	๐.๕๕๐	มาก
ปริญญาตรี	๑๔๖	๓.๙๔	๐.๔๘๖	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๗	๓.๘๔	๐.๓๗๖	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๒	๐.๔๙๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๕๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๕๙	๒	๐.๐๘๐	๐.๓๑๙	๐.๗๒๘
ภายในกลุ่ม	๕๗.๔๑๙	๒๓๐	๐.๒๕๐		
รวม	๕๗.๕๗๘	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๕๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

วุฒิการศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๐	๔.๐๓	๐.๕๖๐	มาก
ปริญญาตรี	๑๔๖	๔.๐๒	๐.๕๐๐	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๗	๓.๙๓	๐.๔๐๖	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๑	๐.๕๑๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๕๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๓๒	๒	๐.๐๖๖	๐.๒๕๑	๐.๗๗๙
ภายในกลุ่ม	๖๐.๕๑๐	๒๓๐	๐.๒๖๓		
รวม	๖๐.๖๔๑	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๕๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

วุฒิการศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๐	๓.๙๖	๐.๕๕๗	มาก
ปริญญาตรี	๑๔๖	๓.๙๙	๐.๕๓๑	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๗	๓.๙๓	๐.๔๓๖	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๘	๐.๕๓๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๕๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๘๔	๒	๐.๐๔๒	๐.๑๔๘	๐.๘๖๓
ภายในกลุ่ม	๖๕.๓๖๙	๒๓๐	๐.๒๘๔		
รวม	๖๕.๔๕๓	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๕๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔	๔.๐๖	๐.๕๘๘	มาก
นักธรรมชั้นตรี	๔๗	๔.๒๒	๐.๒๘๓	มาก
นักธรรมชั้นโท	๓๗	๔.๐๓	๐.๔๖๑	มาก
นักธรรมชั้นเอก	๑๔๕	๓.๙๓	๐.๔๕๘	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๑	๐.๔๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๕๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๙๘๗	๓	๐.๙๙๖	๕.๓๕๐**	๐.๐๐๑
ภายในกลุ่ม	๔๒.๖๒๓	๒๒๙	๐.๑๘๖		
รวม	๔๕.๖๑๑	๒๓๒			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๕๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๖๐ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

วุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม			
		ไม่มีวุฒินักธรรม	นักธรรมชั้นตรี	นักธรรมชั้นโท	นักธรรมชั้นเอก
		๔.๐๖	๔.๒๒	๔.๐๓	๓.๙๓
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔.๐๖		-๐.๑๖	๐.๐๓	๐.๑๓
นักธรรมชั้นตรี	๔.๒๒			๐.๑๙**	๐.๒๙**
นักธรรมชั้นโท	๔.๐๓				๐.๑๐
นักธรรมชั้นเอก	๓.๙๓				

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๖๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นตรี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ในระดับมากกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๖๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔	๔.๓๐	๐.๔๗๖	มาก
นักธรรมชั้นตรี	๔๗	๔.๒๕	๐.๔๑๖	มาก
นักธรรมชั้นโท	๓๗	๔.๑๙	๐.๔๕๑	มาก
นักธรรมชั้นเอก	๑๔๕	๔.๐๒	๐.๕๒๙	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๑๐	๐.๕๐๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๖๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๖๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๔๑๓	๓	๐.๘๐๔	๓.๒๗๕*	๐.๐๒๒
ภายในกลุ่ม	๕๖.๒๓๗	๒๒๙	๐.๒๔๖		
รวม	๕๘.๖๕๐	๒๓๒			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๖๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้นจึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๖๓ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

วุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม			
		ไม่มีวุฒินักธรรม	นักธรรมชั้นตรี	นักธรรมชั้นโท	นักธรรมชั้นเอก
		๔.๓๐	๔.๒๕	๔.๑๙	๔.๐๒
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔.๓๐		๐.๐๕	๐.๑๑	๐.๒๘
นักธรรมชั้นตรี	๔.๒๕			๐.๐๖	๐.๒๒*
นักธรรมชั้นโท	๔.๑๙				๐.๑๗
นักธรรมชั้นเอก	๔.๐๒				

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๖๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นตรี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม ในระดับมากกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นเอก อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๖๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔	๓.๙๕	๐.๕๒๖	มาก
นักธรรมชั้นตรี	๔๗	๔.๒๗	๐.๓๖๐	มาก
นักธรรมชั้นโท	๓๗	๔.๐๘	๐.๕๑๕	มาก
นักธรรมชั้นเอก	๑๔๕	๓.๙๗	๐.๕๒๖	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๕	๐.๕๐๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕

ตารางที่ ๔.๖๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๒๔๑	๓	๑.๐๘๐	๔.๔๐๙**	๐.๐๐๕
ภายในกลุ่ม	๕๖.๑๒๑	๒๒๙	๐.๒๔๕		
รวม	๕๙.๓๖๒	๒๓๒			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๖๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้นจึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๖๖ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

วุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม			
		ไม่มีวุฒินักธรรม	นักธรรมชั้นตรี	นักธรรมชั้นโท	นักธรรมชั้นเอก
		๓.๙๕	๔.๒๗	๔.๐๘	๓.๙๗
ไม่มีวุฒินักธรรม	๓.๙๕		-๐.๓๒	-๐.๑๓	-๐.๐๒
นักธรรมชั้นตรี	๔.๒๗			๐.๑๙	๐.๓๐**
นักธรรมชั้นโท	๔.๐๘				๐.๑๑
นักธรรมชั้นเอก	๓.๙๗				

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๖๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นตรี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม ในระดับมากกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นเอก อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๖๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔	๔.๒๕	๐.๕๕๑	มาก
นักธรรมชั้นตรี	๔๗	๔.๒๒	๐.๓๔๙	มาก
นักธรรมชั้นโท	๓๗	๔.๐๒	๐.๕๗๐	มาก
นักธรรมชั้นเอก	๑๔๕	๓.๙๐	๐.๕๒๑	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๙	๐.๕๑๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๖๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๖๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๘๖๐	๓	๑.๒๘๗	๕.๑๓๓**	๐.๐๐๒
ภายในกลุ่ม	๕๗.๓๖๖	๒๒๙	๐.๒๕๑		
รวม	๖๑.๒๒๖	๒๓๒			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๖๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๖๙ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

วุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม			
		ไม่มีวุฒินักธรรม	นักธรรมชั้นตรี	นักธรรมชั้นโท	นักธรรมชั้นเอก
		๔.๒๕	๔.๒๒	๔.๐๒	๓.๙๐
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔.๒๕		๐.๐๓	๐.๒๓	๐.๓๕
นักธรรมชั้นตรี	๔.๒๒			๐.๒๐	๐.๓๒**
นักธรรมชั้นโท	๔.๐๒				๐.๑๒
นักธรรมชั้นเอก	๓.๙๐				

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๖๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นตรี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส ในระดับมากกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นเอก อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๗๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔	๓.๙๕	๐.๖๘๑	มาก
นักธรรมชั้นตรี	๔๗	๔.๐๓	๐.๔๐๑	มาก
นักธรรมชั้นโท	๓๗	๓.๘๙	๐.๕๐๗	มาก
นักธรรมชั้นเอก	๑๔๕	๓.๘๙	๐.๕๑๙	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๒	๐.๔๙๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๗๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๗๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๕๕	๓	๐.๒๕๒	๑.๐๑๔	๐.๓๘๗
ภายในกลุ่ม	๕๖.๘๒๓	๒๒๙	๐.๒๔๘		
รวม	๕๗.๕๗๘	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๗๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔	๓.๙๐	๐.๖๖๓	มาก
นักธรรมชั้นตรี	๔๗	๔.๓๑	๐.๓๘๔	มาก
นักธรรมชั้นโท	๓๗	๔.๐๔	๐.๕๐๑	มาก
นักธรรมชั้นเอก	๑๔๕	๓.๙๑	๐.๕๑๒	มาก
รวม	๒๓๓	๔.๐๑	๐.๕๑๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๗๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๗๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๕.๗๓๖	๓	๑.๙๑๒	๗.๙๗๔**	๐.๐๐๐
ภายในกลุ่ม	๕๔.๙๐๖	๒๒๙	๐.๒๔๐		
รวม	๖๐.๖๔๑	๒๓๒			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๗๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๗๔ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบต่อ จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

วุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม			
		ไม่มีวุฒินักธรรม	นักธรรมชั้นตรี	นักธรรมชั้นโท	นักธรรมชั้นเอก
		๓.๙๐	๔.๓๑	๔.๐๔	๓.๙๑
ไม่มีวุฒินักธรรม	๓.๙๐		-๐.๔๑	-๐.๑๔	-๐.๐๑
นักธรรมชั้นตรี	๔.๓๑			๐.๒๗**	๐.๔๐**
นักธรรมชั้นโท	๔.๐๔				๐.๑๓
นักธรรมชั้นเอก	๓.๙๑				

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๗๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นตรี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบต่อ ในระดับมากกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๗๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔	๔.๐๐	๐.๗๑๒	มาก
นักธรรมชั้นตรี	๔๗	๔.๒๕	๐.๓๓๗	มาก
นักธรรมชั้นโท	๓๗	๓.๙๔	๐.๕๒๗	มาก
นักธรรมชั้นเอก	๑๔๕	๓.๙๐	๐.๕๕๔	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๘	๐.๕๓๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๗๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๗๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔.๔๕๖	๓	๑.๔๘๕	๕.๕๗๗**	๐.๐๐๑
ภายในกลุ่ม	๖๐.๙๙๗	๒๒๙	๐.๒๖๖		
รวม	๖๕.๔๕๓	๒๓๒			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๗๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๗๗ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

วุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม			
		ไม่มีวุฒินักธรรม	นักธรรมชั้นตรี	นักธรรมชั้นโท	นักธรรมชั้นเอก
		๔.๐๐	๔.๒๕	๓.๙๔	๓.๙๐
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔.๐๐		-๐.๒๕	๐.๐๖	๐.๑๐
นักธรรมชั้นตรี	๔.๒๕			๐.๓๑**	๐.๓๕**
นักธรรมชั้นโท	๓.๙๔				๐.๐๔
นักธรรมชั้นเอก	๓.๙๐				

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๗๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นตรี มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า ในระดับมากกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒินักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๗๘ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐาน	F	Sig.	ผลการทดสอบ	
			ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑. พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน	๔.๗๐๑**	๐.๐๐๑	✓	-
๒. พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน	๑.๐๐๒	๐.๓๙๓	-	✓
๓. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน	๐.๔๗๐	๐.๖๒๖	-	✓
๔. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน	๕.๓๕๐**	๐.๐๐๑	✓	-

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๗๘ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ ได้แก่ อายุ และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีผลให้มีความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ แต่ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ ได้แก่ พรรษา และวุฒิการศึกษาสามัญ มีผลให้มีความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๗๙ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ด้าน	ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
ด้านหลักนิติธรรม	บางวัดไม่ประกาศกฎระเบียบ หรือ ข้อปฏิบัติภายในวัด ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร	ควรประกาศกฎระเบียบและข้อปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนในลักษณะที่เป็นทางการ
ด้านหลักคุณธรรม	ขาดความเสมอภาค	ควรส่งเสริมการยึดถือคุณธรรมในข้อการปราศจากอคติ
ด้านหลักความโปร่งใส	พระสังฆาธิการบางรูปปกครองโดยรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ตนเอง	ควรสนับสนุนการทำงานร่วมกันของหมู่คณะ ในลักษณะของกลุ่มหรือคณะกรรมการ
ด้านหลักความมีส่วนร่วม	บางวัดเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ น้อยกว่าที่ควร	ควรเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดมากยิ่งขึ้น
ด้านหลักความรับผิดชอบ	พระสังฆาธิการบางรูป สั่งการไม่ชัดเจน	ควรส่งเสริมการมอบหมายภาระหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร
ด้านหลักความคุ้มค่า	การก่อสร้างตามโครงการต่าง ๆ ของบางวัด ไม่คำนึงถึงหลักความคุ้มค่า บางแห่งใหญ่โต เกินความจำเป็น ส่งผลให้ต้องใช้งบประมาณไปอย่างสิ้นเปลือง	ควรดำเนินการก่อสร้างเสนาสนะโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่คุ้มค่า

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๗ รูป/คน ดังนี้

๑. พระปิฎกโกศล

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี

๒. พระครูอมรวิสุทธิธารณ์

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลท่ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๓. พระปลัดประชุม ญาณสมปโน

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๔. นายสนธยา เสนเอี่ยม

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

๕. นายชนพหล ส่งเสริม

ตำแหน่ง นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๖. นายวสันต์ หงส์สุภาวงศ์พันธ์

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี

๗. นายอภิชาติ ปานมณี

ตำแหน่ง ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๗ รูป/คน เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๕.๑ ด้านหลักนิติธรรม

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม พบว่า

โดยภาพรวม เขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่มีมืออิทธิพลอันร้ายแรง^๑

การปกครองคณะสงฆ์ ควรใช้หลักธรรมวินัยเป็นหลัก และต้องให้สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมือง ทั้งนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ต้องรู้ทั้งหลักกฎหมายและพระธรรมวินัย จึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน^๒

แนวทางการปกครองภายในวัด ต้องจัดการปกครองตามหลักการของมหาเถรสมาคม เรียงลำดับขั้นตั้งแต่ระดับผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส ส่วนระดับการปกครองระดับอำเภอก็ต้องเรียงลำดับขั้นตามลำดับเช่นกัน และควรมีคณะกรรมการวัดเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารวัดด้วย เช่น มีไวยาวัจกร มีกรรมการวัด^๓

เขตการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก แบ่งเขตการปกครองที่ชัดเจนตามลำดับไปตั้งแต่อำเภอตำบลจนถึงวัด มีเจ้าอาวาสปกครองลูกวัดตามกฎหมายระเบียบของมหาเถรสมาคม เพื่อมิให้เกิดความเสียหายทั้งทางโลกและทางพระวินัย^๔ คณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวกได้แบ่งการปกครองตามหลักของมหาเถรสมาคมทุกประการ เช่น การปกครองมีระดับขั้นตั้งแต่เจ้าคณะอำเภอลงมา เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส รวมถึงไวยาวัจกรก็มีส่วนร่วมด้วย^๕

ด้านหลักนิติธรรม ควรปกครองคณะสงฆ์โดยยึดหลักธรรมวินัยเป็นกฎหมายธรรมนูญสูงสุดในการปกครองที่อาศัยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบต่าง ๆ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เกื้อกูลพระธรรมวินัยมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในองค์กรคณะสงฆ์ และเป็นระเบียบปฏิบัติที่บัญญัติขึ้นใช้บังคับเป็นกฎหมายในโดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัยที่เป็นกฎหมายธรรมนูญสูงสุด อีกทั้ง ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ เป็นผู้ที่มีความสามารถ สร้างจิตสำนึกปรับปรุงเรื่องกฎระเบียบและกระบวนการดำเนินการให้เป็นธรรม และทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน^๖

^๑สัมภาษณ์ พระปิฎกโกศล, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๒สัมภาษณ์ พระครูอมรวิสุทธิธารณ, เจ้าคณะตำบลท่งน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๓สัมภาษณ์ พระปลัดประชุม ฅานสมปนโน, เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๔สัมภาษณ์ นายสนธยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๕สัมภาษณ์ นายชนพล ส่งเสริม, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๖สัมภาษณ์ นายวสันต์ หงส์สุภาวงศ์พันธ์, ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การปกครองคณะสงฆ์ของอำเภอดำเนินสะดวก ได้แบ่งการปกครองตามระเบียบแบบแผนของมหาเถรสมาคมและกฎหมายบ้านเมือง โดยได้แบ่งการปกครองตามลำดับชั้นลงมา เช่น เจ้าคณะอำเภอปกครองระดับชั้นเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะตำบลปกครองระดับชั้นเจ้าอาวาส ส่วนระดับเจ้าอาวาสก็ปกครองพระลูกวัด รวมถึงฝ่ายฆราวาสที่อาศัยอยู่ในวัดด้วย บางวัดอาจมีการเสนอแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการเจ้าอาวาส ส่วนฝ่ายฆราวาสมีการเสนอแต่งตั้งไวยาวัจกร และฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายบริหารทั่วไป ฝ่ายบัญชีและการเงิน ฝ่ายบูรณะและก่อสร้าง เป็นต้น^๗

สรุปได้ว่า แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม คือ การยึดหลักธรรมวินัยเป็นกฎหมายธรรมนูญสูงสุดในการปกครอง, การแบ่งเขตการปกครองที่ชัดเจน, การกระจายอำนาจในการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น และการปรับปรุงกฎระเบียบและกระบวนการดำเนินการให้เป็นธรรมและทันต่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

๔.๕.๒ ด้านหลักคุณธรรม

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม พบว่า

ด้านหลักคุณธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น ล้วนมีคุณธรรมตามหลักคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่เคยเกิดปัญหาในเรื่องที่ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง^๘ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม มีความซื่อสัตย์ เพื่อเป็นแบบอย่างให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กร และสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่ายด้วย^๙ แนวทางในการประยุกต์หลักคุณธรรม พระภิกษุส่วนมากจะมีความรู้ความสามารถ จบการศึกษาระดับปริญญา และธรรมเอกส่วนใหญ่ จึงส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมไปเผยแพร่แก่ประชาชนและสถานศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อให้นักเรียนและประชาชนได้นำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปปฏิบัติในชีวิตปัจจุบันสืบต่อไป^{๑๐}

คณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวกถือว่ามีความพร้อมทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษา มีพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้มาก ซึ่งในทุกโรงเรียนของอำเภอมิมีพระอาจารย์ไปสั่งสอนให้คุณธรรมกับเด็ก เพื่อปลูกฝังให้เด็ก ๆ มีคุณธรรม อีกอย่างพระสงฆ์ในอำเภอก็ยังเป็นต้นแบบในด้านคุณธรรม เมื่อพระเหล่านั้นเขาไปสอนเด็ก ๆ ก็จะสามารถเป็นแบบอย่างทางความประพฤติที่ดีได้^{๑๑}

^๗สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ปานมณี, ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๘สัมภาษณ์ พระปิฎกโกศล, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๙สัมภาษณ์ พระครูอมรวิสุทธาภรณ์, เจ้าคณะตำบลท่งน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน, เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายสนธยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

คณะพระสังฆาธิการส่วนใหญ่มีการศึกษาที่สูงตั้งแต่ระดับปริญญาโท จนถึง ป.ธ. ๙ เห็นควรให้มีการจัดการสอนด้านธรรมศึกษาในส่วนของประชาชนให้มาก เพื่อจะได้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อนำไปใช้ในชีวิตปัจจุบันเป็นคนดีของสังคมสืบต่อไป^{๑๒}

ด้านหลักคุณธรรม ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม สนับสนุนให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรคณะสงฆ์พัฒนาตนเองให้มีความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ยึดถือความสุจริตตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ธรรมาธิปไตย^{๑๓}

พระสังฆาธิการภายในอำเภอดำเนินสะดวก ส่วนมากมีความรู้ความสามารถ จนนักธรรมเอกเป็นส่วนใหญ่ และได้เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในอำเภอดำเนินสะดวกทุกโรงเรียน โดยทั้งหมดนี้ เป็นนโยบายของเจ้าคณะอำเภอที่มีการสั่งการในที่ประชุมพระสังฆาธิการ โดยให้เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และพระที่มีความรู้ความสามารถไปปฏิบัติหน้าที่สอนคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนทุก ๆ โรงเรียนในอำเภอดำเนินสะดวก^{๑๔}

สรุปได้ว่า แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม คือ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม, การนำหลักธรรมไปเผยแพร่แก่ประชาชน, การเป็นต้นแบบในด้านคุณธรรมแก่เด็กและเยาวชน, การจัดการสอนด้านธรรมศึกษา และการยึดถือธรรมาธิปไตยตามคติทางพระพุทธศาสนา

๔.๕.๓ ด้านหลักความโปร่งใส

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใสพบว่า

ด้านความโปร่งใส ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก สามารถตรวจสอบได้ทุกวัด การใช้งบประมาณของแต่ละวัดจะยึดหลักของความถูกต้องและประหยัด มีคณะกรรมการและไวยาวัจกรเข้าตรวจสอบอยู่ตลอด เพื่อให้การใช้จ่ายเงินมีความโปร่งใส^{๑๕}

ด้านหลักความโปร่งใส จำเป็นต้องมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบได้ มีการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะสาธารณะเพื่อให้สาธารณะชนมีส่วนร่วมรับรู้ในกิจกรรมขององค์กร^{๑๖}

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายชนพหล ส่งเสริม, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายวสันต์ หงส์สุภาภักดิ์, ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ปานมณี, ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระปิฎกโกศล, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิสุทธาภรณ์, เจ้าคณะตำบลท่งน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ด้านหลักความโปร่งใส เห็นควรให้มีการตรวจสอบความโปร่งใสในทุก ๆ ด้าน เช่น รายรับ รายจ่ายของวัด ควรให้มีการตรวจสอบในแต่ละเดือน โดยมีเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และกรรมการวัด เป็นผู้ดำเนินการร่วมกัน^{๑๗}

ด้านหลักความโปร่งใส จำเป็นต้องมีการเปิดเผยข้อมูลในเชิงลึกที่สามารถตรวจสอบได้ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลอะไร ซึ่งทางคณะสงฆ์เองก็ต้องให้ความร่วมมือด้วยเมื่อมีการตรวจสอบ และทางคณะสงฆ์ก็ควรสั่งการให้มีการทำบัญชีทั้งรายรับ-รายจ่ายให้กับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี เป็นประจำทุกปี^{๑๘}

ด้านหลักความโปร่งใสของคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก สามารถตรวจสอบการใช้จ่ายเงินทุกตามวัตถุประสงค์ได้เป็นอย่างดีแล้ว^{๑๙}

ด้านหลักความโปร่งใส ควรเปิดเผยตรงไปตรงมา ผู้บริหารองค์กรคณะสงฆ์จึงควรเป็นผู้ที่มีความสามารถกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส ทั้งในส่วนการตัดสินใจ การบริหารเงินและคน มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมขององค์กรคณะสงฆ์ให้ทุกภาคส่วนได้รับทราบความเคลื่อนไหว และทราบกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรคณะสงฆ์^{๒๐}

ด้านหลักความโปร่งใส การทำงานของคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการเงินการบัญชีของวัด มีการจัดทำระบบบัญชีรายรับรายจ่ายประจำเดือนที่สามารถตรวจสอบได้ เมื่อทำเสร็จแล้วก็จะส่งให้เจ้าคณะปกครองตามลำดับเพื่อตรวจสอบการใช้จ่ายภายในวัด แม้กระทั่ง ศาสนสมบัติของวัดก็มีการจัดเก็บจัดทำและจัดสร้างบัญชีพัสดุทรัพย์สินของวัดด้วย^{๒๑}

สรุปได้ว่า แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครอง คณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส คือ การใช้งบประมาณที่ยึดหลัก ความถูกต้อง, การเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะสาธารณะ, การดำเนินงานร่วมกันในลักษณะของ คณะกรรมการวัด, การรายงานบัญชีรายรับรายจ่ายต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, การ กำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส และการจัดเก็บจัดทำบัญชีควบคุม พัสดุและทรัพย์สินของวัด

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน, เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายสนธยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายชนพหล ส่งเสริม, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายวสันต์ หงส์สุภาวงศ์พันธ์, ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ปานมณี, ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๔.๕.๔ ด้านหลักความร่วมมือ

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความร่วมมือพบว่า

ทุกวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก ได้ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการทุกครั้งที่มีหนังสือมา เช่น จัดงานถวายความจงรักภักดีต่อประเทศ หรือต่อพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ส่วนด้านสังคม เช่น งานกาชาดงานประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น^{๒๒}

ด้านหลักความร่วมมือ ควรเปิดโอกาสให้พระภิกษุที่มีความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานขององค์กร รวมทั้งต้องมีการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลภายนอก เพื่อนำความรู้จากภายนอกในมิติที่น่าสนใจมาใช้ในการพัฒนา^{๒๓} คณะสงฆ์หรือตัวแทน ออกเยี่ยมประชาชนที่ป่วยติดเตียงเพื่อเป็นกำลังใจต่อญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนา^{๒๔}

ด้านความร่วมมือนั้น กิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการ หรือวันสำคัญทางศาสนา วันนักขัตฤกษ์ คณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวกก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อีกทั้ง บางวัดก็จัดงานเองอีกด้วย และยังแจ้งให้ญาติโยมหรือหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมด้วย หรือจะเป็นงานที่เล็กลงไป ก็ยังมีการตกลงหารือกันเพื่อแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกันของทุกฝ่าย^{๒๕}

ด้านหลักความร่วมมือ คณะพระสังฆาธิการอำเภอดำเนินสะดวก ได้ให้ความร่วมมือในการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเป็นอย่างดี เช่น กับภาครัฐ ได้ร่วมจัดกิจกรรมในวันสำคัญสำคัญตามคำร้องขอในทุก ๆ กิจกรรม^{๒๖}

ด้านหลักความร่วมมือ ควรเปิดโอกาสให้พระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถ และมีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์ โดยแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองระดับต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเฉพาะกิจ ในส่วนของการทำงานเป็นทีม ทุกคนในทีมควรมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ร่วมกำหนดวิธีปฏิบัติงาน ร่วมดำเนินงานตามขั้น ตลอดจนจนถึงการสรุปประเมินผล และร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานได้^{๒๗}

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระปิฎกโกศล, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิสุทธิธารณ์, เจ้าคณะตำบลท่าไม้ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน, เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายสนธิยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายชนพหล ส่งเสริม, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายวสันต์ หงส์สุภาภักดิ์พันธ์, ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ด้านหลักความร่วมมือร่วม ทุก ๆ วัดในอำเภอได้อนุญาตให้ญาติโยมเข้ามาใช้สถานที่ในการจัดงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบำเพ็ญกุศลหรืองานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ทั้งในส่วนที่หน่วยราชการมาขอใช้เป็นประจำ หรือเป็นงานปิดทองประจำปี ทุก ๆ วัดก็จะเชิญญาติโยมเข้ามาร่วมจัดงานเป็นกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๒๘}

สรุปได้ว่า แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความร่วมมือร่วม คือ การเปิดโอกาสให้พระภิกษุที่มีความสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการทำงาน, การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลภายนอก, การให้ความร่วมมือในการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน และการทำงานเป็นทีม

๔.๕.๕ ด้านหลักความรับผิดชอบ

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ พบว่า

ด้านความรับผิดชอบ วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จะจัดงานหรือทำกิจกรรมอะไรในวัด ส่วนมากจะจัดประชุมคณะกรรมการวัดทุกครั้ง ปัญหาต่าง ๆ จึงไม่เกิดขึ้น หรือหากมีเกิดขึ้นก็จะสามารถแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี^{๒๙}

ด้านหลักความรับผิดชอบ มีการปลูกฝังจิตสำนึกรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน สร้างความกระตือรือร้นใส่ใจในงานเรื่องการระงับอธิกรณ์ภายใน และงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชน รวมทั้งการประพฤติตนให้เหมาะสมกับฐานานุกรม^{๓๐}

ด้านหลักความรับผิดชอบ ปัจจุบันไม่มีปัญหา เพราะโดยภาพรวมได้ดำเนินการโดยถูกต้องตามระเบียบของมหาเถรสมาคม^{๓๑}

ด้านหลักความรับผิดชอบ เมื่อมีการแบ่งการปกครองแล้ว สิ่งที่มาตามด้วยคือความรับผิดชอบตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะปกครอง และเมื่อมีหน้าที่ก็ต้องจัดทีมงานในการดำเนินงานนั้น ๆ เพื่อแสดงออกถึงความรับผิดชอบมิให้เกิดความผิดพลาดและเสียหาย^{๓๒}

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ปานมณี, ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระปิฎกโกศล, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิสุทธิธารณ์, เจ้าคณะตำบลท่านัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน, เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายสนธยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ด้านหลักความรับผิดชอบ คณะพระสังฆาธิการอำเภอดำเนินสะดวก ไม่มีปัญหาเรื่องความรับผิดชอบ ไม่เคยมีการร้องเรียนแม้แต่เรื่องเดียวเลย^{๓๓}

ด้านหลักความรับผิดชอบ ควรสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีความกระตือรือร้นในการระงับข้อขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน^{๓๔}

ด้านหลักความรับผิดชอบ พระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก เมื่อได้รับมอบหมายภาระหน้าที่จากเจ้าคณะปกครอง ไม่ว่าจะเป็นระดับไหน หรือเป็นคำสั่งของมหาเถรสมาคม พระสังฆาธิการทุก ๆ รูป เมื่อได้รับมอบหมายแล้วก็จะร่วมกันปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความพร้อมเพียงและสามัคคีเป็นหมู่คณะ^{๓๕}

สรุปได้ว่า แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ คือ การปลูกฝังจิตสำนึกรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่, สร้างความกระตือรือร้นและใส่ใจในงาน และการแสดงออกถึงความรับผิดชอบในกรณีเกิดความผิดพลาดและเสียหาย

๔.๕.๖ ด้านหลักความคุ้มค่า

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่าพบว่า

ด้านความคุ้มค่า การใช้งบประมาณของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก ส่วนใหญ่ทุกวัดจะดูเรื่องความคุ้มค่า ความประหยัด และประโยชน์จากการใช้งานที่คุ้มค่ากับเงินงบประมาณที่ได้ใช้จ่ายลงไป และพร้อมให้ตรวจสอบได้ตลอดเวลา^{๓๖}

ด้านหลักความคุ้มค่า มีการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ประเมิน ติดตามการทำงานทุกระยะ รวมทั้งการวางตัวบุคคลในการดูแลติดตามงานต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคคลด้วย^{๓๗} มีการคำนึงถึงความสมเหตุสมผลกับงบประมาณที่ใช้จ่าย คุ้มค่ากับการใช้งานเป็นอย่างดี^{๓๘}

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายชนพพล ส่งเสริม, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายวสันต์ หงส์สุภาภักดิ์พันธ์, ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ปานมณี, ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระปิฎกโกศล, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิสุทธาภรณ์, เจ้าคณะตำบลท่าไม้ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน, เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ด้านความคุ้มค่า^{๓๙} สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึง คือ ความคุ้มค่าต่อประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการทำงาน ทุก ๆ อย่าง คือ ทำอย่างไรให้ประหยัด ใช้ประโยชน์ได้ และการดำเนินงานได้รวดเร็ว ทั้งนี้ เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก ถือว่าเป็นผู้บริหารที่เก่ง มีวิสัยทัศน์ในการวางแผน การดำเนินงาน กล่าวคือ ท่านสามารถใช้ทรัพยากรในจำนวนน้อยแต่สามารถให้เกิดประโยชน์ได้สูง^{๓๙}

ด้านหลักความคุ้มค่า เท่าที่ได้สอบถามเรื่องความคุ้มค่าในด้านการก่อสร้าง ก็ได้รับความร่วมมือให้ข้อมูลว่า ทุกอย่างที่ก่อสร้างคุ้มค่ากับเงินที่ได้ใช้จ่ายไป^{๔๐}

ด้านหลักความคุ้มค่า ควรใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ดังที่ในภาษาอังกฤษกล่าวว่า Put the Right Man on the Right Job คือ การมอบหมายภาระงานแก่บุคคลโดยพิจารณาตามความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงาน บนพื้นฐานความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ มุ่งผลสำเร็จของการงานให้คุ้มค่ากับเวลาที่สูญเสียไป ตลอดจนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม^{๔๑}

ด้านหลักความคุ้มค่า พระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก เมื่อทำการก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะสมบัติภายในวัดหรือจัดงานปิดทองประจำปี จะคำนึงถึงความประหยัดและความคุ้มค่าในงานที่จะทำนั้น ๆ โดยจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในวัดให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุดในงานนั้น ๆ^{๔๒}

สรุปได้ว่า แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า คือ การใช้งบประมาณของวัดด้วยความประหยัด, การให้ความสำคัญกับประโยชน์จากการใช้งานที่คุ้มค่ากับการลงทุน, การวางตัวบุคคลผู้ปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับความสามารถ, การตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายสนธยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายชนพหล ส่งเสริม, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายวสันต์ หงส์สุภาวงศ์พันธ์, ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ปานมณี, ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๔.๖ สรุปลองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้สรุปลองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge) ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี^{๔๓}

^{๔๓} จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย.

จากภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็น การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ การจัดประชุมเพื่อชี้แจงกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน การระงับข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยเที่ยงธรรมให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และการบริหารงานปกครองคณะสงฆ์โดยยึดมั่นพระธรรมวินัยและกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง

๒. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมอย่างยุติธรรม การยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยในการปกครองอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และการบริหารงานปกครองอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

๓. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ การบริหารการปกครองคณะสงฆ์โดยโปร่งใสและตรวจสอบได้ การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และตรวจสอบได้ และการบริหารการปกครองคณะสงฆ์อย่างเปิดเผยและชัดเจนในทุกขั้นตอน

๔. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ การบริหารการปกครองคณะสงฆ์โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด และการรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาทางการปกครองคณะสงฆ์

๕. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ การดูแล ซ่อมแซม และปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดอย่างต่อเนื่อง การจัดสาธารณูปโภคภายในวัดอย่างทั่วถึง และการวางแผนเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ

๖. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ การจัดกิจกรรมของวัดโดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน การใช้งบประมาณของวัดโดยคำนึงถึงความประหยัดสูงสุดและประโยชน์สูง และการรณรงค์ให้พระภิกษุสามเณรเล็งเห็นคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลภาคสนามจากพระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (พระภิกษุที่มีได้ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง) จำนวน ๒๓๓ รูป โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๗ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๗๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๗๖ มีพรรษา ๕-๑๐ พรรษา จำนวน ๙๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐๖ มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๔๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๖๖ และมีวุฒินักธรรมชั้นเอก จำนวน ๑๔๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๒๓

๕.๑.๒ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณารายด้าน

๑. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันตามวาระต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๔ มีการกระจายอำนาจในการบังคับบัญชาตาม ลำดับชั้น ไม่รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รูปใดรูปหนึ่งเป็นการเฉพาะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

๒. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมอย่างยุติธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการสร้างความสามัคคีให้เกิดในหมู่สงฆ์ พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

๓. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๓ การจัดกิจกรรมของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รับจ่ายอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และตรวจสอบได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๒ เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ตรวจสอบแผนการบริหารของวัด และโครงการต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕

๔. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความร่วมมือร่วม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๓ การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ด้วยการมีส่วนร่วม ทำให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๑ มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรทุกกึ่งเดือน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

๕. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๓ มีการดูแลซ่อมแซม และปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรมอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๒ ให้ความสนใจและใส่ใจต่อปัญหาของพระภิกษุสามเณรและชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

๖. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๓ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานนั้น ๆ และข้อ ๔ มีการใช้งบประมาณของวัดอย่างคุ้มค่าในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความประหยัดสุดและประโยชน์สูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการจัดสรรบุคลากรที่มีอยู่ในวัดให้เหมาะสมกับงานและระยะเวลาในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานการวิจัย พบว่า

๑. พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๒. พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๓. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๔. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ ได้แก่ อายุ และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ แต่ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ ได้แก่ พรรษา และวุฒิการศึกษาสามัญ มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า

ปัญหา อุปสรรค

๑. บางวัดไม่ประกาศ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติภายในวัด ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

๒. ขาดความเสมอภาค

๓. พระสังฆาธิการบางรูปปกครองโดยรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ตนเอง

๔. บางวัดเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ น้อยกว่าที่ควร

๕. พระสังฆาธิการบางรูป สั่งการไม่ชัดเจน

๖. การก่อสร้างตามโครงการต่าง ๆ ของบางวัด ไม่คำนึงถึงหลักความคุ้มค่า บางแห่งใหญ่โต เกินความจำเป็น ส่งผลให้ต้องใช้งบประมาณไปอย่างสิ้นเปลือง

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรประกาศ กฎ ระเบียบ และข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติภายในวัดไว้อย่างชัดเจนในลักษณะที่เป็นทางการ

๒. ควรส่งเสริมการยึดถือคุณธรรมในข้อการปราศจากอคติ

๓. ควรสนับสนุนการทำงานร่วมกันของหมู่คณะ ในลักษณะของกลุ่ม หรือคณะกรรมการ

๔. ควรเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดมากยิ่งขึ้น

๕. ควรส่งเสริมการมอบหมายภาระหน้าที่รับผิดชอบแก่พระภิกษุสามเณรอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร

๖. ควรดำเนินการก่อสร้างเสนาสนะโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่คุ้มค่า

๕.๑.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า

๑. แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม คือ การยึดหลักธรรมวินัยเป็นกฎหมาย ธรรมนูญสูงสุดในการปกครอง, การแบ่งเขตการปกครองที่ชัดเจน, การกระจายอำนาจในการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น และการปรับปรุงกฎระเบียบและกระบวนการดำเนินการให้เป็นธรรมและทันต่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

๒. แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม คือ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม, การนำหลักธรรมไปเผยแพร่แก่ประชาชน, การเป็นต้นแบบในด้านคุณธรรมแก่เด็กและเยาวชน, การจัดการสอนด้านธรรมศึกษา และการยึดถือธรรมาธิปไตยตามคติทางพระพุทธศาสนา

๓. แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส คือ การใช้งบประมาณที่ยึดหลักความถูกต้อง, การเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะสาธารณะ, การดำเนินงานร่วมกันในลักษณะของคณะกรรมการวัด, การรายงานบัญชีรายรับรายจ่ายต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, การกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส และการจัดเก็บจัดทำบัญชีควบคุมพัสดุและทรัพย์สินของวัด

๔. แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้พระภิกษุที่มีความสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการทำงาน, การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากบุคคล ภายนอก, การให้ความร่วมมือในการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน และการทำงานเป็นทีม

๕. แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ คือ การปลูกฝังจิตสำนึกรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่, สร้างความกระตือรือร้นและใส่ใจในงาน และการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อกรณีเกิดความผิดพลาดและเสียหาย

๖. แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า คือ การใช้งบประมาณของวัดด้วยความประหยัด, การให้ความสำคัญกับประโยชน์จากการใช้งานที่คุ้มค่ากับการลงทุน, การวางตัวบุคคลผู้ปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับความสามารถ, การตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” โดยภาพรวม และรายด้านทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักความมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม

จากผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า แนวคิดธรรมาภิบาลตามทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ ตรงกับแนวคิดทางการปกครองที่ดีของพระพุทธศาสนา ดังที่ระบุอย่างชัดเจนไว้ในพระไตรปิฎก และถือปฏิบัติสืบต่อมากระทั่งปัจจุบัน เช่น การตรากฎหมายและข้อบังคับที่เป็นธรรมนั้น พระพุทธเจ้าวางพระธรรมวินัยไว้เป็นธรรมนุญสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ พระภิกษุผู้ละเมิดพระวินัยจะพึงมีโทษจากการล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น ๆ เป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับที่ พระมหาชินวัฒน์ ธมฺมเสฏฺโฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (๓.๗๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^๑ และสอดคล้องกับที่ พระไพฑูริย์ รตนโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดงอำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (๓.๗๖) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน^๒

^๑พระมหาชินวัฒน์ ธมฺมเสฏฺโฐ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก-ข.

^๒พระไพฑูริย์ รตนโก, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

๕.๒.๒ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม

จากผลการวิจัย พบว่า ด้านหลักนิติธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีการจัดประชุม พระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันตามวาระต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ยึดพระธรรมวินัย เป็นธรรมนูญการปกครอง ซึ่งหากมีกฎระเบียบเพิ่มเติมก็บัญญัติขึ้นโดยไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย และมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อความเรียบร้อยดีงามและความสุขของสังคมสงฆ์ ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับที่ พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์ (สาโชติ อาภาธโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า นอกจากต้องปกครองให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว ผู้ปกครองควรจัดประชุมโดยให้ผู้ได้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการบัญญัติ กฎ ระเบียบ แสดงทัศนคติ แล้วจึงตั้งโดยไข่มติในที่ประชุม นั้น และควรจัดประชุมคณะสงฆ์ทั้งในระดับอำเภอ ตำบล และในระดับวัดเป็นประจำทุกเดือน^๓

๕.๒.๓ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม

จากผลการวิจัย พบว่า ด้านหลักคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมอย่างยุติธรรม ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ให้ความสำคัญกับคุณธรรมของผู้ปกครอง คือ การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ และด้วยเหตุที่คุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ผู้สนใจพัฒนาบุคลิกภาพจะต้องสนใจฝึกฝนคุณธรรมให้มั่นคงในการประพฤติ ใครไม่ปลูกฝังคุณธรรม กิเลสจะเกิดขึ้น ยิ่งปลูกฝังคุณธรรมมากขึ้นเท่าใดยิ่งมีความโน้มเอียงที่จะทำความดีมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับที่ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺโธ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหารคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติที่ดีงาม และเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม^๔

^๓พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์ (สาโชติ อาภาธโร), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

^๔พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺโธ), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

๕.๒.๔ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส

จากผลการวิจัย พบว่า ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การจัดกิจกรรมของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และตรวจสอบได้ ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ให้ความสำคัญกับความสุจริตและโปร่งใส มีระเบียบ และมีการดำเนินงานที่เปิดเผย ตรงไปตรงมา ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงและได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเสรี สามารถเข้าตรวจสอบและติดตามผลได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการบริหารงบประมาณ รายรับ-รายจ่ายของวัด ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับที่ พระปลัดอำนาจ ปญฺญารโห ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอเขกา จังหวัดบึงกาฬ” ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะจากการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอเขกา จังหวัดบึงกาฬ คือ ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรและประชาชนในเขตตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ โดยเฉพาะด้านการเงินและบัญชี^๕

๕.๒.๕ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม

จากผลการวิจัย พบว่า ด้านหลักความมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักการมีส่วนร่วม ทำให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ให้ความสำคัญกับกระบวนการของการให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ เน้นถึงการมีส่วนร่วมช่วยในการทำงานประสานความเข้าใจกันและกันอย่างเข้มแข็ง ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับที่ พระครูสังวรสาธุวัตร (สำรวย ส่วโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า ควรแต่งตั้งมอบหมายงานให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบร่วมกัน และควรที่จะปกครองกันแบบพ่อปกครองลูก พี่ดูแลน้อง ให้มีการปกครองแบบดูแลกันอย่างทั่วถึง^๖

^๕พระปลัดอำนาจ ปญฺญารโห, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอเขกา จังหวัดบึงกาฬ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^๖พระครูสังวรสาธุวัตร (สำรวย ส่วโร), “บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

๕.๒.๖ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ

จากผลการวิจัย พบว่า ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีการดูแลซ่อมแซม และปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรมอย่างต่อเนื่อง ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ให้ความสำคัญกับการรับผิดชอบต่อภารกิจโดยตำแหน่งหน้าที่ของตนตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของการดำเนินงาน ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับที่ พระจรูณ ธีรบุญโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ คือ ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้^๗

๕.๒.๗ การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า

จากผลการวิจัย พบว่า ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานนั้น ๆ และมีการใช้งบประมาณของวัดอย่างคุ้มค่าในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความประหยัดสุดและประโยชน์สูง ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แก่ส่วนรวมได้อย่างเต็มที่ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับที่ พระมหาสมพงษ์ ชนุตตโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ พัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ^๘

^๗พระจรูณ ธีรบุญโณ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^๘พระมหาสมพงษ์ ชนุตตโม, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ควรสนับสนุนให้พระสังฆาธิการประกาศกฎระเบียบและข้อปฏิบัติภายในวัดไว้อย่างชัดเจนในลักษณะที่เป็นทางการ

๒. ควรส่งเสริมให้พระสังฆาธิการยึดถือคุณธรรมในข้อการปราศจากอคติเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์

๓. ควรสนับสนุนให้พระสังฆาธิการทำงานร่วมกันในลักษณะของหมู่คณะ เน้นกระบวนการกลุ่มที่เสริมสร้างความสามัคคี

๔. ควรส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดมากยิ่งขึ้น

๕. ควรส่งเสริมให้พระสังฆาธิการการมอบหมายภาระหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรแก่ผู้ได้ปกครองบังคับบัญชา

๖. ควรสนับสนุนให้พระสังฆาธิการดำเนินการก่อสร้างเสนาสนะโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่คุ้มค่า

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์

๒. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะบนพื้นฐานหลักความคุ้มค่า

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กนก แสนประเสริฐ. ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กรมการศาสนา. ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กรมวิชาการ. ศัพท์บัญญัติทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กัลยา วาณิชยปัญญา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

กิตติ บุญเจือ. จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๒.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____. ประวัติพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

คณาจารย์โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง. บุรณการแผนใหม่แก่นักรธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร: เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๖.

_____. หนังสือเรียนแก่นักรธรรมชั้นตรี ฉบับมาตรฐาน บุรณการชีวิต วิชาพุทธประวัติ. กรุงเทพมหานคร: เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๙.

คณาจารย์เลี้ยงเชียงจงเจริญ. นวโกวาท ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียงจงเจริญ, ๒๕๔๒.

จิรัช วิระสย และคณะ. รัฐศาสตร์ทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๔๐.

เจริญ เจษฎาวัดย์. การตรวจสอบธรรมาภิบาล ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ (Governance Audit Theory and Practice). นนทบุรี: บริษัท พอดี จำกัด, ๒๕๔๗.

_____. ทางสู่ธรรมาภิบาล (Good Governance to Be). นนทบุรี: บริษัท พอดี จำกัด, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การปฏิรูปการศึกษา-การปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- เชาวนะ ไตรมาศ. การนำระบบบริหารธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหาร มุ่งผลสัมฤทธิ์กับการบูรณาการการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเป็นเลิศทางพิสัยสามารถของคนในองค์การ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๗.
- ไชยวัฒน์ คำชู. การบริหารการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: น้ำฝนการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- दनัย ไชยโยธา. พระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๘.
- เทวี วัฒนา และคนอื่นๆ. กรณีศึกษาเพื่อการเรียนการสอนเวชจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- ธีรยุทธ บุญมี. ๓ ยุทธศาสตร์ ๑๐ แนวทางสู่ธรรมรัฐ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด, ๒๕๔๑.
- ธีรยุทธ บุญมี. ธรรมรัฐแห่งชาติดุทธศาสตร์สู่หายนะประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑.
- ธีระพล อรุณะกสิกร. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๒.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๔๒.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และคณะ. ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา, ๒๕๔๔.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี. ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance). กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๖.
- ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. ธรรมรัฐ ธรรมราชา. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์ และรัชณี ภู่อะกุล. ธรรมาภิบาล (Good Governance) กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน). **คู่มือพระอุปัชฌาย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย, ๒๕๕๓.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนรัชการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____ . **พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____ . **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- _____ . **สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่ยั่งยืนถึงธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระมหาอดิศร ถิรสีโล. **คุณธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๐.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- _____ . **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: ชัยมงคลพริ้นติ้ง, ๒๕๔๘.
- พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรสี). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ). **หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์. **คู่มือการกู้ชาติจากวิกฤต**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันสหัสวรรษ, ๒๕๔๔.
- สถาบันพระปกเกล้า. **ธรรมาภิบาล**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔.
- _____ . **วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐.
- สภาวิจัยแห่งชาติ และสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. **รายงานผลการจัดการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ วันที่ ๑-๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมพงษ์ ชูมาก. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ทศวรรษ ๑๙๙๐ และแนวโน้ม). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- สมยศ นาวิการ. การบริหารโดยวัตถุประสงค์ (Management by Objective: MBO). กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๖.
- สมาน รังสิโยภุชญา. การบริหารราชการไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๓).
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี. หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี. สิงห์บุรี: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๔๓.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. แผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร: กองกลาง สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๔.
- _____. รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. คู่มือคำอธิบายและแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๔๖.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖.
- สุขุม นวลสกุล. การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญไทยฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.
- สุจริต นิमितกุล. การปกครองที่ดี (Good Governance). กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์. ประชาชนและธรรมาภิบาล. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙.
- สุรพล สุยะพรหม. การเมืองกับการปกครองของไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาบรรณาคาร, ๒๕๔๗.
- _____. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.
- แสวง อุดมศรี. พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวีรยั้งค์หรือภิกขุวิรยั้งค์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- อานันท์ ปันยารชุน. ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

_____. นานาทศนะว่าด้วยการบริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี. นนทบุรี: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓.
 เอเจอร์ แชม. ธรรมนูญการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์น้ำฝน, ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

- พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์ (สาโชติ อาภาธโร). “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระครูสังวรสาธุวัตร (สำรวย ส่วโร). “บทบาทของพระสงฆ์ในการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระจรูญ ธีรบุญ. “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระจักรพงษ์ กิตติภุท. “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอป่าเชิง จังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของ จังหวัดปทุมธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระใบฎีกาสมชาย ธรรมธโร. “บทบาทพระสงฆ์ในการด้านการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระปลัดอำนาจ ปญญารโ. “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอเชกา จังหวัดบึงกาฬ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระไพฑูรย์ รตนโก. “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาชินวัฒน์ ธรรมเสฏโ. “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหาสมพงษ์ ชนุตโตโม. “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๓) บทความ:

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. “การพัฒนาประชาคมเมืองเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่”. ใน รัฐสภาสาร. ๔๙ (กันยายน ๒๕๔๑): ๑.

เกษม วัฒนชัย. “สถาบันที่เข้มแข็งมั่นคง”. ใน วารสาร มจร. ๔ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๓): ๔.

ธีรยุทธ บุญมี. “ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมไทยในขั้น ๒”. ใน วารสารกรมประชาสัมพันธ์. (๘ มกราคม ๒๕๔๑): ๑๐.

นันทชาติ ศุภมงคล. “คำให้สัมภาษณ์เรื่องธรรมาภิบาลในองค์กร”. ใน วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๑๖-๑๘.

พร้อมรินทร์ พรหมเกิด. “ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมและการเมือง”. ใน รัฐสภาสาร. ๔๘ (มีนาคม ๒๕๔๓): ๒๗-๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “พระพุทธศาสนากับหลักธรรมาภิบาล”. ใน พุทธจักร. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๙ (กันยายน ๒๕๕๐): ๑๑.

วนิดา แสงสารพันธ์. “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”. ใน วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๔๒.

ศัลยา ประชาชาติ. “ทีดีอาร์ไอ ลอกรวบเจ้าสัวไทย บริษัทภิบาลจอมปลอม เปิดรูปแบบโกงแหลกผู้ถือหุ้น”. ใน มติชนสุดสัปดาห์. (๒ กรกฎาคม ๒๕๔๔): ๑๒.

สมหมาย ปฐมวิชัยวัฒน์. “หลักการปกครองที่ดี (Good Governance) กับสภาวะแวดล้อมของระบบควบคุมภายใน (Internal Control Environment)”. ใน วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๕๑-๕๓.

สุพล วังสินธ์. “คุณธรรมสำหรับการพัฒนาวิชาชีพครู”. ใน ประชาศึกษา. ๔๑ (มิถุนายน ๒๕๓๔): ๘.

โสมนัส ฌ บางช้าง. “Good Governance: การกำกับดูแลที่ดี”. ใน วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๔๘-๘๐.

อัจฉรา โยมสินธุ์. “บริษัทภิบาลกลยุทธ์ธุรกิจแบบยั่งยืน”. ใน วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๓๓-๓๘.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

เฉลิม เชื้อทองกลาง. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาประวัติพระพุทธศาสนา ๒. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, ๒๕๔๕. (อัดสำเนา).

บรรณานุกรม (ต่อ)

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก. สถิติภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ภาค ๑๕ พุทธศักราช ๒๕๖๑. ราชบุรี: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๑. (เอกสารอัดสำเนา).

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

วิกิพีเดีย พจนานุกรมเสรี. รายชื่อวัดในจังหวัดราชบุรี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อวัดในจังหวัดราชบุรี> [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

(๖) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ นายชนพหล ส่งเสริม. นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายวสันต์ หงส์สุภางค์พันธ์. ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสนธยา เสนเอี่ยม. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ปานมณี. ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูอมรวิสุทธาภรณ์. เจ้าคณะตำบลท่ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน. เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระปิฎกโกศล. รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

Phra Phomkhunaphon (P.A. Payutto). **A Constitution for Living Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life**. Bangkok: Office of National Buddhism Pres, 1997.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย

๑. พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒. พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๓. พระมหากังवाल อธิธมโม, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๔. พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๕. พระสุรวุฒิ สิริวิฑฒโก, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร.	๐๘๑-๐๑๔-๓๔๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๕	วันที่	๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์		

เรียน พระครูวิสุทธิธำมณคุณ, ดร.

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตรวจทบทวนแล้ว

(พระครูวิสุทธิธำมณคุณ)

๑๒ ต.ค. ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๔๕๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๕	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระวาทีวรวัฒน์, ดร.

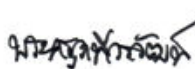
เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติบุญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอคำเป็นสะตอก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.)

รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี
วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

๑๖ ต.ค. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติบุญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๕	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระมหากังวาล อีธรรมโม, ดร.

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ศาสตราจารย์
พระมหาประกอบ อีธรรมโม
๗๕ ต.ค. ๖๑

พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ
โทรติดต่อก่อน ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๕	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยเหตุโต, ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยเหตุโต, ผศ.ดร.)
๑๘ / ๑๐.๑๐.๖๑

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๔๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๕	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระสุรภูมิ สิริวัฒนโก, คร.

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแล้ว
พระสุรภูมิ สิริวัฒนโก, คร.
๑๖ ๓.๑.๖๑

(พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ))
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

๑. พระราชวัลลภาจารย์	เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี
๒. พระปิฎกโกศล, ดร.	รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

๑. พระปิฎกโกศล, ดร.	รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
๒. พระครูอมรวิสุทธาภรณ์	เจ้าคณะตำบลท่งน้ำดี
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๓. พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน	เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๔. นายสนธยา เสนเอี่ยม	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา
จังหวัดราชบุรี
๕. นายชนพหล ส่งเสริม	นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๖. นายวสันต์ หงส์สุภาวงศ์พันธ์	ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง)
จังหวัดราชบุรี
๗. นายอภิชาติ ปานมณี	ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดิศรธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

เรียน พระราชวัลภาจารย์ เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจาก พระสงฆ์ในอำเภอเมือง
ราชบุรี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาประกอบ
เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้แจกแบบสอบถามแก่พระภิกษุเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
กราบเรียน พระปิฎกโกศล รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องแจกแบบสอบถามแก่พระภิกษุ เพื่อเก็บข้อมูล จึง
ใคร่ขออนุญาตเคราะห้จากพระคุณท่านได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.เดชเดช
ร.ปิฎกโกศล
๑๙ พ.ย. ๖๑

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทดโต, ผศ.ดร.)
รักษาการรองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๓๐๑๑-๘๘๓๕

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพืดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
กราบเรียน พระปิฎกโกศล รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในต่อพระคุณ
พระปิฎกโกศล
๒๕ พ.ย. ๖๑

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์ทองพรรณ ชยทนต์, พ.ศ.ดร.)
รักษาการรองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๕ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระครูอมรวิสุทธิธารณ์ เจ้าคณะตำบลท่าไม้ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูอมรวิสุทธิธารณ์
เจ้าคณะตำบลท่าไม้
๑๐ พฤศจิกายน ๖๑

เรียนด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล,ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล,ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ณิธิในสังฆมณฑล
พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ
(พระปิฎกโกศล,ดร.)
23 มี.ค. 61

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสนธยา เสนเอี่ยม ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จินตน์ นิ่มสมรณ
๓๐ พ.ย. ๖๑

เจริญพร
พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๓๐๑๓-๘๘๓๕

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะเพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายชนพล สงเสริม นายอำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติบุญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักการอภิบาลของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษิตตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้ให้สัตยาบันการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

၂၄၁၅၆၅၆၅၆၅၆

5-1

30 wr. 6)

เจริญพร

Ans: D, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรติดต่อกับ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลนางพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสันต์ หงส์สุภาพันท์ ปลัดนายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนันต์ วัฒนพานิช
(นายสันต์ หงส์สุภาพันท์)
๒๒ ม.ค. ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายอภิชาติ ปานมณี ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๕ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยืนยง วัฒนพานิช
24 พ.ย. 61

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระมหาประกอบ ฉายา โชติปัญโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างเครื่องมือวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๒. โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อ

๓. ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเป็นความลับ จึงไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน โดยผู้วิจัยจะนำผลมาใช้ในการวิจัย เท่านั้น

๔. การตอบแบบสอบถามของท่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้

ขอบคุณในความร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

พระมหาประกอบ โชติปัญโญ (จ๋วยเย็น)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตอนที่ ๑: ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่าน

๑. อายุ

- ☐ ๒๐-๓๐ ปี
- ☐ ๓๑-๔๐ ปี
- ☐ ๔๑-๕๐ ปี
- ☐ ๕๑-๖๐ ปี
- ☐ มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป

๒. พรรษา

- ☐ ต่ำกว่า ๕ พรรษา
- ☐ ๕-๑๐ พรรษา
- ☐ ๑๑-๑๕ พรรษา
- ☐ ๑๖ พรรษาขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษาสามัญ

- ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี
- ☐ ปริญญาตรี
- ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๔. วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

- ☐ ไม่มีวุฒินักธรรม
- ☐ นักธรรมชั้นตรี
- ☐ นักธรรมชั้นโท
- ☐ นักธรรมชั้นเอก

ตอนที่ ๒: แบบสอบถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์
การในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ว่าอยู่ในระดับใด ตาม
ความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของ พระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๑. ด้านหลักนิติธรรม					
๑	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันตามวาระต่าง ๆ					
๒	มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย					
๓	การบริหารงานปกครองคณะสงฆ์มีความชัดเจนและสอดคล้องกับการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับ					
๔	มีการกระจายอำนาจในการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น ไม่รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รูปใดรูปหนึ่งเป็นการเฉพาะ					
๕	เมื่อเกิดความขัดแย้ง (อหิภรณ์) ขึ้น สามารถระงับความขัดแย้ง (อหิภรณ์) ที่เกิดขึ้นได้อย่างเที่ยงธรรม เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย					
	๒. ด้านหลักคุณธรรม					
๑	มีการทุ่มเทต่อภารกิจ ที่จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปกครองคณะสงฆ์					
๒	ใช้หลักการบริหารงานปกครองอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม					

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของ พระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๓	ยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยในการปกครองเสมอ ต้นเสมอปลาย					
๔	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมอย่างยุติธรรม					
๕	มีการสร้างความสามัคคีให้เกิดในหมู่สงฆ์ พยายาม หลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างสม่ำเสมอ					
๓. ด้านหลักความโปร่งใส						
๑	การบริหารการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปอย่าง เปิดเผย และชัดเจนทุกขั้นตอน					
๒	เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ตรวจสอบแผนการ บริหารของวัด และโครงการต่าง ๆ					
๓	การจัดกิจกรรมของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รับจ่าย อย่างเป็นระบบ ชัดเจน และตรวจสอบได้					
๔	การจัดซื้อจัดจ้างในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภาย ในวัดเป็นไปด้วยความโปร่งใส					
๕	มีการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักความ โปร่งใสและตรวจสอบได้ก่อให้เกิดบรรยากาศใน การทำงานที่มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี					
๔. ด้านหลักความมีส่วนร่วม						
๑	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรทุกกิ่งเดือน					
๒	เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีอิสระในการ แสดงความคิดเห็น					
๓	การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักการมี ส่วนร่วม ทำให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี					
๔	เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอความคิดเห็นใน การแก้ไขปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์					
๕	เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัด กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในวัดทุกครั้ง					
๕. ด้านหลักความรับผิดชอบ						
๑	วางแผนเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นระบบ					

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๒	ให้ความสนใจและใส่ใจต่อปัญหาของพระภิกษุ สามเณรและชุมชน					
๓	มีการดูแล ซ่อมแซม และปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ ภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรมอย่างต่อเนื่อง					
๔	มีการจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า เป็นต้น ภายในวัดอย่างทั่วถึง					
๕	มีการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักความ รับผิดชอบร่วมกันทำให้มีความสุข และมีคุณภาพ ชีวิตที่ดี					
	๖. ด้านหลักความคุ้มค่า					
๑	ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดอย่างจำกัด ให้เกิด ประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม					
๒	มีการรณรงค์ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของ ทรัพยากรที่มีอยู่ของวัดอยู่เสมอ					
๓	มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยคำนึงถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานนั้น ๆ					
๔	มีการใช้งบประมาณของวัดอย่างคุ้มค่าในการจัด กิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความประหยัดสุด และประโยชน์สูง					
๕	มีการจัดสรรบุคลากรที่มีอยู่ในวัดให้เหมาะสมกับ งานและระยะเวลาในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน					

ตอนที่ ๓: ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการ
ในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑. ด้านหลักนิติธรรม

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๒. ด้านหลักคุณธรรม

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๓. ด้านหลักความโปร่งใส

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๔. ด้านหลักความร่วมมือร่วม

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๕. ด้านหลักความรับผิดชอบ

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๖. ด้านหลักความคุ้มค่า

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง

การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ข้อคำถาม

๑. ท่านเห็นว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักนิติธรรม ควรเป็นอย่างไร
๒. ท่านเห็นว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักคุณธรรม ควรเป็นอย่างไร
๓. ท่านเห็นว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความโปร่งใส ควรเป็นอย่างไร
๔. ท่านเห็นว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความมีส่วนร่วม ควรเป็นอย่างไร
๕. ท่านเห็นว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบ ควรเป็นอย่างไร
๖. ท่านเห็นว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านหลักความคุ้มค่า ควรเป็นอย่างไร

ขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระมหาประกอบ โชติปัญโญ (จួយื่น)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ง
ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระปิฎกโกศล, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระครูอมรวิสุทธาภรณ์ เจ้าคณะตำบลท่าหนด จังหวัดราชบุรี
๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระปลัดประชุม ญาณสมปนโน เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายสนธยา เสนเอี่ยม ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี
๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายชนพหล ส่งเสริม นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายวสันต์ หงส์สุรางค์พันธ์ ปลัดอำเภอดำเนินสะดวก (ฝ่ายความมั่นคง) จังหวัดราชบุรี
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ปานมณี ไวยาวัจกรวัดราษฎร์เจริญธรรม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ภาคผนวก จ

ผลการวิเคราะห์ค่า IOC และผลการวิเคราะห์ค่า Alpha

๑. ผลการวิเคราะห์ค่า IOC

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล ของพระสังฆาธิการในการ ปกครองคณะสงฆ์อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
	๑. ด้านหลักนิติธรรม								
๑	มีการจัดประชุมพระภิกษุ สามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบ ในการอยู่ร่วมกันตามวาระ ต่าง ๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลัก พระธรรมวินัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การบริหารงานปกครองคณะ สงฆ์มีความชัดเจนและ สอดคล้องกับการปฏิบัติตาม กฎระเบียบและข้อบังคับ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	มีการกระจายอำนาจในการ บังคับบัญชาตาม ลำดับชั้น ไม่ รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รูปใดรูป หนึ่งเป็นการเฉพาะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	เมื่อเกิดความขัดแย้ง (อหิกรณ์) ขึ้น สามารถระงับความขัดแย้ง (อหิกรณ์) ที่เกิดขึ้นได้อย่างเที่ยง ธรรม เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๒. ด้านหลักคุณธรรม								
๑	มีการทรม่ต่อภารกิจ ที่จะ ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการ ปกครองคณะสงฆ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ใช้หลักการบริหารงานปกครอง อย่างมีประสิทธิภาพและเป็น ธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล ของพระสังฆาธิการในการ ปกครองคณะสงฆ์อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
๓	ยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยใน การปกครองเสมอต้นเสมอ ปลาย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีใน สังคมอย่างยุติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	มีการสร้างความสามัคคีให้เกิดใน หมู่สงฆ์ พยายามหลีกเลี่ยงความ ขัดแย้งอย่างสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ด้านหลักความโปร่งใส									
๑	การบริหารการปกครองคณะ สงฆ์เป็นไปอย่างเปิดเผย และ ชัดเจนทุกขั้นตอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ ตรวจสอบแผนการบริหารของ วัด และโครงการต่าง ๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การจัดกิจกรรมของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รับจ่ายอย่างเป็น ระบบ ชัดเจน และตรวจสอบได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การจัดซื้อจัดจ้างในการจัด กิจกรรมต่าง ๆ ภาย ในวัด เป็นไปด้วยความโปร่งใส	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	มีการบริหารการปกครองคณะ สงฆ์ด้วยหลักความโปร่งใสและ ตรวจสอบได้ ก่อให้เกิด บรรยากาศในการทำงานที่มี ความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ด้านหลักความมีส่วนร่วม									
๑	มีการจัดประชุมพระภิกษุ สามเณรทุกกิ่งเดือน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล ของพระสังฆาธิการในการ ปกครองคณะสงฆ์อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
๓	การบริหารการปกครองคณะ สงฆ์ด้วยหลักการมีส่วนร่วม ทำ ให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอ ความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา ในการปกครองคณะสงฆ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมี ส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในวัดทุกครั้ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. ด้านหลักความรับผิดชอบ									
๑	วางแผนเกี่ยวกับโครงการหรือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการ ปกครองคณะสงฆ์อย่างเป็น รูปธรรมและเป็นระบบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ให้ความสนใจและใส่ใจต่อ ปัญหาของพระภิกษุสามเณร และชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	มีการดูแล ซ่อมแซม และ ปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ที่ชำรุดทรุดโทรมอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	มีการจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า เป็นต้น ภายในวัดอย่างทั่วถึง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	มีการบริหารการปกครองคณะ สงฆ์ด้วยหลักความรับผิดชอบ ร่วมกันทำให้มีความสุข และมี คุณภาพชีวิตที่ดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖. ด้านหลักความคุ้มค่า									
๑	ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดอย่าง จำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อ ส่วนรวม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล ของพระสังฆาธิการในการ ปกครองคณะสงฆ์อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
๒	มีการรณรงค์ให้เห็นคุณค่าและ ประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่ ของวัดอยู่เสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลของงานนั้น ๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	มีการใช้งบประมาณของวัด อย่างคุ้มค่าในการจัดกิจกรรม ต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความ ประหยัดสุดและประโยชน์สูง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	มีการจัดสรรบุคลากรที่มีอยู่ใน วัดให้เหมาะสมกับงานและ ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน อย่างชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

๒. ผลการวิเคราะห์ค่า Alpha

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
A1	119.2333	259.6333	.5458	.9554
A2	119.0333	259.2057	.5775	.9552
A3	119.1667	255.8678	.7089	.9543
A4	119.0667	261.7195	.3182	.9573
A5	119.2000	254.5103	.6781	.9544
B1	119.1333	260.5333	.4417	.9561
B2	119.0000	252.3448	.7433	.9538
B3	119.0667	254.4092	.7043	.9542
B4	119.7333	257.4437	.5336	.9554
B5	120.2000	253.3379	.5013	.9562
C1	119.6333	253.9644	.7216	.9541
C2	119.3667	252.1713	.6727	.9543
C3	119.8333	252.0747	.5774	.9553
C4	119.4333	252.1851	.7008	.9541
C5	119.4000	252.4552	.7130	.9540
D1	119.7000	255.1828	.5409	.9555
D2	119.2333	249.7713	.6911	.9542
D3	119.2333	246.5299	.7732	.9534
D4	119.1333	254.4644	.5648	.9553
D5	119.4333	260.0471	.4485	.9560
E1	119.4667	252.7402	.6277	.9547
E2	119.1667	255.8678	.7089	.9543
E3	119.1333	252.4644	.8022	.9535
E4	119.2000	258.0966	.5245	.9555
E5	119.4667	243.8437	.8175	.9530
F1	119.6000	249.4897	.7521	.9536
F2	119.6000	253.0069	.6906	.9542
F3	119.5000	246.7414	.7952	.9532
F4	119.7333	254.6161	.6139	.9548
F5	119.4000	252.0414	.6910	.9542

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 30

Alpha = .9561

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาประกอบ โชติปัญโญ (จ๋วยเย็น)
- เกิด : วันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖
- สถานที่เกิด : ตำบลบ้านไร่ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- การศึกษา : เปรียญธรรม ๗ ประโยค
 : สำนักเรียนคณะจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๓๗
 : นักรธรรมชั้นเอก
 : สำนักเรียนคณะจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๕๕
 : หลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๗
 : พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๔
- อุปสมบท : วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗
 : โดยมี พระครูพิทักษ์เทพสิทธิ์ วัดพิทักษ์เทพาวาส เป็นพระอุปัชฌาย์
- สังกัด : วัดโชติทายการาม ตำบลดำเนินสะดวกอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- ตำแหน่ง/หน้าที่ : เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก พ.ศ. ๒๕๕๖
 : เจ้าอาวาสวัดโชติทายการาม พ.ศ. ๒๕๔๒
 : พระอุปัชฌาย์ พ.ศ. ๒๕๕๔
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดโชติทายการาม เลขที่ ๓ หมู่ ๑
 : ตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐
 : โทร. ๐๘-๑๐๑๑-๘๘๓๕